

1981/82:120

Torsdagen den 15 april fm.

Kl. 12.00

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

1 § Tredje vice talmannen meddelade att ansökan om ledighet från uppdraget som riksdagsledamot inkommit

dels från Gösta Bohman för tiden den 1–31 maj för fullgörande av enskilda arbetsuppgifter,

dels från Margot Wallström för tiden den 1–31 maj på grund av enskilda angelägenheter och

dels från Daniel Tarschys för tiden den 13 maj–den 20 juni för fullgörande av uppgifter som sakkunnig i budgetdepartementet.

Kammaren biföll dessa ansökningar.

Tredje vice talmannen anmälde att följande ersättare skulle tjänstgöra i stället för resp. ledamöter, nämligen

Barbro Nilsson (m) för Gösta Bohman,

Elvy Norberg (s) för Margot Wallström och

Sören Norrby (fp) för Daniel Tarschys.

2 § Svar på fråga 1981/82:269 om fordonsförarutbildningen vid AMU-center i Gällivare

Anf. 1 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Herr talman! Karl-Erik Häll har frågat mig vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att säkra ett bibehållande av en kvalitetsmässigt och volymmässigt fullgod fordonsförarutbildning vid AMU-centret i Gällivare.

Enligt arbetsmarknadsmyndigheten är det arbetsmarknadsstyrelsen som bestämmer inriktning, lokalisering och omfattning av arbetsmarknadsutbildningen, medan skolöverstyrelsen har det pedagogiska, ekonomiska och administrativa ansvaret för verksamheten. Utbildningsplaneringen sker i

*Om fordonsförar-
utbildningen vid
AMU-center i
Gällivare*

stor utsträckning på det lokala planet, där länsarbetsnämnder – efter bl. a. samråd med de lokala parterna på arbetsmarknaden – bedömer behovet av arbetsmarknadsutbildning.

Jag vill dock framhålla vikten av att arbetsmarknadsutbildningen ständigt omprövas efter behoven på arbetsmarknaden. Resurserna för AMU får inte låsas fast, utan måste utnyttjas flexibelt efter rådande arbetsmarknads- och konjunkurläge. Den pågående utredningen om arbetsmarknadsutbildning och utbildning i företag (KAFU) har också som en av sina huvuduppgifter att analysera vilka åtgärder som behövs för att säkerställa flexibiliteten i arbetsmarknadsutbildningen.

Efter vad jag har inhämtat är det i det fall som Karl-Erik Häll tar upp så, att länsarbetsnämnden i Norrbottens län f. n. inte planerar, men väl undersöker möjligheterna att förlägga fordonsförarutbildning även till annan ort i länet än Gällivare. Syftet är därvid att i högre grad än f. n. tillgodose de arbetsmarknadspolitiska behoven samtidigt som man inom länet eftersträvar en fördelaktig ekonomisk och administrativ samordning med andra utbildningar.

Anf. 2 KARL-ERIK HÄLL (s):

Herr talman! Jag ber att få börja med att tacka för svaret. Jag vill också tacka för statsrådets tålmodighet med att vänta med svaret. Det var flera veckor sedan jag ställde min fråga, men jag har på grund av sjukdom inte kunnat ta emot svaret förrän nu.

På sätt och vis är svaret ganska bra. Det vittnar om att det inte är någon ko på isen, vilket det verkade vara från början. Länsarbetsnämnden väntar alltså med åtgärder. Det gör mig dock litet oroad, då det tyder på att man ändå har planer på att göra denna förändring.

Fordonsförarutbildningen är en utbildning bland många som jag tycker platsar bra i Gällivare. Det finns också siffror som vittnar om det. Mer än 50 % av de som genomgår denna utbildning får jobb. Det är en ganska bra siffra i ett arbetslöshetsdrabbat län och med tanke på hur det i dag ser ut i malmfälten.

Jag vill också påpeka att transporter utgör en mycket stor del av dagens gruvindustri – och den delen kommer att bli betydligt större. Transporter är också en stor sektor i ett län som ser ut som vårt län.

Det talas om att länsarbetsnämnden av ekonomiska och administrativa skäl överväger att förlägga fordonsförarutbildning även till annan ort. Det är ganska svårt för oss att diskutera den frågan, och framför allt är det svårt att över huvud taget få till stånd någon dialog. De ekonomiska frågorna kan ju ta sig många uttryck. Jag har naturligtvis respekt för att man inom ramen för arbetsmarknadsstyrelsens verksamhet skall se om sin budget. Men om man gör någonting, med den ur ekonomisk synpunkt snäva begränsade bedömningen, kan det få ganska kraftiga och förödande verkningar i övrigt. Det vore därför bra om det kunde skapas förutsättningar för en dialog, innan sådana här åtgärder vidtas, där andra aspekter kunde vägas in. För att ta ett mycket näraliggande exempel, skulle ett tiotal lärare förlora sitt arbete,

vilket är betydelsefullt.

Den del av utbildningen som jag menar skall vara med i en fordonsförarutbildning också i Malmberget är den del som i utbildningsplanen kallas stadskörning. Jag är helt klar över att det blir dyrare att bedriva den delen av utbildningen om den är förlagd långt ifrån en ort som uppfyller kraven på begreppet stad. Det föreligger alltså ett latent hot för att denna utbildning kommer att förändras, och det får betydande verkningar. Jag skulle därför vilja fråga statsrådet om han är beredd att vara med om att försöka skapa de förutsättningar som jag efterlyser, så att vi i god tid får möjlighet att väga in också andra intressen i denna bild innan vi står inför ett fullbordat faktum.

Tack för svaret!

Anf. 3 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Herr talman! Jag är glad att Karl-Erik Häll noterar att arbetsmarknadsutbildning är en effektiv åtgärd. T. o. m. i det av arbetslöshet svårt drabbade Norrbotten är det möjligt för en stor del av dem som har genomgått utbildningen att få jobb. Det är bra att det sägs – ju oftare, desto bättre.

Jag vill snabbt lägga till att det inte är fråga om någon neddragning av den totala volymen av arbetsmarknadsutbildningen, inte heller av den delkurs som gäller fordonsförarutbildning. F. n. har det funnits en sådan kurs vid AMU-centret i Kiruna och två kurser vid centret i Gällivare. Vad man nu diskuterar är att eventuellt förlägga en av kurserna i Gällivare till Älvsbyn. Det visar sig att det är lättare, av arbetsmarknadspolitiska skäl, att nå utbildningsorten för en del av dem som kommer i fråga för utbildning om den är förlagd dit. Men något beslut har inte fattats.

Naturligtvis bör den dialog som Karl-Erik Häll efterfrågar komma till stånd dessförinnan. Den kan ju ske inom länsarbetsnämnden, där parterna på arbetsmarknaden och även politiker är representerade. Den kan också ske inom kursstyrelsen och inom arbetsmarknadsutbildningen. Man bör naturligtvis ha kontakter med de berörda kommunerna innan beslut fattas.

Vad slutligen gäller utbildningskvaliteten, utgår jag självfallet från att orten och utbildningsförhållandena i övrigt – oavsett var dessa kurser förläggs – skall kunna uppfylla de krav som måste ställas på kvaliteten i utbildningen.

Anf. 4 KARL-ERIK HÄLL (s):

Herr talman! Jag är glad för det förtydligande som jag fick nu, dvs. att det inte är fråga om någon neddragning av utbildningen i Gällivare. Jag har nämligen haft intrycket att det från början var fråga om det. Jag har uppfattningen att det fortfarande är fråga om en neddragning av denna utbildning, just av det skäl som statsrådet sedan berör, nämligen att man bedömer det så att avstånden i Norrbotten – som vi dess värre inte kan göra mycket åt – är ett handikapp när det gäller att förlägga utbildning där den behövs. Skall det bli så att man bedömer utbildningen på den grunden att

Nr 120

Torsdagen den
15 april 1982

*Om fordonsförar-
utbildningen vid
AMU-center i
Gällivare*

människor skall ha kortast möjliga avstånd till utbildningsorten, betyder det, såvitt jag förstår, att skälen för förläggning av mycket av den utbildning vi bedriver i Norrbotten i dag kommer att omprövas. Jag menar att avstånd inte får vara ett kriterium i detta fall. Vi måste kunna få räkna Norrbotten som en naturlig del av detta land, även om avstånden här råkar vara stora.

Som en liten kommentar till statsrådets slutsats om min bedömning av arbetsmarknadsutbildning, vill jag säga att vi har rik erfarenhet av arbetsmarknadsutbildning i Norrbotten och därför har ganska goda förutsättningar att bedöma den. Det är det jag försöker göra när jag nu rycker ut den här biten och vill understryka hur nödvändig den är i dag. Och jag tror att den kommer att vara lika nödvändig fortsättningsvis. Det finns säkert också ett och annat exempel på mindre lyckade arbetsmarknadsutbildningar, men jag skall inte ta upp tiden med det i dag.

Anf. 5 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Herr talman! Jag vill bara för klarhets vinnande understryka att det inte handlar om att omfördela någon arbetsmarknadsutbildning från Norrbotten, utan det kan eventuellt handla om att förlägga någon kurs till annan plats inom samma län.

Anf. 6 KARL-ERIK HÄLL (s):

Herr talman! Låt mig till det sista arbetsmarknadsministern sade bara ge en liten påminnelse om att Norrbotten är en så pass stor del av det här landet, att om man skulle applicera de avstånden på andra, mera tätbefolkade delar, så skulle det betyda att man flyttar en utbildning från ett län över något annat län till ett tredje län. Så skulle det bli om man applicerade de avstånd det här är fråga om exempelvis på södra Sverige. Det är alltså till föga tröst att man skall hålla sig inom Norrbotten, för där är det fråga om regioner också inom regionen.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på fråga 1981/82:320 om statsbidrag till ungdomsplatser

Anf. 7 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Herr talman! Maja Bäckström har frågat mig vad jag avser göra när det gäller dels bidraget till ungdomsplatser efter den 1 juli, dels kravet på genomgången yrkesintroduktion innan sådana ungdomsplatser kan komma i fråga.

Mot bakgrund av det svåra arbetsmarknadsläget, och då särskilt för ungdomar, övervägs f. n. inom regeringen en fortsättning av systemet med ungdomsplatser under nästa budgetår. Riksdagen har f. ö. också i samband med godkännande av arbetsmarknadsutskottets betänkande till budgetpropositionen uttalat att bidragsmedel bör ställas till förfogande, så att verksamheten med ungdomsplatser kan få fortsätta även nästa budgetår.

Något absolut krav på genomgången yrkesintroduktion innan en ungdomsplats kan anvisas finns inte enligt förordningen om bidrag till ungdomsplatser. Det får ändå anses normalt att en period av yrkesintroduktion är genomförd innan en ungdomsplats anvisas. Detta framgår även av motivtexten till förordningen.

Jag vill dessutom erinra om att systemet med ungdomsplatser inrättades som ett komplement till skolans introduktionsprogram och yrkesintroduktion i ett synnerligen besvärande arbetsmarknadsläge. Ungdomsplatserna bör ses som ett stöd för kommunerna och skolan att finna sysselsättning antingen för dem som har genomfört en period av yrkesintroduktion och därefter är arbetslösa eller för dem som av någon anledning inte har kunnat erbjudas en lämplig yrkesintroduktion. Skolans uppföljningsansvar kvarstår sålunda oförändrat.

Om statsbidrag till ungdomsplatser

Anf. 8 MAJA BÄCKSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tackar arbetsmarknadsministern för svaret på min fråga. Jag ser det som mycket positivt att en fortsättning på verksamheten med ungdomsplatser kommer till stånd under nästa budgetår.

Överenskommelsen om ungdomsplatser initierades av LO, SAP och SSU, och naturligtvis är den ett uttryck för de fackliga organisationernas vilja att ta sin del av ansvaret för att ge arbetslösa ungdomar en meningsfull sysselsättning och, inte minst, därmed en god start i livet. Men dessa ungdomsplatser har inte utnyttjats på det sätt som parterna förutsatte. På vissa platser har många ungdomar kommit i åtnjutande av ungdomsplats, på andra har möjligheten inte utnyttjats mer än till en ringa del. Orsaken till detta torde ligga i det faktum att vissa kommuner svävat i ovisshet om huruvida yrkesintroduktion erfordrats innan ungdomsplats kunnat erbjudas. Regeringens oförmåga att ge kommuner och arbetsmarknadsmyndigheter klara besked om vilka statsbidrag som skall utgå efter den 1 juli 1982 har självfallet försvårat genomförandet av systemet med ungdomsplatserna. Det beskedet skulle enligt min mening regeringen ha gett tidigare denna vår. Jag är emellertid tacksam för att arbetsmarknadsministern här har klargjort att man trots motivtexten inte nödvändigtvis måste kräva genomgången yrkesintroduktion för att kunna erbjuda ungdomsplatser.

Låt mig ta tillfället i akt och påminna om att varje medborgares obetingade rätt är att ha ett meningsfullt arbete. Detta gäller i allra högsta grad för våra unga. Det är slöseri intill det oanständiga att inte ta till vara våra ungas resurser. Mycket kan sägas om nödvändigheten av en mer långtgående, framtidsinriktad politik till gagn för alla arbetssökande, men det får komma i annat sammanhang.

Jag tar mig ändå friheten att av Sveriges arbetsmarknadsminister kräva åtgärder som på både kort och lång sikt ger våra ungdomar anställningar, som inte behöver omges av citationstecken. Det vore i sanning gott att få mindre av ord och mer av handlingskraft i de här frågorna. Våra ungdomar är väl värda detta. Jag tycker att det är viktigt att vi verkligen låter dem känna att samhället behöver dem. Vi får inte för en enda minut glömma att de faktiskt är vår framtid.

Torsdagen den
15 april 1982

*Om statsbi-
drag till
ungdomsplatser*

Anf. 9 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Herr talman! Jag delar Maja Bäckströms uppfattning att det krävs mer av handling än ord för att få ungdomar i arbete. Men uppenbarligen krävs det väldigt många ord för att få åtminstone de socialdemokratiska kritikerna att uppfatta svaret på den fråga som ställs gång på gång, nämligen att yrkesintroduktion bör prövas innan man anvisar ungdomsplats. Men detta är inget oeftergivligt krav.

Detta står i förordningstexten, och det har upprepats här i riksdagen av mig och skolministern vid flera tillfällen. Men ändå sprider man myten att regeringen inte skulle ha gett besked på den här punkten.

När man skall söka anledningen till att ungdomsplatserna inte fått den omfattning som både vi och parterna på arbetsmarknaden hade hoppats på är detta inte någon sådan orsak. Den får sökas på annat håll.

Läget är ju det att yrkesintroduktionen har fått en mycket stor omfattning. Ungdomsplatserna har blivit ett bra komplement. Jag tycker att vi kan sluta med att bekämpa den ena eller andra formen av åtgärder för att hjälpa ungdomarna och i stället söka efter vägar att få ett harmoniskt samspel mellan yrkesintroduktion och ungdomsplatser. Det är vad regeringen nu är i färd med att göra.

Men så mycket vill jag säga redan nu – och har tidigare sagt det – att statsbidragen för ungdomsplatser kommer att finnas kvar också under nästa budgetår. På den punkten kan alla kommuner och andra arbetsgivare, som överväger att under våren ta emot ungdomar på ungdomsplatser vara säkra. Statsbidraget kommer att finnas kvar.

Anf. 10 MAJA BÄCKSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tror inte att någon är besjälad av en vilja att sprida några myter. Jag tror dess värre att det är verkligheten som talar. De rapporter som vi får utifrån landet över den osäkerhet som råder när det gäller reglerna för detta talar för sig själva.

Men det går naturligtvis lätt att åtgärda detta om man ser till att sprida en klar information så snart som möjligt.

Vad det gäller frågan om yrkesintroduktion eller ungdomsplatser, kan vi aldrig komma ifrån att det ligger en större trygghet i ungdomsplatserna än i yrkesintroduktionen med tanke på att man här har ett avtal.

Anf. 11 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Herr talman! Återigen: Det föreligger ingen oklarhet. Men vad man skall göra lokalt är däremot att pröva huruvida yrkesintroduktion är en möjlighet eller inte. Det är klart att denna rätt att lokalt pröva i de enskilda fallen kan vi beröva myndigheterna i fråga. Men vi har tyckt att det varit bra med en flexibel åtgärd, eftersom omständigheterna inte är identiskt desamma från ort till ort. Men det är möjligt att det här är så pass svårt att entydigt läsa innantill att vi skall göra en mer markerad uppdelning mellan yrkesintroduktion och ungdomsplatser. Men jag beklagar faktiskt det, eftersom det borde vara möjligt att lokalt avgöra vad som i det enskilda fallet är bäst.

Men det viktiga beskedet nu är att ungdomsplatserna kan expandera, dels därför att medel finns tillgängliga, dels därför att statsbidraget kommer att finnas kvar efter den 1 juli. Man kan alltså ta emot ungdomar på sådana platser.

Anf. 12 MAJA BÄCKSTRÖM (s):

Herr talman! Jag skulle bara till sist vilja säga att detta raka besked var väldigt bra. Se bara till att det här kommer ut – då skall det säkert ordna till sig.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på fråga 1981/82:323 om medel till en bro mellan Bockholmen och Klädesholmen

Anf. 13 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Herr talman! Siri Häggmark har frågat statsrådet Ola Ullsten om när beslut om pengar till en bro mellan Bockholmen och Klädesholmen på Tjörn kommer.

Frågan har överlämnats till mig.

Regeringen kommer i samband med kompletteringspropositionen att göra en bedömning av arbetsmarknadsutsikterna inför hösten och vintern. Därvid kommer regeringen bl. a. att pröva behovet av ytterligare statliga investeringar.

Jag vill sedan, herr talman, som tillägg till det skrivna och utdelade svaret säga att bron mellan Bockholmen och Klädesholmen är ett prioriterat projekt bland de många som vi har att välja mellan när beslut skall tas om tidigareläggning av statliga investeringar.

Anf. 14 SIRI HÄGGMARK (m):

Herr talman! Jag får tacka arbetsmarknadsministern för svaret och speciellt för tillägget. Det skrivna svaret var kanske inte riktigt vad jag hade hoppats på, efter det bestämda besked som folkpartiledaren och utrikesministern gick ut med i mars angående detta brobygge. Han gav ett direkt löfte om att just denna bro skulle byggas. Man fick väl också den uppfattningen att löftet var förankrat i regeringen.

Detta projekt är högt prioriterat. Men på en punkt är jag ändå litet rädd. Om det blir fråga om ett byggpaket skulle jag gärna vilja veta, herr arbetsmarknadsminister, om pengar till just detta projekt kommer att kunna garanteras. Innebär tillägget att arbetsmarknadsministern faktiskt kan garantera pengar för bron mellan Bockholmen och Klädesholmen?

Utrikesministern har verkligen dragit fram det lönsamma i att bygga just den här bron, med de driftskostnader som staten har för färjorna, för år 1982 beräknade till 1.8 milj. kr. Han säger att brobygget lönar sig på sikt.

Nr 120

Torsdagen den
15 april 1982.

*Om medel till en
bro mellan Bock-
holmen och Klä-
desholmen*

Nr 120

Torsdagen den
15 april 1982

*Om ombyggnaden
av länsväg 290*

Anf. 15 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Herr talman! Jag tycker att det var kloka ord av utrikesministern. Och jag kan bara upprepa att brobygget är ett prioriterat projekt.

Vore jag Siri Häggmark skulle jag inte alls känna mig rädd.

Anf. 16 SIRI HÄGGMARK (m):

Herr talman! Jag får tacka för det sista uttalandet och jag utgår då ifrån att projektet verkligen blir av och att jag kan återvända till Tjörn och till Bockholmen och Klädesholmen med tillförsikt.

Det kan väl ändå sägas att jag inte har varit helt populär när det gäller det här brobygget. Men nu kan jag kanske komma hem och visa upp mig.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på fråga 1981/82:314 om ombyggnaden av länsväg 290

Anf. 17 Kommunikationsministern CLAES ELMSTEDT:

Herr talman! Oswald Söderqvist har frågat mig om det är rimligt att en vägarbetsplan som projekterades och fastställdes för tio år sedan skall få vara enda alternativ vid en vägomläggning fastän det finns andra, billigare och mera tidsenliga förslag?

Utbyggnaden av vägnätet sker enligt en planeringsordning som bygger på ett decentraliserat beslutsfattande. En ombyggnad av väg 290 finns med i den av länsstyrelsen i Uppsala län fastställda flerårsplanen för byggande av länsvägar med planerad byggstart år 1982.

Utformningen av ett enskilt vägobjekt, val av sträckning m. m., sker även det på lokal och regional nivå, där antagligen de bästa kunskaperna om de lokala förutsättningarna finns.

För att få en demokratisk förankring och ett rationellt byggande krävs en noggrann planering och att en vägarbetsplan finns klar i god tid före byggstart. Innan en arbetsplan tas fram prövas och utvärderas åtskilliga alternativ – så har man gjort även i detta fall. Efter en sammanvägning av samtliga för- och nackdelar i de olika alternativen har man i detta fall fastställt en vägsträckning öster om Vattholma. Med hänsyn till det omfattande utvärderingsarbete som skedde innan arbetsplanen fastställdes är det därför rimligt att bygga efter den. Det är inte alls ovanligt att en arbetsplan är några år gammal. Giltighetstiden för en vägarbetsplan begränsas enligt väglagen till fem år, vilket inte överskrids i detta fall.

Anf. 18 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret på min fråga. Naturligtvis är jag helt överens med kommunikationsministern om att det är viktigt att det finns planeringar och att dessa måste sträcka sig över flera år osv. Man kan ju inte byta planer varje år.

Men det som är intressant i detta fall är ändå att vi ändå har ett projekt som

är planerat sedan tio år tillbaka. Alla som sysslar med frågor av detta slag har väl ganska klart för sig att bakgrunden nu är en helt annan när det gäller synen på förhållandena och uppfattningarna i fråga om sådana här rätt så genomgripande ombyggnaden av olika vägsträckor. Myndigheter och även enskilda medborgare gör en helt annan bedömning nu än man gjorde i slutet av 1960-talet och i början av 1970-talet. Det kommer fram i detta fall.

Det intressanta här är alltså att det närmast föreligger ett diktat från en central myndighet – dvs. vägverket, som inte på något sätt har velat gå in i en diskussion utifrån de nya förhållanden som onekligen kan konstateras under den här tioårsperioden. Man har sagt att om inte den här vägen får dras som planerats sedan tio år tillbaka, så blir det ingen väg alls. Det är alltså ett ultimatum som har ställts till de lokala och regionala myndigheterna, som ju också – det håller jag med kommunikationsministern om – har kunskaper om sådana här saker. Men i detta sammanhang har det funnits opinioner även på myndighetsnivå – det gäller ju ett mycket känsligt område. Också befolkningen på den berörda orten har andra uppfattningar än den kanske hade för tio år sedan etc. Men vägverket har inte på något sätt velat lyssna.

Följdfrågan blir då: Anser kommunikationsministern att det är riktigt att ett centralt verk – i det här fallet vägverket – kan ställa sådana här ultimativa krav? Är det riktigt att säga, att får vi inte bygga enligt vad vi planerat tidigare, så blir det ingen väg? Då dras de 24 miljoner in som anslagits för bygget; och den dåliga vägen får man ha kvar. Detta är någonting som upprört opinionen i Uppsala län ganska starkt och även andra som berörs.

Med hänsyn till de ändrade bedömningsgrunderna tycker jag som sagt att vägverket har uppträtt väldigt maktfullkomligt. Och jag vill än en gång fråga om kommunikationsministern anser att vägverket skall ställa sådana här ultimativa krav när det i fråga om den här vägsträckan har kommit fram nya omständigheter som mycket väl motiverar en ny diskussion och möjligtvis också en ny planering.

Anf. 19 Kommunikationsministern CLAES ELMSTEDT:

Herr talman! Ultimatum skall naturligtvis undvikas. Jag vill inte på något sätt ge mig in i en diskussion om huruvida ett sådant ultimatum har ställts. Jag tror inte att det förhåller sig så. Vad man har gjort är väl att man har följt en fastställd vägplan. Det säkraste är väl ändå att följa planen, om det inte har tillkommit någonting väsentligt nytt.

Eftersom man har diskuterat frågan i kommunstyrelsen i Uppsala och beslutat att hålla sig till den plan som är fastlagd, utgår jag från att man inte har funnit att någonting nytt har tillkommit som är av den omfattningen att det skulle krävas en ny prövning. Man måste väl ändå anse att kommunstyrelsen tillhör de verkligt lokala organen, som man bör lyssna på.

Jag är väl medveten om de problem som alltid uppstår, när man skall fastställa vägplaner och dra fram nya vägar. Man kommer ofta i konflikt med olika intressen – inte minst naturvårdsintressena, som numera bevakas på ett utomordentligt sätt men där säkert många blir besvikna över att just deras

intressen inte fullt ut kan tillgodoses. Vi har jordbruksintressena, som alla numera tillmäter vikt och värde. Det är ett annat område vars betydelse också måste vägas in.

Men som sagt: Konklusionen blir nog att eftersom man på det lokala planet har diskuterat frågan på nytt och inte funnit anledning ändra beslutet, har detta naturligtvis påverkat vägmyndigheten.

Anf. 20 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det intressanta är ju att kommunstyrelsens beslut och andra lokala myndigheters beslut på grund av det ultimatum som de facto har funnits – vägverket har sagt att om man inte får bygga vägen efter den planerade sträckningen, så blir det ingen väg – har tillkommit sedan man på lokal nivå haft att välja mellan två alternativ. Och en ombyggnad av vägen behövs – det är, som jag redan sagt i min inledande fråga, önskvärt för att inte säga nödvändigt att få en förbättring av denna väg. Men med hänsyn till den nya syn som jag antar att också kommunikationsministern är beredd erkänna har kommit fram under den senaste tioårsperioden – det framgick ju av vad kommunikationsministern nyss sade – borde vägverket ha varit berett att diskutera en annan sträckning och inte ställa den lokala myndigheten inför faktum: Får vi inte bygga som vi tänkt, blir det ingen byggnation alls. Detta är beklagligt, tycker jag, och vittnar om en viss stelhet.

Dessutom föreligger nu många fakta och klara motiv som talar mot den planerade dragningen av vägen. Det har alltså kommit fram nya fakta. Men Uppsala kommun har inte haft så stora möjligheter att agera i det här fallet, därför att kommunen har ställts inför faktum, att man måste godta den sträckning som är planlagd – i annat fall blir det ingen väg.

Anf. 21 Kommunikationsministern CLAES ELMSTEDT:

Herr talman! Jag vill ändå inte tro att en kommunstyrelse sträcker vapen inför en central myndighets eventuella förklaring att så här skall det vara. Jag utgår verkligen ifrån att ett kommunalt organ av det slag som det här gäller gör en saklig bedömning. Jag utgår alltså ifrån att kommunens styrelse har gjort det.

Jag kan hålla med om att ju snabbare man kommer i gång med byggandet efter det att en vägplan är fastställd, desto bättre är det, därför att ju längre det drar ut på tiden, desto fler saker kan inträffa. Man hamnar ändå en gång i ett läge där man måste fatta ett beslut. Visst är det många gånger så att man, sedan det gått en tioårsperiod, finner att om man då skulle göra om det hela, så skulle det ha blivit annorlunda. Detta känner vi ju till, både Oswald Söderqvist och jag.

Vad jag som sagt lutar mig mot i det här fallet är att kommunens ledning prövat frågan på nytt och funnit att det ursprungliga förslaget ligger fast. Jag tillmäter faktiskt kommunstyrelsens ställningstagande betydelse i sammanhanget.

Anf. 22 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Självfallet är det så att kommunala och även regionala myndigheter på alla sätt försöker hävda sin kommuns resp. sin regions synpunkter. Faktum är – det har framgått av den lokala debatt som förekommit i frågan – att man vill ha den här vägen och att den skall börja byggas i höst. Man har blivit ställd inför faktum, att det inte blir några diskussioner i det här fallet. Det är en beklaglig handläggning, tycker jag, och det är därför jag har ställt denna litet mer principiella fråga, om man från centrala myndigheters sida skall vara så stelbent, att man inte kan diskutera, när det kommit fram nya fakta.

Kommunstyrelsen har fattat beslut, och har gjort det under press från olika intressen – naturligtvis. I det här fallet har pressen från den centrala myndigheten, vägverket, vägt över. Kommunstyrelsen har blivit tvungen att på sakskalet fatta ett beslut för att över huvud taget få i gång vägbygget. Det är beklagligt att det inte har blivit någon diskussion och inte någon ändring på grund av de nya fakta och motiv som kommit fram.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på fråga 1981/82:317 om trafiken på malmbanan**Anf. 23 Kommunikationsministern CLAES ELMSTEDT:**

Herr talman! Sten-Ove Sundström har frågat mig när jag avser lägga fram förslag till åtgärdsprogram för hela malmbanan som garanterar fortsatt malmtransport över det "södra omloppet".

Regeringen föreslog i höstas mot bakgrund av LKAB:s ekonomiska problem och de trafikpolitiska principer som styr statens järnvägars (SJ) verksamhet att ett temporärt anslag skulle föras upp på statsbudgeten för att göra det möjligt att lämna LKAB en tillfällig, samhällsekonomiskt motiverad fraktnedsättning utöver den rabatt som SJ lämnar på företagsekonomiska grunder. I propositionen redovisades också att ett program för rationaliseringsåtgärder hade börjat utarbetas av SJ, LKAB och Norges Statsbaner tillsammans. Totalt föreslogs en fraktnedsättning med 600 milj. kr. under perioden 1982–1984, varvid 350 milj. kr. avsåg år 1982, 150 milj. kr. år 1983 och 100 milj. kr. år 1984. Riksdagens beslut blev att i avaktan på en närmare analys av rationaliseringsmöjligheterna på malmbanan anslå medel enbart för år 1982.

Redan i regeringens proposition underströks betydelsen av att den i samarbete mellan LKAB, NSB och SJ pågående analysen av transportsituationen på malmbanan snabbt skulle leda fram till ett långsiktigt, samordnat åtgärdsprogram. Detta är nödvändigt för att totalkostnaderna för utskleppad malm skall kunna sänkas och garantier skapas för en på sikt effektiv transportkedja från gruva till utskleppningshamn. Ett sådant åtgärdsprogram kommer att redovisas för riksdagen när företagen lagt fram sitt program och regeringen hunnit överväga detsamma och dess konsekvenser.

Torsdagen den
15 april 1982

*Om trafiken på
malmbanan*

Anf. 24 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret. I slutet av svaret säger statsrådet: "Ett sådant åtgärdsprogram kommer att redovisas för riksdagen när företagen lagt fram sitt program och regeringen hunnit överväga detsamma och dess konsekvenser."

I det betänkande som riksdagen behandlade i december i fjol sades det bl. a. att regeringen för riksdagen bör redovisa ett sådant åtgärdsprogram så snart som möjligt, och att målsättningen bör vara att det skall ske under våren 1982. Det var naturligtvis min förhoppning när jag ställde frågan, att statsrådet – mot bakgrund av allt det som har hänt inom LKAB, den krissituation som råder i malmfälten och de problem som finns på sysselsättningsområdet i Norrbotten – skulle göra allt för att påskynda utvecklingen och försöka hålla det som står i riksdagens beslut, dvs. målsättningen att man skall kunna redovisa det här programmet under våren 1982.

Sedan konstaterar jag att statsrådet glömde en ganska väsentlig del i min frågeställning, nämligen om han anser att ett sådant här åtgärdsprogram skall garantera en fortsatt malmexport över Luleå hamn, alltså över det "södra omloppet". Det är en mycket väsentlig del i frågeställningen, eftersom det berör väldigt många sysselsättningsområden i Norrbotten. Det berör självfallet dem som arbetar direkt inom SJ, SJ:s verkstäder och dem som arbetar vid utskeppningshamnen i Luleå. I en förlängning kan ännu mer beröras, nämligen stålproduktionen i Norrbotten. Det är alltså en viktig delfråga som jag anser att statsrådet bör ta chansen att klara ut nu.

Kommer statsrådet i åtgärdsprogrammet att garantera en fortsatt malmexport över Luleå hamn?

Anf. 25 Kommunikationsministern CLAES ELMSTEDT:

Herr talman! Jag utgår från att Sten-Ove Sundström och jag är överens om att det är klokt att ha ett så fylligt material som möjligt när man går till riksdagen och redovisar det. Det är vad det handlar om, och det är inte så förfärligt länge sedan riksdagen behandlade ärendet och beslöt i enlighet med vad Sten-Ove Sundström redovisade nyss. Det måste ju ta litet tid för berörda företag att göra en analys och ta fram det material som erfordras för att vi skall kunna ge riksdagen en meningsfull beskrivning av läget och de olika ställningstagandena. Det är skälet till att det står som det gör i svaret på frågan.

Anf. 26 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag har självfallet förståelse för att det kan vara svårt att snabbt få fram ett åtgärdsprogram, men mot bakgrund av de katastrofala problem som finns på Norrbottens arbetsmarknad borde det ligga i statsmakternas intresse att påskynda arbetet med det. Inte minst måste det ligga i regeringens intresse att i varje fall markera hur man vill ha det med malmexporten över det södra omloppet.

Statsrådet undviker av någon anledning den frågeställningen. Jag tycker

att det är dags för ett klarläggande på den punkten, eftersom frågan har jonglerats fram och tillbaka nu i flera år. Hur ser statsrådet på exporten över det södra omloppet, över Luleå hamn? Anser kommunikationsministern att man i åtgärdsprogrammet bör markera en inriktning på en fortsatt export över det södra omloppet?

Anf. 27 Kommunikationsministern CLAES ELMSTEDT:

Herr talman! Jag tror inte att Sten-Ove Sundström har någon grund för sitt ifrågasättande av att regeringen har intresse av att skjuta på i den här frågan. Jag kan försäkra Sten-Ove Sundström att det finns en sådan ambition, och den är klart uttalad.

Dessutom redovisades i propositionen ett anslagsbeviljande över flera år, men det ändrade riksdagen och begärde den redovisning som jag tidigare åberopat och som skall göras så snart den kan bli så fyllig som jag tycker att den skall vara för att man skall gå till riksdagen med den.

Problemen i stort i Norrbotten är väl kända för regeringen, och insatser har också gjorts och planeras för att underlätta de omstruktureringar i allmänhet som har förekommit och förekommer just i Norrbotten. Sten-Ove Sundström har alltså ingen anledning att hysa någon oro när det gäller regeringens ambitioner i den här frågan heller!

Anf. 28 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Det finns en oro i Norrbottens län, framför allt för den framtida exporten över det södra omloppet, över Luleå hamn. Med risk för att vara tjatig måste jag upprepa frågan: Kommer statsrådet att vidta åtgärder för att behålla malmexporten över Luleå hamn? Det är en mycket viktig sak för sysselsättningen i Norrbotten, och det är angeläget med ett klarläggande på den punkten.

Anf. 29 Kommunikationsministern CLAES ELMSTEDT:

Herr talman! Med risk för att jag också blir tjatig upprepar jag att ett åtgärdsprogram naturligtvis måste omfatta hela det komplex vi talar om. Jag kan inte rycka ut valda delar, som Sten-Ove Sundström tycker att jag skall göra. Vi måste naturligtvis avvakta tills det fullständiga programmet föreligger. Det tror jag är klokt med tanke på helheten.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på fråga 1981/82:321 om luftfartsverkets ekonomiska åtaganden gentemot AB Göteborg-Landvetter Flygplats

Anf. 30 Kommunikationsministern CLAES ELMSTEDT:

Herr talman! Marie-Ann Johansson har frågat mig om regeringen avser vidta några åtgärder för att ge luftfartsverket möjligheter att fullfölja sina ekonomiska åtaganden gentemot AB Göteborg-Landvetter Flygplats.

Om luftfartsverkets ekonomiska åtaganden gentemot AB Göteborg-Landvetter Flygplats

Torsdagen den
15 april 1982

*Om luftfartsver-
kets ekonomiska
åtaganden gent-
emot AB Göte-
borg-Landvetter
Flygplats*

Enligt beslut av riksdagen skall ersättningen till de kommuner som lämnat bidrag till flygplatsinvesteringar omfatta ränta och avskrivning enligt de principer som gäller för luftfartsverket. Ersättningen till kommunerna har inte gjorts beroende av graden av kostnadstäckning för varje flygplats utan gäller luftfartsverkets verksamhet i dess helhet. Det statliga och kommunala investeringskapitalet skall likabehandlas.

Luftfartsverkets investeringar under 1970-talet har bl. a. omfattat utbyggnad av tre stora flygplatser samt kapacitets- och säkerhetskajande åtgärder vid övriga flygplatser. Dessa stora investeringar har lett till att verket övergångsvis inte kunnat uppfylla sitt förräntningskrav. Taxehöjningarna måste anpassas till flygbolagens förutsättningar att bära kostnadshöjningar. Verket arbetar därför efter en tioårsplan för resultatutjämning, med årliga taxehöjningar som i stort motsvarar inflationen. Planen, som avser perioden 1977/78–1986/87, ger en otillräcklig förräntning under de första åren. Detta kommer emellertid att kompenseras av en motsvarande överförräntning under de senaste åren av tioårsperioden. Luftfartsverket räknar med att staten och kommunerna fr. o. m. budgetåret 1983/84 skall erhålla full förräntning samt successiv kompensation för tidigare underförräntning.

Luftfartsverket kommer således att fullfölja sina åtaganden gentemot AB Göteborg-Landvetter Flygplats, liksom gentemot övriga kommuner som lämnat investeringsbidrag.

Anf. 31 MARIE-ANN JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Det statliga luftfartsverkets ekonomiska åtaganden gentemot de landstings- och kommunalägda flygbolagen är en minst sagt egendomlig affär. Vilka andra affärsuppgörelser kan förlöpa på sådant sätt som affären med AB Göteborg-Landvetter Flygplats har gjort? Flygbolaget investerar pengar och luftfartsverket åtar sig att amortera och betala ränta enligt en viss plan, som har fastställts av riksdagen. Sedan låter man helt enkelt bli att betala i tid.

Visserligen har långgivaren förbundit sig att såvitt möjligt medge vissa förlängningar av återbetalningstiden, men i fallet AB Göteborg-Landvetter Flygplats, som min fråga handlar om, hade man för några år sedan överläggningar på kommunikationsdepartementet och bolaget begärde då att förfallande räntor skulle utbetalas i sin helhet. Svaret från kommunikationsministern var då att "vi betalar inte". Det är såvitt jag kan förstå också innebörden av svaret på min fråga nu: Vi betalar inte nu utan senare.

I årets budgetproposition kan man läsa samma tankegång. Luftfartsverket kan f. n. inte uppfylla sina förräntningskrav, och i propositionen sägs det liksom i svaret att fr. o. m. 1983/84 skall man få full ränteersättning och kompensation för tidigare underförräntning. Men längre fram i budgetpropositionen står det, att den plan som detta bygger på kanske inte håller. Resultatutvecklingen under de återstående budgetåren av perioden måste bedömas något försiktigare än tidigare, står det.

Efter det svar som jag har fått i dag utgår jag från att planen kommer att fullföljas och att någon ytterligare förskjutning av återbetalningen inte

kommer att ske. Det vore bra om kommunikationsministern ville bekräfta det. Oavsett detta är läget emellertid besvärligt för Landvetters flygplats just nu. Bolaget har drabbats ekonomiskt av att man inte har fått pengarna från luftfartsverket, som har haft den här otillräckliga förräntningen och inte betalat tillbaka i den takt som verket skulle göra. Det har tvingat bolaget att med statens goda minne ta lån utomlands med räntor och åtföljande kursförsluster som följd, bl. a. i samband med den av regeringen beslutade devalveringen i höstas. Fakta är alltså att staten genom sitt agerande i stor utsträckning har hjälpt till att underminera flygbolagets ekonomi. Det blir kommunernas och landstingets skattebetalare som får ta förlusterna.

Jag vill avslutningsvis ställa ytterligare några frågor till kommunikationsministern.

Tycker Claes Elmstedt att det är riktigt att kommunerna och landstinget tvingas subventionera varenda flygbiljett från Landvetter på grund av de här förhållandena, medan staten helt smiter undan sitt ekonomiska ansvar? Är det inte fel att på kommuner och landsting vältra över ansvaret för att luftfartsverket inte kan uppfylla sina åtaganden? Borde inte staten ta det ekonomiska ansvaret och skjuta till de medel som behövs för att klara luftfartsverkets ekonomi?

Anf. 32 Kommunikationsministern CLAES ELMSTEDT:

Herr talman! Vi måste göra klart för oss att det handlar om en affärsverksamhet. Luftfartsverket har att se till att utgifter och inkomster balanserar varandra. Det är alltså inte fråga om att staten går in och tar på sig ansvaret för verksamheten, i varje fall inte primärt.

Frågeställaren ifrågasatte om planen i den luftfartspolitiska proposition som är lämnad till riksdagen kommer att hålla. Jag vill därför erinra om att i propositionen står det klart utsagt att den skall hållas. Det överensstämmer alltså helt med vad jag har sagt i mitt svar. Dessutom är det så att den här uppläggningsen av verksamheten är den gängse. Så gör man vid alla flygplatser när det gäller investeringar. Denna ordning för finansiering av kostnaderna gäller i princip överallt. Det innebär ju, som jag sade också i svaret, att det i de fall luftfartsverket inte mäktar att klara hela förräntningen under introduktionsåren blir en kompensation för detta allteftersom tiden går. Då får också de lokala flygbolagen, landstingen och kommunerna så att säga ränta på den ränteförlust som de får vidkännas under de första åren.

Det är alltså affärsmässiga principer det hela bygger på.

Anf. 33 MARIE-ANN JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Konsekvenserna blir ju att i stället för att staten skjuter till medel, så att luftfartsverket kan klara av att betala tillbaka i den takt som var meningen från början, är det alltså kommunerna och landstingen som drabbas och får skjuta till pengar ideligen. Detta drabbar i sin tur skattebetalarna i de här kommunerna.

Claes Elmstedt talar om att det är en helt normal affärsmässig verksamhet. Jag är inte säker på att det skulle fungera så här, om det hade varit ett enskilt

Torsdagen den
15 april 1982

*Om luftfartsver-
kets ekonomiska
åtaganden gent-
emot AB Göte-
borg-Landvetter
Flygplats*

bolag. Då hade man lugnt accepterat att man inte fick den ränta man skulle ha utan måste vänta till senare år. Det innebär faktiskt betydande förluster för flygbolaget, eftersom man nu, som jag sade, har tvingats att ta lån utomlands för att klara flygplatsen.

Jag fick inte ett klart svar från Claes Elmstedt. Tycker kommunikationsministern att det är riktigt att kommunerna och landstingen, i detta fall Göteborgstrakten i Västsverige, får stå för fiolerna, ta kostnaderna för att flygplatsen skall kunna drivas, när nu luftfartsverket har den här underliga konstruktionen att betala tillbaka pengarna i ett senare skede än man skulle göra? Vore det inte riktigare i så fall att staten fick ta den kostnaden och så småningom förstås fick tillbaka pengarna? Det tycker jag vore mera riktigt, därför att flygplatserna, flygbolagen och flyget är ju en angelägenhet för hela Sverige och inte bara för de här kommunerna.

Jag vill alltså gärna ha ett svar. Tycker kommunikationsministern att det är riktigt att kommunerna och landstingen får ta de här förlusterna?

Anf. 34 Kommunikationsministern CLAES ELMSTEDT:

Herr talman! Avslutningsvis bara helt kort: Det är ju inte så att en sådan här överenskommelse mellan luftfartsverket och berörda kommuner och landsting träffas på ensidiga villkor, dvs. på luftfartsverkets villkor, utan det sker en förhandling som slutar med att man kommer överens om den ordning som skall gälla. Och det är den ordningen som gäller.

Anf. 35 MARIE-ANN JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Faktum är ju ändå att det här flygbolaget har begärt att pengarna skall betalas just med tanke på att man har haft ekonomiska svårigheter. Bolaget har begärt att räntorna skall betalas tillbaka men har fått besked från kommunikationsdepartementet att man inte kommer att göra det utan att man kommer att följa den här planen.

Som jag kan förstå det är det alltså ensidigt luftfartsverket och staten som har bestämt att återbetalningen skall ske på detta sätt. Trots att det gjorts en uppvaktning från flygbolaget har man inte funnit för gott att på något sätt göra en ändring, så att man betalar tillbaka räntorna i den takt som var meningen från början. Det innebär att man vältrar över kostnader på kommunerna och landstingen. Någon förhandling är det alltså inte fråga om i det här fallet, utan man har tvingat kommuner och landsting i Västsverige att stå för kostnaderna. Jag har fortfarande inte fått svar på om Claes Elmstedt tycker att det är riktigt.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1981/82:2426 till jordbruksutskottet

1981/82:2427–2429 till skatteutskottet

Torsdagen den
15 april 1982

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1981/82:31 om stålindustrin.

Anf. 36 INGVAR SVANBERG (s):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande 31 behandlas fem motioner, därav två partimotioner. Innhållet i motionerna visar att det ute i landet, speciellt på stålorterna, finns en stor oro för vår stålindustrin och för sysselsättningen där. Stålindustrin har under flera år minskat antalet anställda väldigt kraftigt, och man upplever också att det finns ytterst litet av framtidstro och framåtriktad planering.

Men det tycks finnas en part som är helt nöjd med sakernas tillstånd, och det är regeringen och regeringspartierna. De förslag som finns i motionerna har ju framförts flera gånger, och varje gång får vi till svar att det inte behöver göras någonting, för man har ju gjort så väldigt mycket. I den mån det behöver göras någonting, ankommer det på de enskilda företagen att vidta de åtgärderna, heter det alltid från regeringens sida.

Det säger man i en situation då våra konkurrenter, framför allt Japan och EG, är i gång med att rationalisera och förbättra sin stålindustrin. De samordnar alla företagen, gör dem till "nationella spjutspetsar" för exporten. Vidare satsar man i dessa länder mycket på forskning och investeringar. Men i Sverige skall allt detta ankomma på de enskilda stålverken. Det behövs inget ingripande från staten, säger regeringen.

Vi tycker att detta är ett avvita förhållande och har i vår partimotion försökt visa på vad vi anser bör ske inom området. Jag tror att jag förklarar det bäst med att gå till de reservationer som vi har fogat till utskottets betänkande.

Först pekar vi på att det behövs en väldigt grundlig genomgång av förutsättningarna för att förbättra situationen på metallurgiområdet. Vår stålindustrin behöver goda metallurgiska produkter till lågt pris och i tillräcklig omfattning. För att möjliggöra detta måste det ske en upprustning av vår metallurgi. Man måste utnyttja de nya stålprocesserna, anpassa dem till svenska förhållanden, se till att man blir slagkraftig på marknaden.

Det duger inte att liksom bara hänga med och säga att vi tar det som blir över när EG har tagit sitt. På det sättet förlorar den svenska stålindustrin sina exportmöjligheter.

Vi vill att man skall rusta upp metallurgin för hela branschen, inte bara för något enskilt företag. Därför föreslår vi tillsättande av en särskild kommission som skall syssla med de här frågorna, naturligtvis i samråd med företagen, med de anställda, osv. Det gäller således att förbättra det som finns och ta upp nya råjärnsprocesser.

Men vi har också ett annat problem när det gäller råvaran till stålindustrin, och det är den väldiga import av skrot som sker f. n. Bara för ett tiotal år sedan var importen till Sverige av skrot 80 000 ton. I dag är den uppe i bortåt 800 000 ton. Alla menar att om utvecklingen fortsätter kommer behovet av importerat skrot att öka undan för undan. Då blir det en prisfråga – men inte

Stålindustrin

Torsdagen den
15 april 1982

Stålindustrin

nog med att skrotet blir dyrt, det kommer också att bli omöjligt att få fram tillräckliga kvantiteter. I synnerhet om vi får en antydan till högkonjunktur, skulle vi säkerligen få tillbaka det förhållande som rådde för ett antal år sedan, då alla länder hade exportförbud på skrot. Det fanns svenskt skrot att tillgå, inget mer.

På förslag av näringsutskottet har riksdagen flera gånger uttalat att de svenska stålverken måste på sikt basera sin produktion på svenskt skrot och svenska malmer. Det är det enda rimliga, men då måste man också trygga tillgången till dessa svenska produkter – en fråga som inte kan lösas av varje företag för sig.

Det gäller att få fram högkvalitativa råvaror. En alltför stor skrotanvändning gör att kvalitetsfrågorna blir besvärliga. Vi får också ett allas krig mot alla om skrotet, framför allt då det svenska som skulle vara billigare än det utländska. Det här tycker vi också att kommissionen skall arbeta med.

Vi finner alltså att kommissionen skulle ha som väsentliga arbetsuppgifter att inspirera industrin till satsningar, att hålla ihop och samordna företagens ansträngningar och att se till att vi i Sverige får en stålindustri som överallt är effektiv och har tillgång till goda råmaterial. Kommissionen skall också undersöka möjligheterna att Sverige snarast får fram en produktion av järnsvamp och järnpulver.

Järnsvamp kommer såvitt jag och många med mig kan förstå att i stor utsträckning kunna ersätta skrotet. Men f. n. har vi bara en försöksanläggning i Hofors, som producerar omkring 40 000 ton. Det skulle ingå i kommissionens uppgifter att undersöka möjligheterna för en stor järnsvampstillverkning i Sverige.

När det gäller de olika handelsstålverken och specialstålverken bör man försöka få en samordning så att de kan samverka. Handelsstålverken har i viss utsträckning varit föremål för koncentration och rationalisering genom bildandet av SSAB, men fortfarande står många företag utanför den koncernen. Samordningen mellan dem inbördes och mellan dem och SSAB måste lösas. Också den saken tycker vi att denna kommission skall syssla med.

För specialstålverken är behovet av samordning mycket mera brännande. Där har en hel del gjorts från statens sida, men det bromsades upp och rann ut i sanden. Saken bör tas upp igen – inte så att man tar över planeringen för de enskilda företagen, men så att man försöker få dem att verka i enhetlig riktning i fråga om produktuppdelning osv.

Om den stora koncernen SSAB, det till tre fjärdedelar statligt ägda företaget, finns en hel del att säga.

Riksdagen har under senare år anslagit enorma pengar till SSAB, mer än 5 miljarder, men f. n. vet man inte hur det står till där. Vi har fått perspektivplaner och strukturplaner och utvecklingsplaner och Gud vet allt från SSAB. Dessa planer är sådana att när riksdagen antagit dem har företaget redan börjat med nästa plan. Vi har alltid kommit en plan efteråt.

Senaste gången vi behandlade SSAB i riksdagen uttalade socialdemokra-

terna att vi ville att regeringen skulle redovisa till riksdagen hur SSAB:s finansiella situation ter sig, för dagen och på sikt. Vidare ville vi veta hur deras planer ser ut. Planerar de nya nedläggningar? Står massor av människor i tur att bli arbetslösa? Vi vill ha en redogörelse från regeringen om detta.

Så några ord om detaljer inom SSAB. När det gäller tillverkning av järnvägsräls finner vi att man flera gånger har talat om att förlägga den till Luleå. Där skulle man med nyinvesteringar få fram en bra produktion av järnvägsräls, som vi behöver ur beredskapssynpunkt. Vi vill att man nu slutar prata och i stället gör den investeringen.

Samma sak gäller finvalsverket i Luleå. Det har man tjafsat om i flera år. Nu säger vi: Sätt i gång och projektera detta verk och se till att riksdagen under 1982 kan fatta beslut om vad som skall göras åt finvalsverket! Det verk som i dag finns är praktiskt taget omöjligt att använda, eftersom det inte går att få fram kvaliteten.

Naturligtvis skall man ha kontakter med övriga stålverk inom branschen och samarbeta både med facket och med ägarna till dessa stålverk, så att man får en ordentlig produktmix som passar in i sammanhanget för hela landet.

Vidare pekar vi på att koksverket i Oxelösund i lång tid nu fått gå så att säga på halvfart. Det är gammalt. Det borde göras vissa investeringar för att det skall fungera. Man skall inte bygga ett nytt, utan göra investeringar så att man behåller den tekniska standard som finns där. Detta kräver vi också.

Jag vill avsluta med att säga, att skall vi kunna få en fungerande stålindustri framöver, måste vi komma ur den passivitet regeringen visar i dag.

Man hör ibland folk säga att stålverk, pappersindustrier och gruvor inte är någonting för framtiden. Nu skall man i stället göra högkvalitativa produkter, som ger oss nya kunder.

Men det gäller hundratusentals människors sysselsättning. Vi måste under överskådlig tid ha de här basindustrierna, och det gäller då att se till att de blir så rationella som möjligt och så konkurrenskraftiga som möjligt. Man måste göra investeringar och samordna – över huvud taget intressera sig för detta – om vi inte skall behöva uppleva att ännu något hundratusental människor skall bli arbetslösa och ställas på bar backe. Vi kan inte bara hänge oss åt föreställningen att allt skall bli data framöver. Jag tror inte att verkligheten ser ut på det sättet.

Därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 1–7 i utskottets betänkande.

Anf. 37 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Det är kanske nödvändigt att man, efter det att vi i så många år har diskuterat samma problem inom stålindustrin, poängterar att detta är en politisk fråga. Den är politisk, eftersom avsaknaden av en framåtriktad målsättning och planering håller på att driva hela stålindustrin i fördärvet. Det fordras nu snabba beslut – politiska beslut – för att förhindra och motverka den anarki, den oreda och den kortsiktiga profitjakt som i stort sett

Nr 120

Torsdagen den
15 april 1982

Stålindustrin

håller på att rasera grunderna för stålindustrin för lång tid framöver.

Det är en politisk fråga därför att stålindustrin är den näring som verkstadsindustrin baseras på. Den är politisk därför att den är avgörande för tiotusentals anställda och mångdubbelt fler som är bosatta på de orter där stålindustrin finns. Den är politisk därför att stålindustrin, rätt hanterad, kan bidra till en avsevärd förbättring av landets ekonomi. Därför måste det fattas snabba beslut, baserade på ett samhällsekonomiskt synsätt. De besluten måste vara nog framåtsyftande för att man skall kunna bedöma hur man vill att stålindustrin skall se ut på 1990-talet.

För att få möjlighet till en framtidsutveckling av branschen bör hela gruv- och stålnäringen sammanföras i ett statligt metallbolag. Det är också bråttom med att formulera den nya stålpolitiken. Kapitalet har alltför länge kunnat ange villkoren för stålindustrins struktur.

En ny utveckling måste innebära att man poängterar tre moment, och dessa skall ses utifrån den roll som svensk stål- och gruvindustri kommer att spela i ett internationellt perspektiv. Vi från vpk tycker att det är kortsiktigt tänkande att bygga våra basnäringar på de förhållanden som råder i Brasilien just nu och på hur den europeiska marknaden ser ut just nu. Inom en mycket snar framtid – förhoppningsvis – kommer den tredje världen att kräva sin rätt till industrialisering, och då kommer våra råvaror att behövas, inte minst för våra egna behov.

Det första av de tre viktiga moment som vi vill peka på är att produktutvecklingen skall ske i samarbete med och samverkan mellan stålverk och sluttillverkare.

Vidare skall den nya produktionen i första hand fylla samhällliga behov inom nya områden, t. ex. kollektivtrafik, energiteknik och byggande.

Total anarki råder ju i dag. Marknadsekonomi styr. Vi skall notera att den största krisen har vi inom handelsstålsindustrin, som är starkt hemmamarknadsbetonad. Nedgången i svensk industri totalt och bristande investeringar är ju grundorsakerna till handelsstålsindustrins akuta läge. Naturligtvis har misstag – delvis medvetna, med bristande utveckling och felsyn – begåtts under 1960-talet, både av storfinans och av ledande politiker. Svensk handelsstålsindustri framtid har ett nära samband med den utveckling som sker på hemmamarknaden och är ytterst en politisk fråga.

Utåt sett är specialstålsindustrins problem inte lika stora. Exporten har inte minskat. Specialstålsindustrin går ju, med sammanslagningar, fusioner och rationaliseringar, en långsiktig omstrukturering till mötes, men inte mot den svenska marknaden. En av orsakerna till detta är att verkstadsföretagen ökar sina utlandsetableringar. Man investerar inte i Sverige. Vi kan inte längre leva med en specialstålsindustri som har en så extrem exportinriktning som f. n. är fallet. Den måste ha mer hemmamarknadsbetonad inriktning. Då kan den få livskraft. Det betyder också en livskraftig verkstadsindustri. Ett svenskt metallbolag skulle vara ett bra medel för att förverkliga en sådan politik.

Det andra momentet är att den metallurgiska utvecklingen samordnas med produktutvecklingen för ökad användbarhet och för åstadkommande av

snabba förbättringar i kvaliteter och annat som tillhör råjärnsframställningen. Hittills har detta skett totalt oplanerat och kortsiktigt. Råjärnskapaciteten har totalt vårdslöstsats.

Skrotets betydelse för järnframställningen är ett skräckexempel på följdverkningarna av en obefintlig planering. Nu står vi uppenbart inför stora problem. Vi måste importera skrot i stor omfattning, och då gör vi oss direkt beroende av utlandet. Detta sker trots att vi har rika tillgångar på malm i vårt land. Först skrotar man malmmetallurgin, och därefter börjar man fundera över att ta fram ersättningar. Först nu diskuteras järnsvamp. Det är en skandal att det får gå till på det här sättet.

Naturligtvis har regeringens politiskt medvetna handlingsförlamning varit en i hög grad bidragande orsak till denna utveckling. Förloppet under 1960-talet och i början av 1970-talet lade naturligtvis grunden för hela denna struktur. Industriminister Åsling har nu under senare tid skött om begravningen. Några upplivningsförsök har inte förekommit från Nils Åslings sida.

Denna utveckling kan också illustreras med de nya råjärnsprocesserna. Inte ett finger har lyfts från regeringens sida för att med kraft utveckla dessa här i Sverige, så att de i framtiden kan ingå i svensk stålindustri. Nils Åslings regeringstid är förhoppningsvis snart förbi, och hans politik har varit kortsiktig. Men vi som skall fortsätta att försörja oss på stålningen efter 1982 och på 1990-talet är intresserade av hur teknik och planering utvecklas i vårt land. Det är endast med en kraftinsats från statsmakterna som man kan rädda råjärnsprocesserna kvar i Sverige. De är redan långt ute i världen, och det är en katastrof.

Mot denna bakgrund bör riksdagen bifalla motion 1065 yrkande 3 om att råjärnsprocesserna snarast uppförs i fullskaleförsök.

Det socialdemokratiska förslaget om en kommission om metallurgiutvecklingen är naturligtvis bättre än regeringens politik, men det är ack så tandlöst. Den politiska målsättningen om vilken roll Svenskt Stål skall spela saknas. I stort skall företagen och de anställda kartlägga vissa behov som finns på metallurgisidan med nuvarande inriktning. Men de stora frågorna om en förstärkning av hemmamarknaden, om vår industris framtida roll, om verkstadsindustrin skall vara hemma eller utomlands, saknas i detta uppdrag. Det är alltså ganska kortsiktigt.

Det tredje moment som man bör peka på för framtiden är utvecklingen mot integrerade verk, som man kan ha i nära anslutning till de nya stålprocesserna. Det betyder att man kan gå ifrån den renodlade storskaligheten. Man kan kombinera storskalighet med mindre utvecklade stordrift inom stålindustrin. Det ger förutsättningar för en annan utveckling av basnäringen och kan till viss del vara en hjälp till de traditionella bruksorterna. Det måste vara framtidens stålindustri.

Men den inriktningen saknas för 1990-talet. Vi sysslar här i riksdagen bara med de kortsiktiga uppgifterna. Det måste vara en klar inriktning på s. k. stålverksföretag. En sådan inriktning kan man besluta om med politisk vilja. Men i företagens styrelserum sker inte detta. Där räknar man krona för

krona, kvartal för kvartal.

För en ny regering måste det vara en huvuduppgift att lägga fast en näringspolitik, för hittills har vi varit utan en sådan. Men då är det med en viss besvikelse man ser att de tilltänkta regeringskandidaterna inte har någon bestämd viljeinriktning i fråga om stålindustrin.

Diskussionen om svensk industris framtid förs i dag i termer som fonddebatt och fondalternativ. Då skall man först och främst komma ihåg att storfinanserna inte investerar i dessa branscher, om det inte ger snabb och hög avkastning. Därav kommer investeringsviljan. Det finns investeringskapital, men det investeras inte. För arbetarrörelsen måste det vara mycket viktigt att styra kapitalströmmarna till investeringar på väsentliga områden. Bankernas makt spelar här en betydelsefull roll. Men det råder tydligen enighet mellan socialdemokraterna och borgerligheten om att denna makt icke skall röras. Det är bara vpk och människor inom fackföreningsrörelsen som ser faran. Man måste nämligen styra investeringarna, om de skall komma till basindustrin. Där behövs kapital för framtiden.

Borgerlighetens variant har varit stimulanser till aktiemarknaden. Det ger inga resultat, inga investeringar i basnäringarna. Inte heller löntagarfonderna ger detta kapitaltillskott. Om de införs, skall man ju köpa aktier i blomstrande företag för att pengarna skall ge avkastning till pensionsfonderna. Därmed kommer resultatet att bli att man sviker de långsiktiga investeringarna i basindustrin. Jag vill bara peka på att den modell för samhällsfonder som vpk har föreslagit skulle spela en positiv roll för landets basindustri.

När det gäller SSAB håller nu Handlingsprogram 82 på att genomföras. Resultatet blir – med reservation för vissa variationer – att det kvarstår 11 000 anställda. När SSAB bildades var antalet anställda 18 000. Från den tidpunkt då handelsstålsutredningen tillsattes och fram till Handlingsprogram 82 har handelsstålsindustrin reducerats katastrofalt. Det är inte med någon särskild glädje som jag erinrar om att vpk framförde profetior om att det skulle gå så här redan när handelsstålsutredningens resultat redovisades.

De främsta dödgrävorna – som vi kanske får anledning att komma tillbaka till senare i vår – finns i storfinansens led: Stora Kopparberg och Grängesberg. Det var snabba klipp under efterkrigstiden som skulle ge pengar. Nu får arbetarna betala med arbetslöshet. Redan bildandet av SSAB skedde ju på storfinansens villkor, och denna tendens kulminerade föregående höst, när Grängesberg på mycket fördelaktiga villkor stannade kvar, medan staten fick betala större delen av insatserna. Wallenberg, med sitt Stora Kopparberg, drog sig snabbt ur efter denna tid och klarade sig undan insatser. Han visade därmed sitt rätta ansikte när det gäller näringspolitiken och basindustrin. Wallenberg tog inte ens Åslingdoktrinen till hjälp – han försvann bara.

Den andra orsaken som jag vill peka på är den kampvilja som har funnits inom fackföreningsrörelsen. Fackföreningsrörelsen har haft svårigheter till följd av socialdemokratins benägenhet att främst välja borgerliga värderingar som utgångspunkt för diskussionen om stålindustrins framtid. Den

nödvändiga aktiviteten och kampen i de fackliga leden har uteblivit eller stoppats.

Vad som nu händer är att personalen i Luleå kraftigt minskas under 1983. Det behövs stora insatser i Luleå. Valsningskapaciteten måste utvecklas, annars är det risk för att Luleå som stålindustriort kommer att rasa samman – man kommer bara att ha kvar litet råjärnsframställning. Åtgärder är alltså nödvändiga.

Man kan fråga sig om man i detta läge enbart skall flytta pjäserna mellan orterna eller om vi skall ha en stålpolitik som syftar framåt och en näringspolitik som gör att vi kan utveckla alla orter. I förlängningen måste det vara fel att plocka pjäser från den ena landsändan till den andra. Rålsverksproblemet är ett sådant exempel. En flyttning av produktionen av järnvägsråls ingick tidigare i strukturplanen, och det förslaget är i dag långt ifrån överspelat. I och med att löftena till orterna med industrier som ingår i SSAB icke är uppfyllda, är planen i stort sett sönderslagen. Därför är reservationen från socialdemokraterna, som föreslår att det i stort sett omedelbart görs ett uttalande om en flyttning av rålsverket från Domnarvet till Luleå, ganska häpnadsväckande. Man föreslår ju inte att flyttningen skall kombineras med en offensiv näringspolitik i hela landet, och den har inte några förutsättningar.

Jag vill lägga fram ett särskilt yrkande vid moment 8 som har delats i kammaren och som lyder:

”att riksdagen med anledning av motion 1981/82:1489 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna följande:

Investeringar för rälstillverkning i Luleå skall ingå i en helhetsplan för stålindustrins framtid. Den tidigare planeringen i strukturplanen är för länge sedan överspelad. Nyinvesteringar i ett rålsverk i Luleå skall ha som förutsättning en kraftig satsning på spårbunden trafik i vårt land. Investeringarna skall även syfta till exportmöjligheter. Investeringarna bör även samordnas i tiden med de nya krav på den spårbundna trafiken som inom en nära framtid kan bli aktuella.

Den helt avgörande frågan för SSAB i Luleå och dess framtid är investeringar för ökad valsningskapacitet, bl. a. en upprustning av finvalsverket. Investeringar i ett rålsverk bör ingå i en plan för nyinvesteringar inom hela SSAB. En flyttning av tillverkningen av råls till Luleå från Domnarvet utan samordning med satsning på kollektivtrafik och nya marknader skulle således bara innebära en flyttning av arbetslösheten.”

Oxelösund har klarat sig hyggligt tack vare det nu rådande konjunkurläget. Hur länge man kommer att klara sig är en tidsfråga.

Men i detta läge dyker nästa moment upp i fråga om SSAB. Moderaterna kommer efter några år inhoppande på arenan och säger att vi skall dela upp SSAB i resultatenheter och helst stycka av Oxelösund, eftersom det är en enhet som för tillfället går bra. Det har vi hört från denna talarstol. Det är den utvecklingen som håller på att slå sönder hela den svenska stålindustrin.

Vid Domnarvet har det gjorts stora minskningar av personal. Den minskning som nu genomförs skapar närmast en stor övertalighet och medför

framför allt att mängder av människor i produktiv och arbetsför ålder förtidspensioneras.

Grängesbergs gruvor är naturligtvis ett stort frågetecken, och det är redan klart att Dannemora gruvor försvinner.

Detta betyder att många personer, som egentligen skulle kunna sysselsättas i stålindustrin, inte får något arbete där. Det krävs naturligtvis åtgärder – att det görs investeringar för den personalstyrka som finns i dag – för att dessa orter skall bli livskraftiga i framtiden. Man får inte sätta dem i övertalighetens kammare. Man måste skjuta till kapital för utvecklingen, eftersom det nu har sagts att det är investeringsstopp i SSAB. Anställningsgarantin borde i så fall förlängas, så att SSAB kan fortsätta sin utveckling.

Men för att man skall kunna göra positiva investeringar inom SSAB måste den kvarvarande resten av storfinansen lösas ut, nämligen Gränges, som uppenbart – i kombination med konsortialavtalet – bedriver en ganska hård och hämningslös verksamhet i SSAB. Det betyder att alla utvecklingsmöjligheter stoppas – när de inte är affärsmässiga och företagsekonomiska. Det betyder att utvecklingen för svensk handelsstålsindustri och SSAB ligger väldigt illa till.

Herr talman! Jag yrkar därmed bifall till vpk-motionerna 1063 och 1065. Det innebär bifall till en politik som har en global fördelningspolitik i botten, att hela stålindustrin samordnas i ett svenskt metallbolag. Det innebär att vi röstar för att man tar i bruk reduktionsprocesserna snarast möjligt, att man använder den metallurgikapacitet som finns och att man samordnar den med handels- och specialstål. Det innebär att Gränges tas ur SSAB, att konsortialavtalet förändras så att det utgår från samhällsekonomiska riktlinjer och att man inom SSAB gör en framtidsinvestering, för att de som i dag finns inom SSAB skall få arbete.

Anf. 38 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Socialdemokraterna och vpk upprepar ett antal idéer för stålindustrin från föregående år. Riksdagen avvisade förslagen i fjol, och det finns enligt utskottsmajoritetens uppfattning inte heller nu skäl att bifalla dem.

I partimotionen 1981/82:1489 anför socialdemokraterna att regeringen har varit passiv när det gäller stålindustrins problem. Läser man reciten till utskottets betänkande, blir detta påstående mycket svårt att förstå. Utskottets kansli har här gjort en sammanställning av initiativ som regeringen har tagit från 1977 för att hjälpa stålindustrin i strukturkrisen. Jämför man med stålbranschens problem i andra länder i Europa, där strukturomvandlingen fått allvarliga sociala konsekvenser, finner man att den svenska modellen framstår som mycket framgångsrik.

SSAB:s styrelse med statlig majoritet, företags- och divisionsledningarna och de anställda har tillsammans utarbetat handlingsprogram, struktur- och perspektivplaner. De anställda har stor anställningstrygghet och får hjälp till omställning. SSAB:s planer och behov av kapital har regeringen fört fram till riksdagen, som ställt upp med över 5 miljarder i fördelaktiga lån och bidrag.

De mindre handelsstålverken är skyddade av uttryckliga förhållningsorder för SSAB, som inte får använda sin styrkeposition för att skada dem. Ett socialdemokratiskt förslag att bygga ett mediumvalsverk i Luleå avvisades av riksdagen, varvid ett allvarligt hot mot de mindre handelsstålverken avväjades.

Enligt utskottsmajoritetens uppfattning är det viktigt att lägga besluten och ansvaret för en verksamhet så nära de människor som berörs av dem som möjligt. En statlig kommission för att planera stålindustrins metallurgiutveckling, som socialdemokraterna föreslår, förefaller oss kunna bli en skadlig fjärrdirigering och onödig byråkrati. Vpk:s svepande krav på samordning av hela gruv- och stålindustrin i ett nationaliserat "Svenskt metallbolag" skulle bli ett tungrott system och innebära risk för att allt ansvar togs från dem som står i de praktiska arbetet och lades på avlägsna byråkrater.

Man har här tagit upp skrotfrågan, som har varit ett problem. Men intressenterna själva har nu kommit överens i den frågan, och det nuvarande avtalet går ut vid årsskiftet. Det finns all anledning att tro att intressenterna också i framtiden skall kunna komma fram till avtal som är bra för samtliga som berörs av det. Branschens egen organisation, Jernkontoret, har vidare påbörjat en utredning om möjligheterna att substituera skrotet, och det är en allmän mening att det är mycket önskvärt att man kan använda inhemsk malm för att göra järnsvamp och järnpulver som skulle kunna ersätta skrotet. Som jag förut har sagt är det utskottsmajoritetens uppfattning att branschen klarar detta själv, utan inblandning från statliga byråkrater.

Jag yrkar alltså avslag på vpk:s motioner och på reservation nr 1 och 2.

En marknadsekonomi är dynamisk. Det är inte möjligt att lägga fast planer alltför långt i förväg. Som vi hörde nyss av Ingvar Svanbergs inlägg är det så att när en plan väl kommer till riksdagen, är SSAB redan i färd med nya planer. Vi skall vara tacksamma för att så sker och att inte allting stannar av medan den tungrodda manglingen genom regering och riksdag pågår. Dynamiken är alltså viktig, och flexibiliteten är en stor styrka. Det hade t. ex. inte varit möjligt att i förväg veta och planera för att metalluridivisionen skulle få den framgång när det gäller marknadsföring som har resulterat i att man nu har fått den stora ordern från Kaiser Steel i Kalifornien på 100 000 ton slabs per år framöver. Masugnarna i både Luleå och Oxelösund beräknas snart arbeta för fullt. Gruvorna i Grängesberg och Dannemora börjar kunna avyttra sina stora lager, och det finns gott hopp om att gruvorna skall visa ett "positivt kassaflöde" och alltså kunna leva vidare. Viktiga orsaker till detta är också den stora sammanhållningen mellan fackföreningar och gruvledning och riksdagens bifall i föl till den socialdemokratiska motionen om 30 milj. kr. till granuleringsstillverkning i Grängesberg. *Gruvorterna upplever nu en ny tro på framtiden.*

Socialdemokraterna framhåller att det alltjämt råder en splittrad struktur inom specialstålsindustrins produktområden, och man vill ha en samordnad investerings-, struktur- och sysselsättningsplan för specialstålsindustrin i samverkan med företagen och de anställda. Staten stöder investeringar och

omstrukturering inom branschen. Men ansvaret och initiativet måste ligga hos företagen själva. Utskottets majoritet finner ingen anledning att ändra sitt beslut från förra våren då riksdagen avslag ett liknande yrkande. Reservation nr 3 avstyrks.

I våras framlades för näringsutskottet en omfattande utredning om SSAB:s ekonomiska ställning, likviditetsprognos, bedömning av resultat och finansiell ställning 1981–1984. Proposition 1981/82:56 redovisade också planerade sysselsättningsminskningar och åtgärder för att bereda den övertaliga personalen ny anställning. Dessa uppgifter är fortfarande aktuella, och något nytt finns inte att redovisa för riksdagen. Det finns alltså ingen anledning att begära en ny utredning, och jag yrkar avslag på reservation 4.

SSAB tillverkar järnvägsräls i Domnarvet med kontrakt från Norske Statsbaner till 1983. Det finns med i planerna att flytta tillverkningen till Luleå. Domnarvet behöver enligt uppgifter som jag för några år sedan fick därifrån det utrymme som nu upptas av rälstillverkningen för andra ändamål. Personligen anser jag det mycket angeläget att vi fortsätter med rälstillverkning i landet. Synen på järnvägarnas framtid har ju också ändrats radikalt under de senaste åren. Utskottets majoritet anser att det inte behövs något särskilt uttalande av riksdagen i denna fråga. Jag yrkar avslag på reservation nr 5.

När det gäller finvalsverket i Luclå har SSAB:s utredning ännu inte slutförts. Hittills genomförda investeringar inom profildivisionen, främst i Luleå, har kraftigt ökat förutsättningarna för verkens konkurrenskraft och lönsamhet. SSAB har nyligen beslutat att investera i en ugn i universalvalsverket i Luclå för att uppnå bättre produktionsflöde och energibesparingar. Det finns ingen anledning för riksdagen att nu ta ställning till investeringarna i finvalsverket. Reservation nr 6 avstyrks.

När det gäller de nya, mycket spännande metallurgiprocesserna har det sagts här att regeringen varit passiv. I själva verket är det så att det inte är beslut i regeringskansliet som här fattas, utan det finns inrättade organ i samhället som är med och stöder dessa processer. Industrifonden har lämnat bidrag, och strukturdelegationen har varit med och arbetat här. Detsamma gäller statens industriverk. Vad det gäller är att hitta dem som är intresserade av att använda processerna, så att man får någon som utför i full skala det som är framtidens metallurgiska processer. Staten är här beredd att ställa upp när intressenter kommer.

Vad slutligen beträffar koksverket i Oxelösund gör den nya ordern av slabs att masugnarna går för fullt. Detta har gjort att koksverket nu i högsta grad behövs och används. Utskottet har för något år sedan understrukt betydelsen av att sådana satsningar görs, så att nuvarande tekniska standard kan upprätthållas. Enligt uppgift från SSAB har bolaget för avsikt att löpande underhålla koksverket. Utskottets majoritet anser inte att det finns anledning att göra något nytt uttalande i frågan. Jag yrkar alltså avslag på reservation nr 7.

Härmed har jag alltså yrkat avslag på samtliga motioner och reservationer och vill nu yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Nr 120

Torsdagen den
15 april 1982

Anf. 39 INGVAR SVANBERG (s) replik:

Herr talman! Det var ganska intressant att lyssna till Birgitta Hambraeus. Hon berömde sig på slutet av att ha avstyrkt allting som föreslagits – alla reservationer och alla motioner. Det kan ju vara en sak att berömma sig för. Hon motiverade i början av sitt anförande att hon är emot allting att det är gamla idéer som vi presenterat förut och som avslagits av riksdagen. Jag skall tala om en sak för Birgitta Hambraeus. Jag finner inte att ett bra förslag som vi framlägger blir dåligt därför att en centeropposition avslår dem. De är precis lika bra ändå. Det gäller för er att upptäcka att detta borde ha gjorts för länge sedan.

Stålindustrin

Hon säger att om man läser reciten så ser man hur regeringen har varit aktiv och framför allt hur den har lyckats. Ja, Gud bevar oss för att den lyckas i flera branscher så som i stålindustrin – då har vi snart hela befolkningen arbetslös. Ett sådant lyckande vill jag inte att ni skall berömma er av.

Hon säger att en kommission kan bli farlig. Jo då, den kan bli farlig – för människor som är passiva, som inte vill någonting, som likt Birgitta Hambraeus säger att det inte finns någon anledning till detta. Nej, inte borde vi göra någonting här – regeringen har ju i sin förunderliga godhet beslutat allt som är vettigt.

Man påstår t. ex. att det inte är något problem med skrotet – det är man överens om. Men Birgitta Hambraeus sade mycket hederligt "till årets slut". Det inträffar ungefär en gång per år att det blir stort krig om skrotet. Man förhandlar, och till slut lyckas man klara det hela litet grand. Men alla experter är överens om att detta inte kommer att vara i oändlighet – det är stora problem med skrotet framöver.

Sedan säger Birgitta Hambraeus någonting som är lustigt: Nu skall vi vara glada för de stora order som kommit från USA. Men hon talar inte om att SSAB inte har kunnat ta de order som man fick från USA annat än delvis, därför att man saknar metallurgisk kapacitet. Man kör för fullt i Oxelösund, men ena hyttan i Luleå är avstängd. När man får sälja, då kan man inte sälja – det är typiskt för den planering som regeringen driver. Nej, inte skall man tänka på någon framtid. Det är bra som det är – lugna er.

Hon säger att SSAB förra året redovisade både sina affärer och sina planer för framtiden. Jo, man redovisade affärer som var urusla, och vi anslog en del pengar då, som uttryckligen sades skulle klara SSAB:s då akuta situation. Vi begär inte att få den redovisningen en gång till utan att man talar om hur det är ställt ekonomiskt för SSAB nu, hur det kommer att vara under de närmaste åren och vilka planer man har för framtiden – det har aldrig redovisats.

Anf. 40 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Jag får börja med att yrka bifall till det särskilda yrkande som är delat till kammarens ledamöter.

Birgitta Hambræus lät undslippa sig några ord om att alla planer har utarbetats i samförstånd mellan företagsledningen och personalen – om jag uppfattade henne rätt. I så fall vill jag bara meddela att det samarbetet och de planerna är en parodi på vad samverkan kan vara. Det gäller åtminstone de senare planerna, allt efter strukturplanen.

All samordning i det här samhället, centerns, folkpartiets och även moderaternas samhälle, innebär fjärrdirigering och byråkrater. Om man sätter ramar för ett lands näringspolitik är det byråkrater som gör det. Jag kan inte svara för vad som har varit – socialdemokratin får själv svara för de egna byråkraterna. Men att i ett samhälle sätta ramar för utvecklingsmöjligheterna, ange vilken industrinivå man skall ha, måste väl vara en riktig väg – i stället för den väg som bara leder till anarki.

Man säger att planerna varvats med en ny plan därför att marknadsekonomi är så dynamisk. Men den har ju varit dynamisk bara åt ett håll, nämligen åt att minska antalet anställda och lägga ned – då har den verkligen varit dynamisk, Birgitta Hambræus.

Men det är väl inte särskilt dynamiskt att man inte kan planera sitt behov av metallurgiprodukter, att man tvunget hamnar i en skrotsituation som egentligen är katastrofal? Det är inte särskilt dynamiskt, inte särskilt välplanerat och inte särskilt bra gjort av dem som praktiskt arbetar inom stålindustrin, utan snarare tvärtom. Och de nya råjärnsprocesserna innebär en ren skandal i fråga om dynamik. Och det politiska ansvaret finns inte alls. Det är dagens sanning.

Möjligheterna håller på att rinna oss helt ur händerna utan att någonting görs. Och varje enskilt företag sitter och pular i sitt hörn och säljer utomlands. Nog behövs det ramar i det här samhället!

Men det är naturligtvis helt konsekvent av utskottet och Birgitta Hambræus att inte vilja satsa på vår hemmamarknad, på svensk industri. Man säger ingenting om att verkstadsindustrin etablerar sig utomlands och inte satsar på att vara i Sverige. Då är det naturligtvis konsekvent att vidta "dynamiska" åtgärder, att göra neddragningar inom svensk stålindustrin. Det är inte särskilt stor optimism för den svenska arbetarklassen!

Anf. 41 GUNNAR STRÄNG (s):

Herr talman! När vi i dag debatterar den svenska stålindustrins problem har vi bakom oss ett år som väl kan rubriceras som ett av de svåraste åren någonsin, inte bara inom den svenska utan också inom den västeuropeiska stålindustrin. De stora förluster som SSAB redovisar och behöver täckning för är inget speciellt unikt vid en internationell jämförelse. Motsvarande utveckling har alla nationer dragits med under de år som har gått. Vi kan väl trösta oss med att de pengar som riksdagen voterat igenom till stöd för den svenska stålindustrin ändå har resulterat i en utbyggnad, en rationalisering och en effektivisering i Luleå, Domnarvet och Oxelösund. Detta ger oss bättre möjligheter att se med en viss tillförsikt på framtiden.

Vi skall självfallet ta vara på de möjligheter en bättre rustad produktionsapparat ger. Jag tror också att vi kan räkna med att en större tillförsikt för

framtiden hos alla i branschen sysselsatta skapas genom en volymmässig förstärkning och effektivisering. Viljan att göra insatser bör rimligtvis vara mera påtaglig om man har hopp om framtiden än den skulle vara i den motsatta situationen, när allting pekar åt fel håll.

Vi skall ta vara på den – som jag tycker mig ha funnit – bättre stämning som nu gör sig gällande inom svensk järn- och stålindustri i det fortsatta rationaliserings- och effektiviseringsarbetet i den här så anrika, betydelsefulla och i fortsättningen viktiga industrin.

En slik målsättning kommer med all sannolikhet att kosta nya pengar, mera pengar – det är lika bra att konstatera det. Åtskilligt är ogjort så länge strukturanpassningen inte är genomförd på ett tillfredsställande sätt. Det vore fel att i något slags överdriven snålhet hålla inne de pengar som är erforderliga för en förbättrad industriell slagkraft i form av utbyggd förädling och manufakturering med stålet som råvara. Även framställningen av stålet har, som de senare åren visat, i sig inneboende rationaliseringsmöjligheter, som bör tillvaratas.

Vi har i fråga om handelsstålet under den senaste 10–15-årsperioden tappat en del av vår inhemska marknad. Det är en varningssignal som vi inte kan nonchalera. I viss utsträckning har vi fått acceptera en total volymnedgång, bl. a. beroende på den låga aktiviteten inom den svenska byggnadsindustrin. Med en industriinvestering som ligger 30–35 % lägre i dag än den gjorde 1976 och med ett så starkt reducerat bostadsbyggande som vi i dag har påverkas självfallet marknaden för den här branschen – det gäller armeringsjärn, balk, plåt och andra stålprodukter som går in i byggnationen. Det allvarliga är emellertid att vi i denna sjunkande volymlägeslämning tappar mark till våra utländska konkurrenter. Detta borde helt enkelt inte få förekomma i en nation med så gamla traditioner på ståltillverkningens område som vårt land har. Den utbyggnad och omstrukturering av handelsstålsproduktionen som har försiggått under de senaste åren måste ha som målsättning att vi i varje fall skall återta vår egen del av landets behov och konsumtion av handelsstål. Nästa steg blir att öka den.

På specialstålets område har vi traditionellt haft och har alltjämt världen som den stora avsättningsmarknaden. Vi har traditioner på det här området, och vi har i stort sett kunnat hävda oss i konkurrensen. Svenskt specialstål har gott namn och gott rykte, men i tidens utveckling ligger att konkurrensen hårdnar. Vi har från socialdemokratins sida ansett att vi bör möta den utvecklingen genom en samordning av resurserna, en produktionsuppdelning och strukturering för att vinna i effektivitet. En samordning av den utåtriktade verksamheten är också erforderlig. Jag tänker närmast på marknadsföringen, där stort slöseri förekommer.

Personligen har jag den uppfattningen att det här näppeligen går att realisera, om företagen lämnas åt sig själva. Det behövs att samhället med regeringen som exekutivt organ tar fatt på specialstålsindustrins problem och hjälper fram den samordning mellan de olika företagen som skall ge oss en totalt effektivare produktion och starkare slagkraft.

Lönsamheten är självfallet alltid det stora problemet både när det gäller

handelsstålet och specialstålet. Genom den hårda produktionsbegränsning som genomförts i Europa för att via dessa åtgärder ta fram den erforderliga prisförbättringen kan vi betrakta marknadssituationen i dag från något ljusare utgångspunkter än tidigare. Lönsamheten också för de amerikanska stålverken har ju varit så pressad, att prisförbättringar har blivit nödvändiga för att branschen över huvud taget skall kunna gå runt och leva vidare.

Även om de senaste prisförbättringarna procentuellt framstår som ganska respektabla, vore det fel av mig att säga att branschen har någon lysande framtid lönsamhetsmässigt att se fram emot. Det blir fortfarande en hård kamp att undgå de röda siffrorna i boksluten. Med hänsyn till att järn- och stålindustrin ändå måste betraktas som den livsviktiga basnäringen för vårt land – samma situation gäller naturligtvis även för våra konkurrentländer – så kan enligt min mening resp. regeringar aldrig undvika att ge det erforderliga stödet till branschens utveckling och bestånd. Vi följer ett internationellt mönster, när vi konstaterar behovet av ett samhällsstöd även för den svenska järn- och stålningen.

En speciell konsekvens av den produktionsmässiga utvecklingen inom branschen har varit den snabba övergången till skrotbaserad metallurgi. Det har sagts en hel del om detta här i dag. Vi har fått uppleva hur gruvorna i Mellansverige under de senaste decennierna i snabb takt har avvecklats, så att vi i dag egentligen bara har Grängesberg och Dannemora kvar som producerande enheter. Jag tvekar inte att säga att vi genom denna snabba avveckling tar risker för framtiden. Skrotet blir mer och mer en bristvara, och enligt den gamla lagen om tillgång och efterfrågan betyder det också prisstegringar.

För något år sedan försvann den sista masugnen i Mellansverige, när Spännarhyttan lades ned. Det var inte någon gammal, utsliten anläggning som vi skrotade utan en toppmodern anläggning, byggd efter teknikens mest avancerade regler. Det var ett misstag av regeringen att låta Spännarhyttan i Norberg försvinna. Den masugnen var i särskild grad anpassad för att leverera den råvara till specialstålsindustrin som måste kännetecknas av hög kvalitet och renhet. Ett övergångsstöd i avvaktan på utvecklingen hade här varit befogat, men tyvärr saknade regeringen det tålmod och den framtidstro som var erforderlig och som skulle ha möjliggjort detta.

Från att under senare hälften av 1970-talet ha haft ett importbehov på den obetydliga kvantiteten 80 000 ton – jag hänvisar här till utskottets redovisning – vet vi att vi i dag måste tillgodose 40 % av vårt skrotbehov via import; i kvantitet uppskattas det just nu till ungefär 500 000 ton. Vissa bedömare bland stålverken räknar med ett behov på ca 800 000 ton, när vi kommer några år framåt i tiden. Fortfarande använder jag siffror ur utskottets redovisning.

Det här medför allvarliga problem i framtiden. En prisstegring är med denna utveckling mycket trolig, och branschen själv börjar bli på det klara med att egna, inhemska alternativ nu måste utredas och realiseras. Jernkontoret har redovisat ett framtida behov av malmbaserade ämnen – halvfabrikat som järnsvamp, järnpulver och råjärn – framställda enligt de

nya metoder varav tre alternativ f. n. diskuteras som möjliga. Jag hänsyftar här på direktreduktionen i stålframställningen.

Branschen har beslutat om en utredning i fråga om dessa alternativ. Det är i och för sig glädjande. Det mesta talar emellertid för att om vi skall gå från ord och utredningspromemorior till handling måste staten på ett annat sätt än tidigare aktivt gå in i metallurgins olika problem.

Vi har från vår sida motionerat just om en särskild kommission för ändamålet, som skulle arbeta med regeringens bakomliggande auktorisation och ha möjlighet att komma fram till ett konkret resultat i stället för att, som nu, det hela flyter ut inom branschens olika fält och intresseområden.

Tyvärr har utskottsmajoriteten avvisat våra förslag. Man tröstar sig med att branschen själv har uppmärksammat problemen och att den förhoppningsvis skall lösa dem. Här tillåter jag mig att tvivla i allra högsta grad, eftersom vi har tre separata storföretag när det gäller de nya råjärnsprocesserna – Boliden, ASEA och SKF – som vart och ett arbetar med sin egen metod och naturligtvis anser att just den egna metoden är utvecklingsbar för framtiden. Får de diskutera denna fråga för sig själva, talar det mesta för att saldot blir plus minus noll. Det blir en utredning med olika redovisade alternativ men som saknar de samordnade konklusioner och beslut som skall resultera i åtgärder.

En av de viktigaste uppgifter som vi har framför oss är att gardera oss för en osäker utveckling på skrotsidan i avseende på tillgång och i fråga om priser. Vi arbetar i vårt land med exportförbud på skrot. Många andra länder gör detsamma, och vi har inga garantier för att de nationer som fortfarande tillåter skrotexport kommer att göra det permanent.

Genom den i mycket snabb takt genomförda övergången från malmbaserad till skrotbaserad metallurgi i vårt land gör vi oss alltmer utlandsberoende när det gäller råvaran för denna viktiga basnäring. Vi kan naturligtvis trösta oss med att gruvorna finns kvar, såvida de inte blir vattenfyllda under väntetiden, men det är inte bara att sätta i gång när skrotet inte räcker till. Det är fråga om yrkeskunnande. Det blir fråga om att iståndsätta en nedlagd verksamhet, med allt vad det innebär av praktiska besvärligheter.

Den produktionsenhet som byggts med den väldiga 1,5-miljardsinvesteringen i Domnarvet skall inom den närmaste tiden börja användas. Tunnbrädet – en ny produkt i den svenska järnhanteringen – skall säljas i konkurrens med inarbetade leverantörer. Med all respekt för industriföretagen Volvo, Saab och Electrolux och deras känsla för nationen och nationens produktion av denna viktiga vara, är det nog realistiskt att räkna med att de köper från Domnarvet endast under förutsättning att varan därifrån levereras kvalitets- och prismässigt som fullt konkurrensduglig. I annat fall bryter man inte förbindelserna med de gamla leverantörerna.

Det här är naturligtvis en utmaning för företagen, för de tekniker och konstruktörer som nu skall debutera på ett nytt område. Det är någonting av ett industriellt vågat ingrepp i vår gamla traditionella produktion, och naturligtvis när vi alla förhoppningen att de skall lyckas. I så fall bör vi kunna räkna med en omfattande och stabil avsättning för varan inom det egna

landet. Det betyder en förbättring inte bara av SSAB:s dystra årsresultat, utan det är också ett värdefullt tillskott till nationens bytesbalans.

För Oxelösunds vidkommande har den svåra omställningen från fartygsplåt till industriplåt lyckats överraskande bra. Produktiviteten har ökat, kvaliteten är godtagbar, och glädjande nog är båda masugnarna i funktion. En produktionsprocess på dessa förutsättningar behöver också sina koksleveranser, helst med så låga transportkostnader som möjligt. Nu har Oxelösund sitt eget koksverk, och det bör kunna fylla sin funktion, om erforderligt underhåll görs och en systematisk renovering genomförs.

Vi har från vår sida motionerat om detta, och det är en i många stycken utomordentligt välmotiverad motion som jag här återoppar. Utskottet har avstyrkt motionen med hänvisning till SSAB:s "Handlingsprogram 82", dvs. till att förutsättningen för en långsiktig, extern avsättning ekonomiskt kan motivera investeringarna i koksverket. Det är en kautschukartad formulering, som inte är tillfredsställande för den som vill ha något gjort i frågan. Förutsättningen att det skall vara ekonomiskt motiverat uppfylls ju endast vid en rationell produktionslinje vid järnverket i Oxelösund, och till denna rationella produktionslinje hör att det befintliga koksverket fullgör sin tjänst som leverantör till det på samma plats lokaliserade järnverket.

Logiken bjuder, menar jag, att utskottet borde ha vågat sig på ett godtagande av den socialdemokratiska motionen.

För Luleås del har väl läget i någon mån ljusnat av flera skäl. Ämnesleveranserna till Domnarvet går enligt planerna, och efter vad det sagts mig finns det ingenting att anmärka på kvaliteten. På den senare punkten förelåg för några år sedan vissa farhågor från de anställda vid Domnarvet, som med en förklarlig motvilja bevitnade den egna, 100-åriga metallurgins nedläggning. Nu tycks emellertid samarbetet mellan Luleå och Domnarvet i det här avseendet gå ganska friktionsfritt, vilket vi inregistrerar med tillfredsställelse.

I dagarna har vid dessutom upplysts om – det har också anförts i debatten – att amerikanerna funnit det förenligt med sina intressen att lägga in en beställning på stränggjutna ämnen för ett av sina järnverk i Kalifornien. Trots avstånden och därav betingade transportkostnader visar sig metallurgin i Luleå och Oxelösund konkurrenskraftig. Avtalet mellan det amerikanska företaget och SSAB har också ett inslag av permanens i leveranserna. Chans till expansion och introduktion på den internationella marknaden skulle således förhoppningsvis föreligga.

Socialdemokraterna har i sin reservation på nytt aktualiserat frågan om rälstillverkningen i Luleå. Produktionen sker, som sagts, i dag vid Domnarvet, men genom en förflyttning till Luleå har styrelsen i tidigare strukturplaner slagit fast intresset av att diversifiera den ensidiga produktionen i Luleå. En ensidig ämnesproduktion är ett alltför begränsat område för den orten. Därför bör omflyttningen av järnvägsrälstillverkningen förberedas och genomföras utan dröjsmål enligt den socialdemokratiska reservationen till betänkandet.

I den vidare manufaktureringen av stålet aktualiseras också en upprust-

ning av finvalsverket i Luleå. Sker det ingenting där tappar vi den kapaciteten och Luleåanläggningen får ett mycket begränsat produktionsassortiment.

I socialdemokratins reservation slås det fast att moderniseringen av finvalsverket bör ske utan onödigt dröjsmål. Självfallet skall i samband därmed produktionen samordnas med de andra svenska företagen utanför SSAB, så att en rimlig uppdelning kan äga rum. Det blir således erforderligt med en diskussion mellan SSAB och övriga svenska företag för att fastlägga vad vi har kallat produktmixen i det ombyggda finvalsverket. Självfallet skall de fackliga intressen som blir berörda kopplas in i den överläggningen.

I den dystra och påfrestande hanteringen av den svenska stålindustrin och dess framtid säger sig branschen nu börja se en ljusning. Så långt är det rätt, men det vore fel att inbilla sig att det hela nu löser sig av sig självt och att branschen själv klarar upp allt på bästa sätt. Det kommer att tarvas ett samarbete mellan de skilda företagen på specialstålsindustrins område i akt och mening att gemensamt bli slagkraftigare i den internationella konkurrensen än man blir när var en en går för sig.

Det kommer vidare att tarvas en planering och ett samarbete mellan SSAB och de mindre handelsstålverken för att få en acceptabel produktionsupp-
läggning, där den ena inte slår undan benen för den andra.

Det kommer att behövas en kommission, som kan lägga de riktiga förslagen i det viktiga och omfattande ämne som vi behandlar inom begreppet metallurgi.

På alla dessa områden behöver man ta initiativ, nödvändiga med hänsyn till den framtida utvecklingen. SSAB spelar en väsentlig roll i den planeringen, och det är rimligt att regeringen i överensstämmelse med den socialdemokratiska partimotionen under våren 1982 lämnar riksdagen en redovisning av SSAB:s finansiella situation och företagets beräknade utveckling under de närmaste åren. Samtidigt bör regeringen redovisa SSAB:s redan beslutade och planerade strukturella förändringar och konsekvenserna av dessa för sysselsättningen på de berörda orterna och för de anställda.

De anställda i SSAB, numera ett till 75 % statsägt företag, har rättighet att begära ett hänsynstagande från företagets sida. Med de anspråk vi har på samhällets och statens ansvar i denna viktiga basnäring bör denna redovisning omspänna hela fältet.

Jag är medveten om att det kan ha sina svårigheter att rekvirera denna fullständiga struktur- och planlösning. Vad vi begär är emellertid att regeringen handlar, gör vad en regering kan göra, och det betyder mer av aktivitet och mindre rädsla för ingripanden i branschen än vad regeringen hittills har visat.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationerna i det föreliggande betänkandet.

I detta anförande instämde Nils Hjorth och Thure Jadestig (båda s).

Nr 120

Torsdagen den
15 april 1982

Stålindustrin

Torsdagen den
15 april 1982

*Stålindustrin***Anf. 42 PER WESTERBERG (m):**

Herr talman! Den svenska välfärden har vuxit fram tack vare enskilda initiativ och fri konkurrens på lika villkor. Fri konkurrens driver fram effektivare produktionsmetoder samt billigare och bättre produkter. Den leder till god hushållning med tillgängliga resurser och en konsumentstyrd ekonomi. Den statliga näringspolitikens uppgift bör därför vara att ange ramarna för den ekonomiska verksamheten. Beslut som rör tillverkning av enskilda produkter måste med nödvändighet fattas i resp. företag och kan inte centraliseras till riksdagen.

Strukturproblemen inom industrin kan inte avhjälpas genom statliga förlusttäckningsbidrag till krisbranscher och krisföretag. Inte heller löses de väsentliga problemen i resp. branscher genom någon form av statlig planmässig hushållning eller samordning. Företag utan överlevnadsmöjligheter måste få läggas ner. Staten skall främja tillväxt och sysselsättning generellt. Beslut som rör tillverkning av enskilda produkter måste fattas nära marknaden och kan inte bli föremål för någon form av planmässig hushållning utan att vidtala effektivitets- och konsumentintressen åsidosätts.

Riksdagen tog för mindre än ett år sedan avstånd från förslag om en särskild kommission med uppgift att planera stålindustrins metallurgiska utveckling. De överläggningar som under lång tid har pågått mellan olika företrädare för stålindustrin om situationen på skrotmarknaden har nyligen avslutats. En uppgörelse om fördelningen av köpskrot – och för den delen också av importskrot – har den 1 mars 1982 träffats mellan de största skrotförbrukande företagen. En utredning om alternativ till importskrotet i form av järnsvamp och råjärn från SSAB i Luleå har påbörjats, men här kvarstår självfallet problemet att den malmbaserade råvaran man där får fram i dag blir väsentligt dyrare än importskrotet. Alternativen skrotimporten och råjärnet från Luleå måste jämföras på marknadsekonomiska grunder. Det är endast de berörda företagen som mellan sig kan lösa sina inbördes problem av strukturell natur.

Möjligheterna att göra samordningsvinster inom handelsståls- och specialstålsindustrin torde resp. företag själva bäst kunna bedöma. Regering och riksdag bör självfallet kunna medverka till strukturrationaliseringar inom branscherna, men initiativet måste komma från branscherna själva. Ansvaret för strukturomvandlingen måste åvila resp. företag. Statsmakten sitter inte inne med någon inneboende kompetens, som snabbt skapar nya konkurrensfördelar eller samordningsvinster. Kompetensen finns i företagen, och därför bör besluten också fattas inom resp. företag eller företagsgrupp.

SSAB, Svenskt Stål AB, bildades 1978 för att skapa förutsättningar för att rekonstruera Sveriges tre största handelstälverk, så att de blir lönsamma. SSAB:s styrelse antog den 26 augusti 1981 för innevarande år en handlingsplan, som anger inriktningen av bolagets verksamhet. I planen konstateras att SSAB:s strukturomvandling i huvudsak är avslutad i en första etapp. Företagets inriktning är därför att driva och effektivisera de verksamhets-

former som bolaget bedömer har överlevnadsförmåga. Målet är att positivt kassaflöde skall uppnås senast 1983.

Här äger statsmakten genom Statsföretag 50 % av aktiekapitalet i SSAB och ytterligare 25 % direkt.

Ett statligt direkt ägande bör endast vara en temporär lösning när det gäller ägarstrukturen i SSAB. Enligt företagsledningens målsättning skall bolaget redan 1983 uppnå ett positivt kassaflöde. Kan detta mål uppnås, öppnas självfallet nya möjligheter till en förändring av ägarstrukturen. Det är därför naturligt att förutsättningarna för en börsintroduktion av SSAB så snart detta låter sig ske bevakas.

Mellan de tre huvudsakliga stora produktionsorterna Luleå, Borlänge och Oxelösund har sedan bildandet av företaget rått en betydande dragkamp om nya investeringar och sysselsättningstillfällen. Detta har bl. a. tagit sig uttryck i en rad olika motionskrav och yrkanden, inte minst i denna kammare. Många av dessa förslag har självfallet varit välmenande, men oftast föga företagsekonomiskt eller affärsmässigt underbyggda. Detta "inbördeskrig" mellan orter och olika politiska intressegrupper har tagit betydande kraft från ledning och anställda i arbetet på att göra SSAB lönsamt.

I SSAB:s strukturplan har Luleå och Borlänge som produktionsorter kommit att bli mycket integrerade i fråga om materialflöde. Däremot har Oxelösund blivit en närmast fristående produktionsort, koncentrerad på grovplåtstillverkning och framställning av ämnen, huvudsakligen lämpade för just grovplåt. I den interna utredningen har det alltmer framkommit att Oxelösund i dag inte kan ta ämnen från Luleå för grovplåtstillverkningen i Oxelösund utan förödande kostnadskonsekvenser.

Det finns därför, enligt vår uppfattning, anledning för företagsledningen i SSAB att seriöst studera förutsättningarna för en mer decentraliserad organisation, där den positiva företagsandan på resp. ort bättre tas till vara. Detta kan ske genom att man inom SSAB i ökad utsträckning skapar fristående och självständiga enheter med eget ansvarstagande. Det är av vikt att så många som möjligt känner att de genom sina arbetsinsatser och produktionsresultat tar sitt öde i egna händer. En hög arbetsmoral och ett gott produktionsresultat hänger intimt samman. Krav på investeringar måste i denna organisationsform vara affärsmässigt underbyggda, om sysselsättningen skall kunna tryggas. Önsketänkande och drömmar är föga lämpliga för en realistisk och framgångsrik företagsstrategi.

Det är av central betydelse att såväl SSAB:s anställda och ledning liksom riksdagens ledamöter till fullo inser att företagets framtid ligger i att företagsekonomisk lönsamhet uppnås. Detta får inte motverkas av att företaget åläggs andra sysselsättningsmässiga åtaganden än de som ligger i dess normala verksamhet eller andra investeringsuppdrag och åtaganden som inte är affärsmässigt underbyggda.

Anställda och ledning inom SSAB måste ges arbetsro. Politisk aktivitet och ständiga krav på ny inriktning, nya investeringar, ny produktionsinriktning eller produktbyten kan snarare skada än hjälpa företaget och dess

anställda.

Antingen har riksdagens ledamöter förtroende för företagsledningen, och då finns det anledning att ge ledningen arbetsro, eller också har man inte förtroende för densamma, och då är det i så fall hög tid att byta ut företagsledningen. För egen del har jag förtroende för SSAB:s ledning.

Herr talman! Med det sagda ber jag att få yrka avslag på samtliga sju socialdemokratiska reservationer och bifall till vad näringsutskottet har hemställt i betänkandet nr 31.

Anf. 43 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Under de minuter som står till mitt förfogande skall jag i huvudsak begränsa mig till att tala om de socialdemokratiska reservationerna 5 och 6. De gäller de socialdemokratiska kraven på att så snart som möjligt flytta SSAB:s rälstillverkning till Luleå samt om den nödvändiga upprustningen och moderniseringen av finvalsverket i Luleå.

När man studerar utskottsskrivningen på de här punkterna är det svårt att släppa tanken att den borgerliga utskottsmajoriteten i huvudsak skrivit av tidigare uttalanden i frågorna utan att kolla upp den utveckling som skett sedan riksdagen tog ställning 1981.

När det gäller rälstillverkningen skriver utskottet att SSAB har för avsikt att flytta tillverkningen till Luleå under förutsättning att tillverkningen blir lönsam och att någon tidpunkt inte har fastställts. Utskottet anser att det inte behövs något uttalande i frågan och avstyrker alltså det socialdemokratiska kravet.

För att utröna de bästa förutsättningarna för rälsproduktionen har SSAB undersökt fyra olika alternativ. Enligt undersökningen är det bästa alternativet för rälsproduktionen en utbyggnad i Luleå. Den informationen saknar tydligen utskottet.

När frågan om en ombyggnad av finvalsverket behandlas i utskottsskrivningen är den borgerliga utskottsmajoriteten verkligen ute och cyklar bland krystade argument och underliga motiveringar.

Utskottet hänvisar till SSAB:s Handlingsprogram 82, där det sägs att finvalsverket är gammalt och har en begränsad livslängd samt att nya investeringar i detta verk anses inte kunna motiveras. Marknad för expansion saknas, acceptabel avkastning på investerat kapital kan inte erhållas, etc.

Utskottet erfar, heter det vidare, att produktionen skall hållas i gång t. v. med ett minimum av investeringar, och mot den bakgrunden anser de borgerliga att riksdagen inte har anledning att uttala sig om behovet av modernisering av finvalsverket.

Det handlingsprogram som utskottet hänvisat till presenterades den 7 september 1981, och sedan dess har inte utvecklingen stått stilla på området. Det är nu fastställt att det finns en marknad för de produkter som ett ombyggt finvalsverk skulle kunna framställa. Denna marknad varierar mellan 175 000 och 200 000 ton, enligt uppgift från företaget. På en investering av ca 300 milj. kr. kan man få ut en lönsamhet som betraktas som normal för branschen som helhet.

Dessa uppgifter är inte på något sett nya utan ganska välkända bland fackfolk och människor som sysslar med stålfrågor. Jag har väldigt svårt att förstå hur näringsutskottets borgerliga ledamöter kunnat undvika den informationen.

Att investeringar i rälstillverkning och modernisering av finvalsverket inte kommit till stånd inom SSAB beror helt på att företaget saknar egna medel för detta. Den pågående förslitningen av produktionsutrustningen vid finsvalsverket i Luleå har nu gått så långt att man inom kort kan tvingas begränsa produktvalet till enklare produkter, med allt vad det kan föra med sig. T. ex. kan ju ett förändrat produktval på sikt resultera i en konkurrens med andra verk i vårt land som vi inte är betjänta av.

Det finns stort utrymme för finverksprodukter i vårt land. Vi skulle kunna slippa en stor del av vår nuvarande import, men det krävs att regering och riksdag tar sitt ansvar för att modernisera produktionsapparaten. Det går inte att som regeringsadvokaten Birgitta Hambraeus stå i talarstolen och skryta över vad regeringen gjort och gör och sedan avslå viktiga krav på investeringar i SSAB i Luleå.

Jag kan inte undvika att i detta sammanhang kommentera också Lars-Ove Hagbergs inlägg och det särskilda yrkandet som Lars-Ove Hagberg framlagt i kammaren. Det är förvånande ur flera synpunkter, framför allt därför att yrkandet innebär en ny bromskloss för utvecklingen av valsverket i Luleå. Yrkandet innebär i princip att flyttningen av rälstillverkningen till Luleå skall vänta tills samordningen med kollektivtrafiken är klar och man hittat nya marknader. Jag uppfattar det definitivt som att vpk:s vackra tal om arbetarklassens kamp tydligen är begränsat när det gäller stålindustrin.

I dessa tider då den tekniska utvecklingen går framåt i rasande fart borde det stå klart för alla sansade bedömare, att vi i vårt land inte kan klara konkurrensen med en finvalsverksutrustning som är 30 år gammal eller med en rälstillverkning som i vissa delar bygger på teknik från 1930-talet.

Skall vi klara stålindustrins utveckling och få fart på det svenska stålet, och skall vi klara den internationella konkurrensen, krävs handling genom investeringsinsatser. Passiviteten på detta område måste brytas snarast.

Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

Anf. 44 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag vill göra kammarens ledamöter uppmärksamma på att anslag om kvällsplenum nu har uppsatts.

Anf. 45 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Det är inte jag, Sten-Ove Sundström, som sviker arbetarklassens kamp. Det är snarare så att den reservation som Sten-Ove Sundström, Ingvar Svanberg och Gunnar Sträng pläderar för är litet malplacerad i detta läge. Strukturplanen är överspelad i dag. Den strukturplan, som en gång lovade stora härliga skogar åt varje håll bara man lade ned, har för Domnarvets räkning inte alls hållit.

Enligt de senaste uppgifterna behöver man inte det markområde där det

nuvarande rälsverket ligger i Domnarvet. Detta verk går också med vinst och fungerar mycket bra. I detta läge vill man alltså flytta arbetslösheten från ett håll till ett annat.

Jag vill påpeka för Sten-Ove Sundström att vårt särskilda yrkande inte säger att verket inte skall till Luleå, men vi menar att om man skall flytta, måste det ske i kombination med en näringspolitik som gör att man satsar på en utvidgning av kollektivtrafiken och kanske också på andra framtida åtgärder inom transportnäringen. Man måste väl ändå se till att det sker en expansion i detta läge. Sten-Ove Sundström. Man kan inte bara flytta pjäserna! Det är ju detta som är så osmakligt.

När man på alla stålorter drabbas av nedskärningar, kan vi inte bara flytta pjäserna fram och tillbaka hur som helst. Det måste ingå i något slags plan.

Det vill inte Sten-Ove Sundström se, men i detta särskilda yrkande, liksom i vpk:s alla motioner, pekar vi på utbyggnad av valsverkskapaciteten i Luleå som det nödvändiga.

Jag vill påpeka för Sten-Ove Sundström att rälstillverkning är en mycket liten del och inte har någon större manufakturingsframtid. Däremot är finverket, ett mediumverk och den andra valsningskapaciteten i Luleå oerhört väsentliga. Det särskilda yrkande som jag framlagt rör tidpunkten och vilka kombinationseffekter man bör ha för att flytta. I annat fall – vilket Sten-Ove Sundström tydligen är ute efter – flyttar man ju bara arbetslösheten från ett ställe till ett annat. För det är väl inte så, att Sten-Ove Sundström och socialdemokraterna tar ansvaret för de fortsatta planerna efter strukturplanen i SSAB? I så fall kan jag förstå honom – om man då tar ansvaret för företagsledningens fortsatta agerande, så måste man väl följa upp det här.

Anf. 46 PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! Vad vi just kan bevittna i replikskiftet mellan Sten-Ove Sundström och Lars-Ove Hagberg är väl bevis på vad jag nyss nämnde, nämligen inbördeskriget inom SSAB mellan olika produktionsorter. Att flytta rälstillverkningen från den ena eller andra orter tycker jag knappast är en fråga för denna kammare att avgöra. Har vi förtroende för företagsledningen inom SSAB, är det rimligt att den efter affärsmässiga avgöranden bestämmer om rälstillverkningen skall ligga i Borlänge eller i Luleå, och likaså om finvalsverket skall upprustas eller ej. Behöver man kapitaltillskott till SSAB, borde man i så fall ha krävt ett sådant i de socialdemokratiska reservationerna, men det finns inga sådana krav i reservationerna nr 5 och 6.

Vi måste hela tiden ha i åtanke att om statskassan skall sätta in mer pengar, så skall dessa pengar förräntas till den låneränta statskassan själv har att betala. Det rör sig i dag om en ränta på 13–14 %, som vi betalar på de pengar som statskassan lånar upp. Det förräntningskravet är ett minimikrav även för investeringar inom SSAB när statskassan behöver träda till.

Anf. 47 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Lars-Ove Hagberg säger att de socialdemokratiska reservationerna är malplacerade. Han säger också att strukturplanen är överspelad. Detta har jag väldigt svårt att förstå. Skall man klara det här på litet sikt gäller det att man fullföljer planerna och inte avbryter dem när de har hunnit verka i endast några av orterna.

Jag tycker t. ex. att det är väldigt viktigt att man har fått en så fin investering som man har fått i Domnarvet när det gäller bredbandet. Jag tror verkligen att detta är någonting som vi kan förvänta oss mycket av i framtiden.

Det är alltså på det sättet – vilket Lars-Ove Hagberg mycket väl känner till, fastän han blundar för det i det här ögonblicket – att det har skett en flyttning av utrustningen mellan resp. orter. Ett annat exempel i det här sammanhanget är flyttningen av elstålverket från Luleå, där fem ugnar lades ner och produktionen flyttades till Domnarvet. Det är man alltså överens om. Men för att en sådan plan inte skall medföra problem och leda till besvärligheter mellan orterna skall den alltså fullföljas. Man skall alltså inte göra så som Lars-Ove Hagberg i sitt särskilda yrkande här föreslår, bromsa upp planen när den har verkat på vissa orter. Därigenom kan man knappast föra någon kamp för arbetarklassen, som Lars-Ove Hagberg gör anspråk på att göra.

Sedan säger Lars-Ove Hagberg att det särskilda yrkandet bara gäller tidsplanen. Ja, men så har det ju låtit från borgerlig sida år efter år. Man skjuter där ständigt saker på framtiden. Jag kan i det sammanhanget bara beklaga att vpk:s representant nu hakar på den borgerliga argumenteringen i samma ärende, att allt som gäller investeringarna i Luleå skall skjutas på framtiden, med samma motivering som Lars-Ove Hagbergs här, att det saknas marknad, och det måste synkroniseras med andra områden i samhället för att kunna fungera. Motiveringen är minst sagt krystad. Det visar att vpk:s representant inte är beredd att fullfölja den strukturplan som man har ställt upp bakom på fackligt håll i alla de tre orterna.

Anf. 48 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Vad det gäller är vilken utveckling svensk stålintusti skall ha. Riksdagen kan fatta beslut om de nödvändiga ramarna för detta, och för det ändamålet har vi också en strukturplan. Jag vill dock upplysa Sten-Ove Sundström att jag inte för min del har godkänt denna. Däremot har viss facklig ledning tvingats acceptera den i en kompromiss. Det visade sig dock att den var felaktig från början. Varför skall man hävda en felaktig strukturplan när man vet att förutsättningarna för den inte längre finns? Det är där som skon klämmer.

En ny plan måste utarbetas, som vi har föreslagit i vår motion. Vore det inte bättre att de fackliga organisationerna och arbetarrörelsen kämpade för en sådan ny plan? Sten-Ove Sundström och socialdemokraterna tar dock ut en del av strukturplanen utan att fundera över vad som har hänt sedan den antogs. Det är det som är så grovt felaktigt. Det har ju nu beslutats genom Handlingsprogram 1982 att inga fler investeringar skall ske – och det avser

också de andra orterna. Vad som är beklagligt i detta läge är att man flyttar arbetslöshet från ett håll till ett annat.

Varför har inte Sten-Ove Sundström och socialdemokratin kunnat ha samma inställning som vi, att man samtidigt som man bygger det nya rälsverket också måste satsa på en omfattande kollektivtrafik? Nya behov kan mycket snart komma fram inom den spårbundna trafiken. Varför har man inte byggt upp rälsverkets framtid med tanke på detta? Nej, nu är kravet bara att flytta rälsverket från Domnarvet. Det blir en helt absurd arbetslöshetssituation på ett håll.

Det är alltså inte fråga om en borgerlig argumentation. På det hållet vill man inte utveckla någon näringspolitik i vårt land, Sten-Ove Sundström. Det tricket lyckas inte. Däremot är jag ganska förvånad över att socialdemokratin är så passiv när det gäller omfattningen av kollektivtrafiken och uppbyggnaden av ett rälsverk i Luleå framöver. Det är nämligen inget tvivel om att rälsverket, som f. n. går mycket bra, inte kommer att göra det så många år till i Domnarvet. Men då behövs det en utveckling av hela SSAB och av stålindustrin i dess helhet. Dagens ledning för SSAB har nämligen saboterat varje möjlighet till utveckling och bara haft nedläggnings- och neddragningsplaner framför sig. Därför blir Sten-Ove Sundströms förslag att flytta arbetslöshet så absurd.

Anf. 49 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Låt mig säga till Lars-Ove Hagberg att vi bl. a. måste satsa på en kollektivtrafik för att klara produktionen i framtiden. Det är vi överens om. Men det är inte det som det handlar om, utan det är om man skall fullfölja de planer som dragits upp inom företaget och som samtliga fackorganisationer står bakom – sedan kan Lars-Ove Hagberg här bluddra om att han aldrig har godkänt strukturplanen. Han får finna sig i att denna till vissa delar har genomförts. Om man, som Lars-Ove Hagberg säger sig göra, vill företräda arbetarklassens intressen, vore det också hedersamt om i denna arbetarklass också innefattade dem som lever i det län som drabbats hårdast av arbetslösheten. Jag är mycket förvånad över Lars-Ove Hagbergs inlägg här.

Man kan inte bortse från att det utbyte som skett mellan orterna har klarats i huvudsak mellan Oxelösund och Domnarvet och att Luleå har fått avstå från en del produktionsutrustning som enligt planen skulle förläggas till Luleå. Lars-Ove Hagberg och vpk tillhör nu tyvärr den grupp som tillsammans med borgarna gör allt för att skjuta upp de planerade angelägna investeringarna och vill inte ställa upp bakom en utveckling för Luleås del. Jag konstaterar detta med stor besvikelse.

Anf. 50 ANITA PERSSON (s):

Herr talman! För nästan exakt ett år sedan stod jag i den här talarstolen och talade om de problem som fanns inom stålindustrin i Sörmland och de satsningar som behövde göras.

Vad har under denna ettårsperiod gjorts från regeringens sida för att utveckla den svenska stålindustrin? Ingenting.

I Sörmland finns ett specialstålverk. Nyby Uddeholm i Torshälla, som utgör ett talande exempel på de svårigheter som skapas då man behåller en splittrad struktur inom det produktområde som rostfritt stål utgör. I motionerna 1489 och 1953 har vi socialdemokrater krävt en uppdatering av 1977 års specialstålsutredning för att det med detta underlag, i samverkan med företagen och de anställda, skall kunna utarbetas en investerings-, struktur- och sysselsättningsplan för specialstålsindustrin. Det är viktigt att man får en samordning av de beslut som berör flera företag när det gäller sådana frågor som val av produktionsinriktning, större investeringar och samverkan i forskning och produktutveckling. Det gäller att få en planering av sysselsättningen för att ge de anställda trygghet och kommuner och regioner ett nödvändigt planeringsunderlag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 3.

När det gäller det andra stålverket i Sörmland, Oxelösunds Järnverk, är det glädjande att kunna se att omstruktureringen av grovplåtproduktionen har varit lyckad. SSAB fick ju för någon tid sedan en stor order från USA, som tryggar sysselsättningen vid grovplåtstillverkningen en tid framåt. Och från företagets sida är man beredd att anställa mer personal och även att utbilda ungdomar.

Detta är glädjande, om man jämför med vad som har hänt de senaste åren, då det bara varit fråga om avskedanden. Detta har fått till följd att Oxelösunds kommun fått stora problem med sin ekonomi. För bostadsstiftelsens del har det inneburit att 15 % av lägenhetsbeståndet är outhyrt. Även Nyköpings kommun berörs av järnverkets produktion, då Nyköping och Oxelösund utgör ett gemensamt arbetsmarknadsområde.

En väl fungerande metallurgi i Oxelösund är också en av förutsättningarna för att investeringen i tunnplåtverket i Borlänge skall bli lönsamt. För de mellansvenska järnmalmsgruvornas fortlevnad är det också viktigt att det finns möjlighet till avsättning i Oxelösund.

Oxelösunds metallurgi har en ovanligt väl avpassad produktionsapparat för ett optimalt utnyttjande av alla led i produktionsprocessen. Varje steg i processkedjan koksverk-sinterverk-masugnar-stålverk kan producera lika mycket som efterföljande steg behöver för sin produktion. Koksverket i Oxelösund är emellertid gammalt. De äldsta delarna är över 30 år. Därför har utredningar gjorts om hur den framtida koks försörjningen skall ske. Utredningen rekommenderade att reparationer av koksverket i Oxelösund bör ske stegvis. En sådan reparation kan utföras som en varmreparation med en ommurning av ett batteri per år. På fem år skulle hela koksverket vara åtgärdat.

Ett koksverk är det integrerade järnverkets energiverk. Ca 80 % av den totala energin köps via kol. Av detta görs koks, som är bränsle och reduktionsmedel i hyttan och där masugns gas blir en biprodukt. Vid koksningen produceras också biprodukter, där gas är den viktigaste. Denna gas används sedan över hela verket och ersätter 50 000 kubikmeter olja inom

järnverket. Andra biprodukter är tjära och hensol, som exporteras till ett uppskattat värde av 25 miljoner.

Koksverkets fortbestånd innebär alltså att man får billigare koks, ett positivt ekonomiskt bidrag till verksamheten och en kraftigt minskad oljeförbrukning. Därför är det viktigt att investeringar görs. Vid förra årets behandling av stålfrågorna underströk också utskottet enhälligt betydelsen av att investeringar görs i Oxelösunds koksverk, så att dess nuvarande tekniska standard kan upprätthållas.

I det betänkande som vi nu behandlar hänvisar majoriteten i sin skrivning om investeringar i koksverket till de förutsättningar som anges i SSAB:s Handlingsprogram 82. Birgitta Hambraeus säger att SSAB lovat att svara för underhållet av koksverket och att riksdagen därför inte bör göra något uttalande. Detta kan ge ett positivt intryck, men utesluter inte behovet av att riksdagen, som Gunnar Sträng nyss utvecklade i ett särskilt uttalande, understryker vikten av investeringar i koksverket i Oxelösund. Det är innebörden i reservation nr 7. Jag yrkar bifall till denna reservation och till övriga socialdemokratiska reservationer.

Anf. 51 PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! För att först beröra Nyby Uddeholm och det rostfria stålet, tycker jag att man skall vara rätt försiktig med att säga att specialstålsindustrin inte har intresserat sig för samordningsvinster och möjligheter att förbättra konkurrenskraften. Just i fallet Nyby Uddeholm vet jag personligen att betydande ansträngningar har gjorts i den vägen. Dessa ansträngningar har dock visat sig ge så små samordningsvinster att de inte täcker de kostnader som skulle uppstå vid en eventuell samordning med annat specialstålverk som tillverkar rostfritt. I övrigt har jag själv tidigare i interpellationsdebatter berört frågan om järnpulvertillverkningen vid Nyby Uddeholm som det kan finnas anledning att göra en del åt framöver. Jag hoppas att en lösning är på väg.

Vad gäller Oxelösunds Järnverk inom SSAB, så beklagar också jag den neddragning av personal som har blivit nödvändig för att ange förutsättningarna för att klara av att återfå lönsamhet inom verket.

När det gäller koksverket finns det mycket goda förutsättningar för att göra erforderliga livstidsförlängande investeringar, i avvaktan på att nya metallurgiska metoder blir lönsamma att sätta i drift, nämligen direktreduktionsmetoderna.

Jag har fullt förtroende för att SSAB:s företagsledning har kompetens att själv avgöra om detta är en affärsmässig investering, som är helt riktig och korrekt. Allt tyder också på att SSAB:s ledning har kommit till samma resultat. Det är beklagligt om riksdagen skall börja att gå in med pekpinna varje gång och försöka få företagsledningen att fatta ett visst beslut. Jag har förtroende för företagets ledning – hade jag inte det skulle jag snarast begära ett byte av ledningen.

Anf. 52 ANITA PERSSON (s) replik:

Herr talman! Vid besöket på Uddeholm underströks uppfattningen att en bättre samordning behövs.

Koksverket har vi diskuterat flera gånger, och nu är man från SSAB:s sida positiv till att göra reparationen. Men om man inte skulle få fortsatt produktion är man kanske inte beredd att göra en sådan här reparation, och därför är det mycket viktigt att riksdagen uttalar sig för att koksverket i Oxelösund behövs för järnverkets fortbestånd. Det har nämligen stora ekonomiska fördelar för hela järnverket.

Anf. 53 PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! Åter till Nyby Uddeholm: Visst finns det vissa samordningsfördelar, som på sikt borde kunna genomföras inom den rostfria sektorn. Man har dock funnit att något samgående eller några produktbyten f. n. inte skulle vara lönsamma för att täcka de kostnader som skulle uppstå. Jag måste göra en reflexion och ställa frågan: Vad skulle statsmakten kunna tillföra sådana undersökningar i fråga om ny kompetens och nya möjligheter att skapa ökad konkurrenskraft inom t. ex. Nyby Uddeholm?

Vad gäller koksverket i Oxelösund delar jag helt uppfattningen att koksverket förmodligen är nödvändigt för att Oxelösunds Järnverk skall ha en chans att kunna fortsätta att vara lönsamt. Men jag tror fortfarande att företagsledningen är den som är bäst ägnad att kunna fatta dessa beslut. Jag anser inte att den är så inkompetent att den inte inser att en affärsmässig nödvändig investering för långsiktig överlevnad måste göras.

Anf. 54 ANITA PERSSON (s) replik:

Herr talman! På specialstålssidan är det framför allt försäljning och marknadsföring som är betydelsefulla, om man kan få till stånd en samordning. Det är mycket glädjande att höra Per Westerberg säga att det är betydelsefullt att koksverket repareras. Därför borde han stödja vår reservation, enligt vilken riksdagen skulle understryka att en reparation verkligen behövs.

Tredje vice talmannen anmälde att Per Westerberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 55 BO FINNKVIST (s):

Herr talman! Jag kommer från en liten bruksort i Bergslagen, som sedan sekel tillbaka har funnits till endast därför att man där har förädlad den råvara som finns i form av malm med hjälp av, i all synnerhet, vattenkraften. Förr var också skogen viktig, eftersom man fick träkol, som då var nödvändigt.

Stålintustrin och tekniken för framställning av stål har ju förändrats genom åren. Malmen, den ursprungliga råvaran, har i många fall ersatts av skrot – problemen med det har berörts av flera talare – och träkolet har ersatts av andra energikällor. En del av de naturliga förutsättningarna har

Torsdagen den
15 april 1982

Stålindustrin

alltså försvunnit, vilket jag är fullt medveten om.

Men konsten eller kunnandet när det gäller att tillverka kvalitetsstål finns kvar, och det är någonting som är mycket värdefullt. En yrkeskunnig arbetar- och tjänstemannastam på dessa orter gör det möjligt att även i dag konkurrera framgångsrikt på export. 80 % av det specialstål som tillverkas i Sverige går på export till ett värde som 1980 var 5.5 miljarder kronor. Detta är en prestation med tanke på den politik som har förts på detta område sedan mitten av 1970-talet. Konkurrenterna i andra länder är ofta mer välorganiserade. I många fall har en total samordning av stålindustrin skett inom dessa länder, med staten som initiativtagare och ekonomisk garant.

Det finns goda utvecklingsmöjligheter även för svensk specialstålsindustri, men det fordras kraftfulla insatser från berörda parter för att dessa skall kunna tas till vara.

Idén om att företagen själva skulle vara mest lämpade att klara de samordningsproblem som finns har nu prövats sedan 1976. Resultaten av denna politik upplever vi i dag på bruksorterna i form av hög arbetslöshet, i all synnerhet för ungdomen, minskande befolkningsunderlag och kommuner på tillbakagång inom snart sagt alla områden. De små orterna i Mellansverige har fått ta smällarna när koncentrationen har ökat. Detta kan inte få fortsätta. Den utlovade ersättningssystemet till bruksorterna har inte kommit till stånd, trots att drygt 25 % av sysselsättningen inom specialstålsindustrin har försvunnit sedan 1976.

För alla inblandade parter är det nödvändigt att samhället ägnar ett mycket större intresse åt dessa problem. För bruksorternas möjligheter att existera i framtiden är detta en förutsättning. Värdefulla resurser i form av bra industrianläggningar, en yrkeskunnig arbetarstam och, inte minst, stora samhällsinvesteringar riskerar annars att gå till spillo.

Det finns inom specialstålsområdet stora möjligheter till exportinkomster, som ju i dagens ekonomiska situation bör tas till vara. Dessa möjligheter kommer att gå till spillo med dagens politik – det är jag helt övertygad om.

I stället för att samarbeta, något som är nödvändigt i ett litet land som Sverige ändå är på detta område, så försöker företagen konkurrera varandra till döds.

I den socialdemokratiska partimotionen upprepas kravet på en uppdatering av 1977 års specialstålsutredning. Detta är nödvändigt dels för att få en kartläggning över vad som har hänt inom branschen sedan 1977 och dels för att – det är minst lika viktigt – få en uppfattning om vad som håller på att hända. Därutöver krävs att riksdagen beslutar att begära att regeringen framlägger förslag till den framtida utformningen av branschen.

Detta är nödvändiga åtgärder för att trygga sysselsättningen på bruksorterna i framtiden. Vi kan inte låta den okontrollerade avvecklingen av denna industrigren fortsätta.

Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

Torsdagen den
15 april 1982

Stålintustrin

Herr talman! Det är ett par synpunkter i den här efterföljande debatten som jag inte vill låta stå alldeles oemotsagda. Det var närmast synpunkter som kom fram i inläggen från herr Westerbergs sida. Han gjorde den franka förklaringen att branschens utveckling klarar branschen bäst själv och att man från samhällets sida – och med den exekutiva makt som ligger i regeringen och riksdagen – inte skall intressera sig för detta.

Detta är en slogan som man kan använda som en klatschig formulering i ett offentligt föredrag från herr Westerbergs sida. Man kan kanske också ha det som en principiell uppfattning, men det håller under inga förhållanden om man studerar hur den här branschen egentligen fungerar och hur den i själva verket ser ut.

Jag har under de senaste åren haft uppgiften att specialintressera mig för den svenska handelsståls- och specialstålsindustrins problem. Det har inneburit att jag haft möjligheter att resa runt i det här landet och tala med företagen – inte bara med de anställda utan också med företagsledningarna. Och så mycket kan jag tala om för herr Westerberg att skulle vi ha tillämpat den här metoden och låtit företagen sköta sig själva utan intresseinblandning från samhällets sida, skulle den handelsstålsindustri som vi har nu och som vi hoppas på även för framtiden i dag praktiskt taget inte ha existerat. Den skulle ha varit uttraderad och utan möjlighet att fungera.

Dessutom har jag gjort den iakttagelsen att det finns inbyggt så mycket av spänningar mellan de olika företagen både inom handelsstålsbranschen och inom specialstålsbranschen – fastän man naturligtvis inte annonserar detta i den offentliga debatten – att jag är alldeles övertygad om att om man har som målsättning att komma fram till en rationell strukturuppläggning av denna industri, så kan man inte få det genomfört genom att bara förlita sig på industriföretagen själva.

Jag vill bara ta detta som ett exempel. När vi talar om nödvändigheten av att lösa den här intressanta frågan om direktreduktionen och de nya rästålsprocesserna, så finns det tre stora företag med diametralt olika uppfattningar om hur man skall gå till väga för att lösa detta problem. Det går inte att dessa tre företag sätter sig tillsammans och kommer överens om hur de skall göra, eftersom de vart och ett har den uppfattningen att deras metod är den riktiga. Här måste samhället gå in, sammanföra dessa företag och säga: Vi är beredda att satsa på det och det, om det blir en kompromiss mellan era uppfattningar, men så länge var och en sjunger efter sin egen näbb, blir det ingenting. Detta är ett exempel på att man inte klarar upp dessa begrepp på egen hand.

Herr Westerberg säger: Skall statskassan sätta in pengar, så skall dessa ge 14 % ränta; annars skall man över huvud taget inte sätta in några pengar från statskassan. Om det skulle gälla som en allmän filosofi hade den här branschen, i varje fall på handelsstålssidan, varit nedlagd på vissa väsentliga områden i den här nationen.

Vi har bedömt läget så att det utifrån regionala synpunkter, sysselsättningssynpunkter och överlevnadssynpunkter för de speciella orterna var

riktigt att sätta in pengar från samhällets sida, även om det inte gav någon 14-procentig avkastning. Förhoppningsvis kommer insatsen att ge någonting i framtiden som man kan säga är rimligt och tillfredsställande. Men man gjorde insatsen nu, beredd att skriva av pengarna, för att rädda andra värden.

Den tuffa attityd som herr Westerberg visar upp – all right, den kan han ha när han står i talarstolen och talar för sina partivänner. Men jag varnar herr Westerberg för att driva en sådan argumentation när han kommer ut bland människorna, till det folk som ändå har ett intresse som överstiger allt annat, nämligen att kunna leva vidare i arbetet – i en bransch som man efter en insats av pengar, som inte ger 14 % i avkastning omedelbart, kan räkna med har en chans att överleva och gå vidare.

Anf. 57 PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Grundprincipen kvarstår självfallet: det är branschen som har den bästa kompetensen på sina resp. områden, att kunna utvärdera samordningsvinster och samordningsfördelar, produktbyten m.m. Det är många gånger mycket litet av extra kompetens som vi kan tillföra från denna kammare. Därför är det i huvudsak branschen som skall ta initiativ.

Självfallet – som jag sade i mitt anförande – skall vi kunna hjälpa till, men grundprincipen är att ansvaret vilar på branschen.

Det finns naturligtvis i många företag önskelistor om nya investeringar som man gärna vill göra men som man inte har råd att låna upp pengar till i och med att investeringarna inte ger tillräcklig avkastning.

Beträffande bildandet av SSAB i samband med den stora handelsstålskrisen vill jag bara notera att vi där var med om att gå in med pengar för att kunna rädda befintliga värden. Vi bedömde de samhällsekonomiska konsekvenserna vara sådana att det var lönsamt att sätta in pengar från statskassan i SSAB. Hur mycket som borde ha satts in kan vi alltid tvista om.

Visst finns det spänningar inom olika delar av specialstålsindustrin, precis som mellan olika orter – och som det finns inom SSAB. Men jag tror att man kommer bort mycket litet från det genom att statsmakten tillsätter den ena eller andra kommissionen.

När det gäller direktreduktionsprocesserna vill jag bara notera att industrifonden har i uppdrag att utvärdera de processerna. Än så länge visar det sig att man får dyrare råstål från direktreduktionsprocesserna än från befintliga anläggningar, i och med att anläggningskostnaderna är så pass höga som de är. Det finns alltså kanske inte ett så våldsamt intresse att snabbt gå in här i Sverige. Däremot finns det ett intresse att bygga motsvarande processer med svensk teknologi på annat håll i världen, där man har anledning att förnya sin metallurgi – vilket vi kanske inte behöver göra i Sverige f. n.

Beträffande lönsamheten på statens investeringar vidhåller jag att det är angeläget att staten försöker förränta de pengar som man sätter in på olika områden till ungefär samma ränta som man själv får låna upp pengarna till.

Anf. 58 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Om man verkligen lyssnade på vad Per Westerberg sade skulle vi kanske, precis som Gunnar Sträng sade, få klappa igen en stor del av svensk handelsstålsindustri. Om man inte ser den i sitt sammanhang framöver blir nämligen risken stor för en massarbetslöshet – med Per Westerbergs politik i botten. Vi får hoppas att den inte förverkligas.

Vad som innebär ett svek i hela SSAB-historien – nu kommer ungefär 3 500 människor att försvinna från svensk stålintusti på ganska kort tid – är naturligtvis den politik som förts under lång tid. Då blir man litet förvånad över att strukturplaner raseras och försvinner och det inte kommer något förslag till utveckling av stålintustrin som kan ha ett nytt och annat innehåll än den politik som förs nu. En av de viktigaste åtgärderna för Luleå, Sten-Ove Sundström, är finvalsverkets upprustning, som kan ha många dimensioner i manufakturering.

När strukturplanen är akterseglad på *alla* orter, Sten-Ove Sundström – alla har alltså svikit den i det här läget – kastar man fram ett förslag om att arbetslösheten skall flyttas. Jag vill i detta sammanhang framhålla, Sten-Ove Sundström, att nära 2 000 människor förlorat sina arbeten vid Domnarvets Järnverk sedan SSAB bildades. Då uppstår frågan: Vem är det som sviker? Sten-Ove Sundström vill tydligen inte ha någon expansion av svensk industri, av svensk stålverksindustri – i synnerhet inte när det gäller SSAB. I stället vill han flytta rälsverket från Domnarvet, utan samband med politiken i övrigt. Vilka arbetsuppgifter kan Sten-Ove Sundström föreslå de anställda vid Domnarvets Järnverk?

Vad som står i vårt särskilda yrkande är att den aktuella investeringen måste ske genom en samordnad politik med investeringar i hela SSAB och att verksamheten skall överflyttas till Luleå. Försök inte att förvränga vad som står i yrkandet! Är Sten-Ove Sundström med på en samordnad utveckling av hela SSAB eller inte? Det är ju det som saken handlar om. Om Sten-Ove Sundström icke röstar för det konkreta vpk-förslag som ligger på riksdagens bord – vilket jag förmodar att han inte gör – sviker han ytterligare arbetarna. Vi yrkar att ingen skall avskedas, att inga ytterligare nedläggningar skall ske och att investeringar skall göras på ett sådant sätt att de som snart prickas såsom övertaliga eller som redan är prickade såsom sådana skall få ett ordinarie arbete. Under tiden, till dess att dessa människor får ett ordinarie arbete inom SSAB, skall anställningsgarantin gälla. Den skall alltså inte upphöra 1983. Ställ upp på det i stället för att flytta arbetslösheten fram och tillbaka! Med detta i botten kan vi också göra en omstrukturering av SSAB.

Anf. 59 GUNNAR STRÄNG (s):

Herr talman! Med tillfredsställelse registrerade jag att Per Westerberg försökte ta sig upp på fast mark efter sitt första inlägg med de klatschiga formuleringar han där presterade. Han konstaterade ju nyss när det gällde SSAB:s tillkomst – en direkt ekonomisk storsatsning från skattebetalarna som gjordes utan anspråk på en 14-procentig ränteavkastning – att han och

hans partivänner var med på att så skedde. Vidare gav hans anförande vid handen att han ansåg att man självfallet måste ta hänsyn även till andra omständigheter än uteslutande den där ränteeconomiska avkastningssynpunkten när man diskuterar så viktiga problem som vi har debatterat här i dag när det gäller järn- och stålningen. Det var ett tillfrisknande från herr Westerbergs sida som jag inregistrerar.

Jag har ett behov av att säga några ord till Lars-Ove Hagberg. Han har ju i debatten företrätt den mycket påtagliga regionalpolitiska synen på frågan om hur man skall organisera handelsstålsproduktionen här i landet. Han har uttalat sin ovilja mot att strukturplanen har förändrats. Nu har ju strukturplanen förändrats bl. a. som en följd av svårigheten att från den här regeringens sida prestera de ekonomiska insatser som skulle ha varit behövliga. Den strukturplanen har efterträtts av en perspektivplan. Men även den har man gjort upp i samråd med de fackliga intressena på de tre centralorterna Luleå, Borlänge och Oxelösund.

När man skall genomföra en samordning i fråga om tre självständiga handelsstålverk och få till stånd en effektiv produktion, måste vissa omflyttningar ske. Självfallet måste dessa göras på ett sådant sätt att man på varje ort har en känsla av att orten behandlats något så när riktigt i jämförelse med övriga orter. Det är den synpunkten som har legat i botten, bl. a. för diskussionen om att överföra rälstillverkningen till Luleå. Här har Sten-Ove Sundström nu utvecklat den synpunkten så pass mycket, att jag inte skall föra den vidare. Skillnaden mellan Sten-Ove Sundström och Lars-Ove Hagberg är den att Sten-Ove Sundström har sett den här frågan utifrån uppfattningen att alla tre verken får lov att samordnas inom en företagsledning, medan Lars-Ove Hagberg fortfarande envisas med att bara ta hänsyn till Domnarvet och bortse från de andra produktionsställena.

Jag upplevde den här debatten mycket intensivt, när det var fråga om att lägga ned metallurgin i Borlänge och basera ämnesproduktionen i Luleå. Men det gick att då komma fram till en förståelse, och jag är alldeles övertygad om att det går att komma fram till en förståelse även i fråga om rälstillverkningen. Att som Lars-Ove Hagberg säger koppla den tillverkningen med en planmässig uppläggning av kollektivtrafiken och en riksplan för järnvägarnas utbyggnad skulle, har jag en känsla av, möjligen dra ut för långt på tiden. Det skulle ta för lång tid innan vi kommer ur den situation som vi befinner oss i i dag och som inte är tillfredsställande, sett bl. a. ur Luleås synvinkel.

Anf. 60 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Trots Lars-Ove Hagbergs piruetter i slutet av debatten kvarstår faktum, att vpk lagt fram ett särskilt yrkande där man gjort sällskap med de idéer som de borgerliga har haft för att motarbeta utvecklingen i Luleå. Lars-Ove Hagberg vill helt enkelt att man skall vänta med investeringarna i Luleå tills det uppstår nya marknader och tills man har klarat av samordningen med satsning på kollektivtrafiken. Det står helt enkelt så i det särskilda yrkandet. Sedan må alla bedöma, när de läser

protokollet efter debatten, vilken del av arbetarklassen som vpk arbetar för när det gäller stålfrågan. Det framgår av yrkandet och kommer också att belysas i protokollet efter debatten.

Nr 120

Torsdagen den
15 april 1982

Stålindustrin

Anf. 61 PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Lars-Ove Hagberg menade att om man inte såg stålindustrin i ett sammanhang, så skulle det inte finnas mycket kvar. Jag vill först notera att en betydande del av stålindustrin fortfarande är i privat ägo – det är ofta nog de bästa bitarna. Jag tror inte att denna kammare hade varit bättre ägnad att se stålindustrin i ett sammanhang och hade kunnat skapa bättre konkurrensfördelar än vad de som sitter inne med kompetensen har kunnat göra. Jag tycker även att det förtjänar påpekas att industrifonden håller på med relativt många arbeten inom stålindustrin för att försöka förbättra konkurrenskraften.

I vad gäller SSAB:s bildande och förräntning, som Gunnar Sträng var inne på, vill jag bara notera att man, när statskassan skall gå in, självfallet måste beakta de totala kostnaderna och de alternativa kostnaderna för vad en nedläggning skulle kosta statskassan i form av arbetslöshet, arbetslöshetsunderstöd m. m. I det läget kan man nog anta att det var en korrekt att statskassan gick in. Men man kan ifrågasätta om det var korrekt metod som användes den gången, eller om statskassan borde ha gått in efter en konkurs och i stället rekonstruerat från scratch.

Anf. 62 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Per Westerberg säger att de bästa bitarna finns kvar i privat ägo. Ja, tacka för det! De andra delarna har man ju överlämnat åt samhället för att man skall klara sysselsättningen och framtiden. Jag känner Stora Kopparberg, och jag känner Gränges. Jag vet vad de har haft för stålfilosofi genom åren. Den är sannerligen inte god.

Så kan vi ju titta på råjärnsprocessen och se vilken dynamik det finns i styrelserummen i dag – hur kortsiktig den är. Den sträcker sig inte mer än en à två år framöver, om man ens gör så långa klipp framåt. I fråga om råjärnsprocessen är det många fler håll man måste titta åt. Där fattas inte de avgörande och långsiktiga besluten i de styrelserummen.

Gunnar Sträng säger att jag i den här debatten står för den regionalpolitiska synen. Ja, men vad står då Gunnar Sträng för? Jo, han står för att det skall ske en omflyttning inom SSAB. Han accepterar bantningskuren i SSAB – att det blir färre arbetstillfällen. Han accepterar att man flyttar ett verk till ett annat och att arbetslöshet uppstår på den ord från vilken verket flyttat. Vad jag efterlyser är: Skall man efter denna borgerliga nedrustning flytta verk utan att ha en politik i botten som kan leda till en expansion inom stålsektorn? Jag trodde – men det tror jag inte längre – att den regering som vi får i höst kanske skulle föra en offensiv politik vad gäller de kollektiva kommunikationerna, att det skulle ingå i dess politik. Men det blir tydligen inte så. Det är status quo eller t. o. m. bantning. Detta är verkligen att svika regioner som Bergslagen och Norrbotten.

Vad gäller strukturplanen och samråden inom fackföreningarna är jag inte heller säker på att det i dag finns fullt samförstånd mellan fackföreningarna beträffande flyttningen av rälsverket.

Sedan några ord till Sten-Ove Sundström: Läs protokollen mycket noga, och läs det särskilda yrkandet innantill! Då slipper Sten-Ove Sundström i fortsättningen tro att jag gör reträtter. Hade han från början läst vad som står i det särskilda yrkandet hade det aldrig varit nödvändigt för honom att göra de här påståendena.

Jag vill fråga ytterligare en gång: Vilka jobb skall Sten-Ove Sundström skapa på den plats som rälsverket försvinner ifrån? Är vi ense om att vi skall ha en expansiv stålpolitik i det här landet, att vi måste lyfta den ur det bottenläge, det träsk, där den f. n. ligger? Och är Sten-Ove Sundström beredd, i slutänden, att rösta för det kortsiktiga åtgärdsprogram som behövs för SSAB för att inte människor skall behöva gå i förtidspension eller bli arbetslösa?

Anf. 63 GUNNAR STRÄNG (s):

Herr talman! Om herr Westerberg gör ett inlägg till har han orienterat sig så nära min principiella uppfattning att det är onödigt att föra en debatt oss emellan. Jag vill gärna ge honom beröm för denna hans snabba förändring i fråga om hur själva sakfrågorna bör hanteras.

Vidare: Lars-Ove Hagberg diskuterar som om han hade skygglappar för båda ögonen vad gäller den situation där vi i dag befinner oss. Det är ju tämligen meningslöst att servera förslag som inte har någon som helst täckning vid en realistisk bedömning av vad som är möjligt att genomföra.

Vi har begränsat våra förslag till vad vi anser att en handlingskraftig regering kan realisera. Men i en situation där världens stålindustri präglas av kraftiga nedbantningar – vi har en stålindustri som också är beroende av den internationella situationen – tycker jag att det är tämligen meningslöst att föra debatten som om vi skulle vara totalt avskärmade från världen omkring oss inom denna bransch och räkna med att vi på något sätt skulle kunna göra industripolitiska underverk här hemma. Så fungerar det hela inte.

Och dess bättre har de fackliga representanterna i SSAB:s styrelse – därför att de tvingas konfronteras med problemen – haft en klart realistisk och väsentligt annorlunda uppfattning än herr Hagberg har, som bara ser problemen utifrån riksdagsbanken och möjligen sina personliga sammanträffanden med partivänner på arbetsplatserna.

Anf. 64 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Det äger rum en strukturförändring vad gäller de här tre orterna. Produktionsutrustning och produktion i olika former har bytts ut.

För att de överenskommelser som har träffats mellan de fackliga organisationerna i dessa sammanhang skall fungera, och för att man skall kunna samarbeta på sikt krävs det också att företaget fullföljer utbytet av

utrustningar och den plan som lagts till grund för det hela. Det är därför förvånande att Lars-Ove Hagberg nu slår till reträtt i detta sammanhang. Framför allt vill han bromsa utvecklingen, vilket gör att den ort som har den största arbetslösheten, med tre gånger så hög arbetslöshet som landet i genomsnitt, kommer att drabbas.

Det hade varit klädsamt om Lars-Ove Hagberg hade ställt upp på hela utvecklingsprocessen – som de fackliga organisationerna har gjort. Å andra sidan är inte Lars-Ove Hagberg och hans parti kända för att ställa upp på de fackliga kraven i sådana här sammanhang. Men det hade varit klädsamt, och därigenom hade vi fått en produktionsbalans mellan orterna. Det hade funnits en ordentlig möjlighet att starta från scratch och därmed förutsättningar för att bygga upp svensk stålindustri.

Nr 120

Torsdagen den
15 april 1982

Stålindustrin

Anf. 65 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Gunnar Strängs realism – med eller utan skyggglappar – ser ut så här: Först görs det upp en strukturplan. Den strukturplanen innehåller en viss fördelning mellan orter. Den saboteras av industriminister och företagsledning gemensamt. I slutändan blir resultatet en mycket större arbetslöshet än som var förutsatt. I det läget vill Gunnar Sträng inte ge SSAB någon utvecklingsmöjlighet utan vill flytta arbetstillfällena inom SSAB. – Det är Gunnar Strängs realism.

Jag blir mycket besviken på den socialdemokratiska stålpolitiken om den skall utformas på det sättet framöver.

Vi har i vårt särskilda yrkande pekat på att åtgärderna måste kombineras med utvecklingsmöjligheter och en hemmamarknad.

Sten-Ove Sundström är tydligen inte så förfärligt insatt i SSAB. Jag kan berätta för honom att malmmetallurgin i Domnarvet har lagts ned, att mediumverket har lagts ned och att det har skett en omfattande rationalisering, en rationalisering långt över vad som angavs i strukturplanen. I det läget vill man nu flytta arbetstillfällena.

Jag är förundrad över att Sten-Ove Sundström inte vill medverka till ökade insatser i SSAB för att behålla nuvarande personalnivå och ge alla anställda ett ordinarie arbete. Det är vad det särskilda yrkandet handlar om. En förutsättning för det är att vi förbättrar vår hemmamarknad, och en sak som skulle kunna göra det möjligt är att satsa på en utveckling av vår kollektivtrafik och en utveckling på många andra områden som jag har redovisat.

Anf. 66 GUNNAR STRÄNG (s):

Herr talman! Jag har kommit fram till att det kanske inte lönar sig att fortsätta debatten med Lars-Ove Hagberg. Men jag vill ändå säga att när Lars-Ove Hagberg säger att Gunnar Sträng hävdar att det inte skall göras någonting inom SSAB:s område, så begär han våld mot sanningen. I de socialdemokratiska reservationerna finns det klara yrkanden om ytterligare ansträngningar för att bygga ut SSAB.

Det har anmärkts på att vi inte samtidigt har behängt dessa reservationer

med krav på pengar. Det är inte nödvändigt att göra det i dag. Vi kommer att få åtskilliga tillfällen framöver att diskutera den penningtilldelning som blir erforderlig för den utbyggnad och de åtgärder som vi bl. a. i våra reservationer skisserat.

På den punkten tillbakavisar jag alltså de oförskämda beskyllningarna från Lars-Ove Hagberg. Å andra sidan vill jag säga att jag, när jag har studerat den här branschen, ändå har tvingats se sanningen i vitögat. Lars-Ove Hagberg för, fri från alla besvärigheter i jordelivet, ett resonemang ovanför molnen. Han inbillar sig att man på det viset skulle kunna utforma en realistisk järn- och stålpolitik.

Jag har velat säga detta, och kan sluta med det. Det lönar sig inte – och jag har kanske inte heller mera utrymme till mitt förfogande – att försöka övertyga Lars-Ove Hagberg om detta. Han har inte bara skygglappar för ögonen utan tydligt också proppar i öronen. Under sådana förhållanden lönar det sig inte att debattera.

Anf. 67 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Låt mig till sist för min del bara säga att jag förstår att det är besvärligt för Lars-Ove Hagberg att här föra en argumentation liknande den de borgerliga fört under de senaste sex åren för att motverka en utveckling för Luleås del. Jag konstaterar bara att Lars-Ove Hagberg i sitt särskilda yrkande vill skjuta upp investeringen i rälstillverkning i Luleå med argumentet att vi skall invänta först en samordning med satsningarna på kollektivtrafiken och sedan att nya marknader uppstår. Det är liknande motiveringar som de borgerliga anfört de senaste sex åren för att motverka investeringar i det län som har drabbats utan varje jämförelse hårdast av alla län i landet när det gäller sysselsättningen och arbetslösheten. Det är alltså vpk:s nya ställning! Jag förstår att det är besvärligt för Lars-Ove Hagberg, men det är i alla fall fäst på papper som ett särskilt yrkande. Sedan återstår det att se om vpk också ställer upp på det i den efterföljande voteringen.

Anf. 68 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Gunnar Sträng måste ha tagit fel – propparna i öronen sitter på Sten-Ove Sundström. Han säger nu att vpk har liknande argumentering som de borgerliga. Hur kan han påstå det? Endera kan han inte läsa eller också har han skygglappar för ögonen och proppar i öronen. Borgerligheten och vi har inte samma argumentering. Jag har inte hört att borgerligheten har sagt att vi skall utnyttja kollektivtrafiken. Ändå påstår Sten-Ove Sundström det. Det är en debatteknik som är långt under isen.

Beträffande omstruktureringen är det väl så, Gunnar Sträng, att de förslag som finns i dag är ett finvalsverk till Luleå, ett rälsverk till Luleå och en satsning i Oxelösund. Sedan är det stopp för initiativ som socialdemokratin vill föreslå SSAB. Och detta trots att man måste vara medveten om att samtliga orter som berörs av SSAB:s verksamhet är utsatta för kris. Ändå vill man ha en omfördelning utan att lägga fast en politik för framtiden.

Man skall inte, Sten-Ove Sundström, invänta satsningen på kollektivtra-

fiken innan man gör investeringar för rälstillverkning i Luleå. Man skall göra satsningen samtidigt med investeringarna. Jag trodde att Sten-Ove Sundström tillhörde ett parti som var handlingskraftigt, men han tror tydligen inte på sin egen politik. Och han ställer inte heller upp på att rädda SSAB-arbetarnas arbetstillfällen framöver. Egentligen kommer Sten-Ove Sundström att se till att de blir avskedade.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (kommission för stålindustrins metallurgiutveckling m. m.)

I kontrapositionsvoteringen biträdades reservation 1 av Ingvar Svanberg m. fl. med 129 röster mot 16 för motionerna 1063 och 1065 av Lars Werner m. fl. i motsvarande delar. 139 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 142 röster mot 141 för reservation 1 av Ingvar Svanberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (samordning av handelsstålsindustrin)

I kontrapositionsvoteringen biträdades reservation 2 av Ingvar Svanberg m. fl. med 127 röster mot 17 för motion 1065 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 140 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 142 röster mot 141 för reservation 2 av Ingvar Svanberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (planering för specialstålsindustrin)

Utskottets hemställan bifölls med 142 röster mot 141 för reservation 3 av Ingvar Svanberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 4 (förstatligande av SSAB)

Utskottets hemställan bifölls med 260 röster mot 16 för motion 1065 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 7 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 (omförhandling av SSAB:s konsortialavtal)

Utskottets hemställan bifölls med 266 röster mot 16 för motion 1065 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 6 (redovisning av SSAB:s finansiella situation m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 143 röster mot 140 för reservation 4 av Ingvar Svanberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 7 (en ny plan för SSAB:s framtidsinriktning)

Utskottets hemställan bifölls med 266 röster mot 16 för motion 1065 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 8 (tillverkning i Luleå av järnvägsräls)

I kontrapositionsvoteringen biträdades reservation 5 av Ingvar Svanberg m. fl. med 127 röster mot 16 för det av Lars-Ove Hagberg under

Torsdagen den
15 april 1982

*Riktlinjer för det
framtida trafiksä-
kerhetsarbetet
m. m.*

överläggningen framställda yrkandet. 140 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 142 röster mot 140 för reservation 5 av Ingvar Svanberg m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 9 (finvalsverket i Luleå)

Utskottets hemställan bifölls med 142 röster mot 141 för reservation 6 av Ingvar Svanberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 10 (koksverket i Oxelösund)

Utskottets hemställan bifölls med 142 röster mot 141 för reservation 7 av Ingvar Svanberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 11 (gruv- och stålpolitiken i allmänhet)

Utskottets hemställan bifölls med 267 röster mot 16 för motion 1065 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

10 § Riktlinjer för det framtida trafiksäkerhetsarbetet m. m.

Föredrogs trafikutskottets betänkande 1981/82:26 om riktlinjer för det framtida trafiksäkerhetsarbetet m. m. (prop. 1981/82:81) (förnyad behandling).

Anf. 69 BERTIL ZACHRISSON (s):

Herr talman! Med hänvisning till tidigare debatt ber jag att få yrka bifall till reservationerna 6, 8 och 12 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 70 ROLF CLARKSON (m):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna nr 2 och 14 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 71 BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1, 3, 5 och 7 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 72 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Med hänvisning till den debatt som fördes den 31 mars vill jag i anslutning till motion 1981/82:279 yrka bifall till det särskilda yrkande som är delat på ledamöternas bänkar. Detta yrkande har följande lydelse:

Mom. 5

att riksdagen med anledning av regeringens förslag och motion 1981/82:279 samt motion 1980/81:750 som sin mening ger regeringen till känna att åldersgränsen för att få köra moped bör höjas till sexton år och

att riksdagen med anledning av regeringens förslag och motion 1981/82:279 som sin mening ger regeringen till känna att högsta tillåtna hastighet bör fastställas till högst 90 km/tim. och att högre hastighet endast bör få medges i undantagsfall.”

Torsdagen den
15 april 1982

*Riktlinjer för det
framtida trafiksä-
kerhetsarbetet
m. m.*

Anf. 73 ERIC REJDNELL (fp):

Herr talman! Med hänvisning till den debatt som fördes den 31 mars om trafikutskottets betänkande nr 19 vill jag yrka bifall till reservationerna 4, 5, 7, 9 och 13 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 74 WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 4, 5, 7, 10 och 11 och i övrigt till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan återfanns i trafikutskottets betänkande 19.

Mom. 1 (målsättningen för ökad trafiksäkerhet)

Utskottets hemställan bifölls med 265 röster mot 16 för motion 279 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (mopedregistrering)

I kontrapositionsvoteringen biträdades reservation 2 av Rolf Clarkson och Filip Fridolfsson med 59 röster mot 54 för reservation 1 av Bertil Jonasson m. fl. 167 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 172 röster mot 62 för reservation 2 av Rolf Clarkson och Filip Fridolfsson. 48 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (mopedkort)

I kontrapositionsvoteringen biträdades reservation 3 av Bertil Jonasson m. fl. med 58 röster mot 44 för reservation 4 av Wiggo Komstedt m. fl. 180 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 193 röster mot 73 för reservation 3 av Bertil Jonasson m. fl. 15 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 (höjd behörighetsålder för förande av moped)

Utskottets hemställan bifölls med 263 röster mot 18 för det av Sven Henricsson under överläggningen framställda yrkandet. 1 ledamot avstod från att rösta.

Torsdagen den
15 april 1982

*Riktlinjer för det
framtida trafiksä-
kerhetsarbetet
m. m.*

Mom. 6 (obligatorisk utbildningsstart i trafikskola)

Utskottets hemställan bifölls med 202 röster mot 79 för reservation 5 av Bertil Jonasson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 7 (skärpta krav på privata körkortsutbildare)

Utskottets hemställan bifölls med 142 röster mot 138 för reservation 6 av Bertil Zachrisson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 8 (särskilt förarprov för tung motorcykel)

Utskottets hemställan bifölls med 175 röster mot 105 för reservation 7 av Bertil Jonasson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 10 (körkort i tung trafik)

Utskottets hemställan bifölls med 141 röster mot 139 för reservation 8 av Bertil Zachrisson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 12 a (övriga körkortsfrågor)

Utskottets hemställan bifölls med 255 röster mot 26 för reservation 9 av Eric Rejdnell och Erik Börjesson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 14 a (bilbälten)

Utskottets hemställan bifölls med 266 röster mot 13 för reservation 10 av Wiggo Komstedt. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 14 b (vid avslag på reservation 10)

Utskottets hemställan bifölls med 269 röster mot 12 för reservation 11 av Wiggo Komstedt. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 15 d (annan bilutrustning)

Vid votering genom rösträkning avgavs 140 röster för utskottets hemställan och 140 röster för reservation 12 av Bertil Zachrisson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Då ärendet tidigare varit återförvisat till utskottet skulle mom. 15 d nu avgöras omedelbart genom lottning.

Sedan talmannen lagt ned en ja-sedel och en nej-sedel i rösturnan drog Rune Torwald (c) nej-sedeln. Kammaren hade alltså fattat beslut i enlighet med nej-propositionen och bifallit reservation 12 av Bertil Zachrisson m. fl.

Mom. 19 a (hastighetsbegränsningar)

Utskottets hemställan bifölls med 264 röster mot 16 för det av Sven Henriesson under överläggningen framställda yrkandet. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 20 (rehabilitering av rattfyllerister)

Utskottets hemställan bifölls med 253 röster mot 27 för reservation 13 av Eric Rejdnell och Erik Börjesson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 25 (förbudet att gå mot rött ljus)

Utskottets hemställan bifölls med 166 röster mot 113 för reservation 14 av Rolf Clarkson m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 120

Torsdagen den
15 april 1982

*Anslag till det
obligatoriska skol-
väsendet m. m.*

11 § Anslag till det obligatoriska skolväsendet m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1981/82:17 om anslag till det obligatoriska skolväsendet m. m. (prop. 1981/82:100).

Anf. 75 TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

Anf. 76 LARS SVENSSON (s):

Herr talman! När riksdagen i december förra året behandlade studie- och yrkesorienteringen i grundskola och gymnasium underströks – såväl i propositionen som i utskottsbetänkandet samt från flera talare i kammaren – den stora roll som denna fråga har för våra ungdomar. En väl fungerande syo är helt avgörande för att övergången till gymnasium eller arbetsliv kan ske så smidigt som möjligt.

Skolans uppföljningsansvar för alla ungdomar under 18 år ställer stora krav på syo-funktionärerna. Detta gäller också behovet av ökade kontakter med arbetslivet, som är en nödvändig förutsättning för att skolan skall kunna fullgöra sin uppgift att utbilda ungdomarna för arbetslivet. Inte minst det nya beslutet om genomförande av prao innebär att skolans syo-funktionärer måste vidga sina kontakter med arbetslivet.

För att klara de uppgifter som staten i detta sammanhang ålägger kommunerna måste ökade resurser anvisas, annars blir de vackra orden och de stora löftena bara ord utan innehåll. Ungdomarna kommer i kläm och drabbas negativt såvida inte kommunerna tillför verksamheten egna medel.

Det är synnerligen angeläget att ungdomarna får en ordentlig vägledning om arbetsmarknaden och dess behov och utveckling. Det handlar om ökade insatser när det gäller att informera om verkligheten i arbetslivet och om de utbildningar som finns. Och det är synnerligen angeläget att bryta de traditionella yrkesvalen, som vi så många gånger har diskuterat i den här kammaren. Det är speciellt flickorna som av tradition väljer yrken där man

Torsdagen den
15 april 1982

*Anslag till det
obligatoriska skol-
väsendet m. m.*

mer och mer har märkt en minskad efterfrågan på arbetskraft.

Det är alltså angeläget att öka förstäelsen och informationen och att vidga vägledningen till de grupper som det nu gäller. Det är angeläget att ungdomarnas intresse för de yrkesinriktade gymnasieutbildningarna ökar. Vi är medvetna om att det är inom dessa områden som de stora förutsättningarna kommer att finnas för att få en fast förankring i arbetslivet.

Alla elever i grundskolan måste garanteras vägledning inför valet av fortsatta studier eller arbete. Dessutom finns det grupper av ungdomar som har behov av särskilda insatser. Det har framhållits tidigare att rätten att erhålla vägledning skall gälla alla. Det framhölls i en proposition som behandlades i december. Man pekade också på att det var angeläget att ge de grupper som har det extra svårt när det gäller att få en fast förankring, som av någon anledning har ett handikapp – det kan vara fråga om fysiska, psykiska eller sociala handikapp – speciell vägledning, speciell hjälp. Det gäller också våra invandrare som kommit till en miljö och ett kulturmönster som inte är likvärdiga med vad man är van vid. För dessa kan det behövas en förstärkning, exempelvis genom tvåspråkiga syo-funktionärer. Det är angeläget att framhålla detta. I debatten i december månad betonades ju vikten av att speciella insatser görs för de ungdomar som befinner sig i en särskild farozon.

Det är alltså ett stort ansvar som åvilar samhället – det gäller att hjälpa och vägleda ungdomarna, så att de känner att de har en betydelse i samhället. Ungdomarna måste få uppleva att den utbildning de satsar på ger dem en chans till arbete, när de är färdiga med utbildningen. De ungdomar som av olika skäl ej vill fortsätta sin utbildning efter grundskolan måste känna att samhället, som har ett uppföljningsansvar, kan hjälpa dem genom en kombination av arbete och praktik samt stimulera dem till en utbildning som säkrar deras ställning på arbetsmarknaden. Jag har här betonat – och vi har tidigare diskuterat den saken – att det är angeläget och viktigt att resurser verkligen avsätts på det här området. Vi yrkar därför att 20 miljoner utöver regeringens förslag förs till grundskolans förstärkningsresurs, att användas för syon och skolans uppföljning när det gäller 16–17-åringarna.

Vi konstaterar alltså att vi i samband med diskussionen i december månad – alla framhöll då hur angeläget det var att syon fick resurser – inte fick någon deklARATION från den borgerliga majoriteten om huruvida man var beredd att leva upp till de ambitioner som framgick av propositionen. Nu visar det sig att man icke avsätter ökade resurser. I stället blir det en minskning av resurserna till syon. Det kommer att innebära svårigheter för ungdomarna.

Vi anser vidare att vårt tidigare förslag om att SÖ skall utarbeta modeller för vägledningsinsatserna är synnerligen angeläget när det gäller att hjälpa kommunerna vid fördelningen av de resurser som finns. Det gäller att använda dessa på ett för ungdomarna riktigt sätt.

I tidigare debatter har framhållits att vi här söker styra kommunerna när det gäller användningen av resurserna. Jag vill understryka att modellerna syftar till att underlätta för kommunerna att använda syo-resurserna på ett

för alla angeläget sätt. Det är alltså icke fråga om att från centralt håll styra kommunernas insatser – det är fråga om att hjälpa kommunerna. Det är inte fråga om en centralisering, som så ofta framhållits – det är fråga om att stödja och hjälpa kommunerna.

Alla skall alltså enligt vår uppfattning ha möjlighet till syo-vägledning. Särskilda insatser skall göras för dem som behöver hjälp, och det kräver ökade resurser. Om vi skall kunna leva upp till detta, måste staten ta sitt ansvar. Ansvaret får icke övervältras på kommunerna.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservation 2 som är fogad vid utbildningsutskottets betänkande nr 17.

*Anslag till det
obligatoriska skol-
väsendet m. m.*

Anf. 77 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Utbildningsutskottets betänkande nr 17 behandlar anslagen till det obligatoriska skolväsendet. Till betydande delar står vi moderater bakom de ställningstaganden utskottet här har gjort, men i några avseenden har vi anført avvikande uppfattningar i form av reservationer. Min avsikt är att något beröra dessa reservationer, till vilka jag nu yrkar bifall.

Det borde inte vara obekant för någon i vårt land hur nödvändigt det är att vi alla visar största återhållsamhet när det gäller nya kostnadskrävande samhällseliga åtaganden samt att söka åstadkomma besparingar, där så kan ske utan allvarliga men för verksamheternas innehåll och kvalitet. Det gäller på skolans område lika väl som på alla andra områden.

I vårt land satsar vi mer per capita på utbildningsväsendet än man gör i något annat industriland. Resurserna för grundskolan har i reala termer nästan fördubblats sedan den infördes 1962. Sammantaget satsar staten och kommunerna ca 36 miljarder kronor på grundskolan. Vi har den största lärartätheten i världen i det obligatoriska skolväsendet. I genomsnitt har vi en heltidsanställd lärare för 14 elever.

Det finns all anledning att ha dessa uppgifter klara för sig, när vi diskuterar besparingar på skolans områden och hur resurserna bäst skall användas. Det finns också anledning att minnas det mot bakgrund av den ofta onyanserade och felaktiga socialdemokratiska kritiken om borgerlig nedrustning på skolans och utbildningens område.

Det är naturligtvis oerhört väsentligt att vi verkar för att resurserna kommer till bästa användning och att de utnyttjas så effektivt som möjligt. Inte minst viktigt är att de personella resurserna har en rimlig och ändamålsenlig omfattning. Som jag nyss påpekade har vi den största lärartätheten i världen. Det är väsentligt att klass- och grupp sammansättningen sker på ett sådant sätt att personal, lokaler och materiel utnyttjas så, att undervisningen kommer eleverna till godo på bästa sätt. Skolans egen bedömning bör här vara vägledande.

För att få en ordentlig belysning av hur resurserna används och för att kunna motverka resursslöseri anser vi moderater att en översyn bör göras. Denna bör omfatta såväl de statliga som de kommunala medlen. För skolor och kommuner bör en sådan översyn vara angelägen, eftersom de är betjänta av att få en vägledning i här ifrågavarande avseenden.

Torsdagen den
15 april 1982

*Anslag till det
obligatoriska skol-
väsendet m. m.*

Tyvärr har inte utskottsmajoriteten funnit skäl föreligga att biträda vårt förslag. Det är med beklagande jag konstaterar att insikten om nödvändigheten av en omsorgsfull och noggrann prövning av hur samhällets resurser används ännu inte vuxit sig tillräckligt stark på alla håll.

Till frågan om en effektiv och ändamålsenlig resursanvändning hör i högsta grad också tillämpningen av de bestämmelser och användningen av de resurser som gäller för den samlade skoldagen. Avsikten med den samlade skoldagen har alldeles tveklöst från början varit att all skolans verksamhet, såväl de lektionsbundna som de fria aktiviteterna, skall präglas av skolans mål och ha ett pedagogiskt syfte. Detta gäller alltför i oförminskad omfattning. På många håll har man också detta alldeles klart för sig. Det finns åtskilliga exempel som vittnar om en uppläggning av arbetet som ger skoldagen ett innehåll helt i överensstämmelse med de av riksdagen uttalade intentionerna. Det borde inte behöva sägas att det är en självklarhet att det skall förhålla sig på det viset. Men tyvärr vittnar erfarenheterna från verksamheten med de fria aktiviteterna också om att man långt ifrån överallt insett innerbörden av de ställda kraven och att man tillämpar denna del av skolans arbete på ett felaktigt sätt. Missuppfattningarna om syftet med den samlade skoldagen är dess värre omfattande. Innehållet i de fria aktiviteterna präglas alltför ofta av verksamheter som faller utanför den pedagogiska ramen. Aktiviteter med hobbyinriktning och av underhållskaraktär förekommer i betydande omfattning. Vi anser det inte vara rimligt att sådana aktiviteter drivs inom den samlade skoldagens ram. Det måste vara frivilligt för eleverna att delta i sådana sammanhang.

Det är nu mer än fem år sedan beslutet togs om SIA-reformen. Alltjämt förekommer, som jag redan sagt, klara missuppfattningar om innebörden av fria aktiviteter. Detta medför ett resursslöseri, som alls inte gagnar skolans intressen. Det är således nödvändigt att bestämmelserna förändras, så att det klart framgår vilka aktiviteter som kan anses höra till skolans primära uppgifter. Därvid bör också nogsam uppmärksammas SIA-utredningens förslag att tiden för fria aktiviteter bör utnyttjas för stöd till svagpresterande elever eller till elever som kommit efter i undervisningen.

SIA-utredningen föreslog att fria aktiviteter inom den samlade skoldagen skulle finansieras inom förstärkningsresursen. Erfarenheterna av det särskilda statsbidraget visar att detta medverkat till missuppfattningen om syftena med den samlade skoldagen. Någon samordning av olika kommunala resurser som skulle bidra till lägre kostnader – vilket utredningen förutsatte – har ej heller kommit till stånd i någon större omfattning. Vi anser därför tiden vara mogen för en omprövning av det särskilda statsbidraget. Enligt vår mening bör det avskaffas, vilket skulle medföra en besparing av statens kostnader med ca 30 milj. kr.

Herr talman! Till betänkandet finns också fogat ett antal moderata reservationer som berör hemspråksundervisningen. Även dessa reservationer präglas till betydande delar av ambitionen att åstadkomma nödvändiga besparingar. Statsbidragets konstruktion för grundskolans verksamhet, inkl. hemspråksundervisningen, lämnar som bekant en större frihet för kommu-

nera än tidigare. Detta är helt i linje med den politik som bedrivs från moderat håll. Den schablon om 1,1 veckotimme per hemspråkslev som f. n. utgår i statsbidrag har, tillsammans med basresurserna, av kommunerna använts på ett sådant sätt, att statistiska centralbyrån ansett att kommunerna överkompenserats för sina kostnader för hemspråksundervisningen genom att de anordnat hemspråksklasser. Föredragande statsråd talar om en dubbelfinansiering, som skulle strida mot intentionen i riksdagsbeslutet om hemspråksundervisning. Huruvida detta är fallet eller inte lämnar jag nu därhän. I alla händelser har kommunerna inrättat sig efter de utgående bidragen och skulle naturligtvis få en svår omställningsprocess, om förslaget i propositionen omedelbart förverkligades. Utskottsmajoriteten har emellertid skickat tillbaka förslaget till regeringen för förnyad behandling. Detta får till konsekvens att de beräknade besparingarna budgetåret 1983/84 uteblir. Vi anser det vara nödvändigt att åstadkomma besparingar redan för kommande budgetår och har därför anvisat en väg, som dels innebär en rimlig besparing, dels medför att statsbidragssystemet för hemspråksundervisning blir neutralt i organisatoriskt hänseende och lätt att hantera. Vi föreslår således att statsbidraget skall utgå med 1 veckotimme per elev i stället för nuvarande 1,1 veckotimme.

Genom vårt förslag ställer man inte skolledare och lärare inför de närmast olösliga gränsdragningsproblem som ett förverkligande av de i budgetpropositionen föreslagna reglerna skulle innebära. Man undviker också den styrande effekt på kommunernas val av pedagogisk organisation för hemspråksundervisningen som ligger i regeringsförslaget.

I besparingssyfte har vi också uttalat att den ovillkorliga rätten till hemspråksundervisning bör begränsas för de elever som behärskar svenska som en genomsnittlig svensk och saknar kunskaper i hemspråket. Enligt vår mening bör det ankomma på skolan att bedöma om dessa elever skall få hemspråksundervisning på motsvarande sätt som skolan bedömer vilka elever som skall få stödundervisning i svenska. Vi anser därför att bestämmelserna om rätt till hemspråksundervisning omedelbart skall ses över med en inriktning i enlighet med vad jag här anfört.

Slutligen, herr talman, vill jag understryka vad vi i reservation 6 säger om friheten för kommunerna att organisera hemspråksundervisningen på det sätt som bäst främjar elevernas studiesituation och utveckling. Hit hör enligt vår mening möjligheten att på olika stadier i grundskolan bilda hemspråksklasser, varvid en självklar förutsättning bör vara att undervisning i och på svenska gradvis införs.

Vad så gäller den mycket viktiga frågan att ge eleverna möjlighet att bibehålla sin kulturella identitet, vill jag uttala att detta kan ske i många olika former och inte nödvändigtvis i lektionsform. Det torde vara väl så effektivt och rationellt att överlåta denna del av undervisningen till invandrarorganisationerna själva, varigenom den också kan förläggas till tid utanför skoldagen. Härigenom vinnes tid för att bibringa eleverna nödvändiga ämneskunskaper och färdigheter.

Torsdagen den
15 april 1982

*Anslag till det
obligatoriska skol-
väsendet m. m.*

Med det anförda yrkar jag åter bifall till samtliga de reservationer som vi moderater fogat till utskottsbetänkandet.

Anf. 78 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! I mitt anförande kommer jag att behandla vpk-motionerna 1981/82:312 och 1981/82:1829. Där föreslår vi såväl kvantitativa som kvalitativa förbättringar av hemspråksundervisningen för invandrarelever. Vårt parti anser att de av oss föreslagna åtgärderna är nödvändiga för att förbättra invandrarbarnens situation i den svenska skolan, som f. n. är mycket svår.

Det framgår av olika vetenskapliga rapporter och redovisningar att invandrarbarnen riskerar allvarliga störningar i sin språkutveckling. Halvspråkighet är mycket vanlig bland invandrarbarn och ungdomar. Den får som följd liten förståelse av abstrakta begrepp och stora svårigheter att uttrycka känslor. Halvspråkigheten bidrar till att invandrarungdomar diskrimineras i utbildningshänseende, får en sämre ställning på arbetsmarknaden, och drabbas av arbetslöshet i väsentligt större utsträckning än svenska ungdomar, vilket under en följd av år har visats i kalla siffror.

Invandrarbarnen drabbas även av sociala problem och isolering i större utsträckning än svenska barn och ungdomar. Det är emellertid inte bara de språkliga bristerna som orsakar dessa förhållanden – det är de språkliga bristerna i kombination med det de förorsakar, nämligen identitetslöshet, psykisk instabilitet och kluven personlighetsutveckling.

Det borde vara självklart att ett utvecklat språk är en förutsättning för förståelse av den egna kulturen, den nationella kulturens särart och den egna kulturens villkor och historia. Det är ett villkor för social begreppsbyggnad och tillhörighet.

Det borde också vara självklart att kulturen och de moralbegrepp, attityder, värderingar och allmänt accepterade sanningar som innefattas i begreppet kulturellt arv, utgör den grund som varje människa bygger och utvecklar sin personlighet och identitet på. Och det handlar både om individuell identitet – dvs. känslan av att jag har ett visst värde, att jag duger någonting till, känslan av självrespekt och självförtroende – och om gruppidentitet, dvs. vetskapen om att jag tillhör en grupp människor som har en historia bakom sig, att mitt liv har ett sammanhang som är sammanflätat med gruppens framtida liv, intresse och utveckling.

Förutsättningen för att invandrarbarnen skall skaffa sig den identiteten är ett utvecklat modersmål. Mot denna bakgrund ställer vårt parti krav om att modersmålsundervisningen skall göras obligatorisk och ges samma ställning som övriga obligatoriska ämnen i grundskolan. Vi anser att undervisningen i möjligaste mån bör bedrivas i enspråkiga klasser på modersmålet. Erfarenheter som grundats på långvarig och omfattande försöksverksamhet talar enbart för denna undervisningsform. Vi anser vidare att man bör undvika språkligt sammansatta klasser med mer än två språk, ty den undervisningsformen verkar hämmande på barnens språkfärdighet.

Dessa krav har ställts tidigare av vårt parti i olika motioner och har

Torsdagen den
15 april 1982

*Anslag till det
obligatoriska skol-
väsendet m. m.*

avslagits. Vad gäller frågan om obligatorisk modernmålsundervisning, motiverades avslagsyrkandena med påståendet att en sådan konstruktion strider mot valfrihetsmålet i riksdagens beslut om riktlinjer för invandrapolitiken från 1975. Med det menas att invandrarna får fritt välja om de vill behålla och utveckla sin nationella identitet, sitt kulturella arv och sin särart. Och därför bör modernmålsundervisningen vara frivillig.

Vårt parti är av den bestämda uppfattningen att förutsättningen för invandrarbarnen och ungdomarna att kritiskt granska, positivt påverka, utveckla, helt eller delvis förkasta eller bibehålla sitt kulturella arv, är att man har en egen utvecklad personlighet och ett utvecklat modersmål. Då skapas verkliga möjligheter för invandrarungdomar att också kritiskt granska, förkasta eller bibehålla – helt eller delvis – den svenska kulturen.

Utskottet och regeringen är väl medvetna om det förhållande som finns mellan det kulturella arvet, den nationella identiteten och modersmålet. Därför kan ingen komma på idén att göra modersmålsundervisningen frivillig för de svenska barnen: den är obligatorisk och så kommer den att förbli, oberoende av de ekonomiska konjunkturerna och det finansiella läget. Men samma utskott anser att modersmålsundervisningen för invandrarbarn bör vara frivillig. Och detta framställs som ett slags privilegium i fråga om valfrihet för invandrarna som svenskarna saknar. Man anser tydligen att det kulturella arvet, den nationella identiteten, den historiska bakgrunden, är mindre väsentliga för invandrarbarnens personlighet och identitet än för de svenska barnen. Vi anser att en förutsättning för att invandrarbarnen skall få valfrihet senare i livet är att alla invandrarbarn som verkligen behöver det får modernmålsundervisning i tillräcklig omfattning.

Dessutom har vi ställt krav på att begreppet hemspråksundervisning byts ut mot modersmålsundervisning. Vi menar att hemspråksbegreppet är oegentligt och otillräckligt. Även barn vilkas föräldrar försöker staka sig fram på en hjälplig svenska kan behöva undervisning i det egna språket, i vissa fall kanske mer än andra. Dessutom bör ämnet innehålla en ambition att ge barnen grundliga kunskaper i deras nationella kultur och historia, vilket inte begreppet hemspråk innefattar. Slutligen innebär begreppet hemspråk ett avsteg från erkännandet av de nationella minoriteternas rätt att bevara sin särart.

Herr talman! I det betänkande som vi behandlar nu tillstyrker utskottet regeringens aviserade besparing på 45 milj. kr. för budgetåret 1983/84. De skäl som regeringen anför för inbesparingen är att kommunerna har överkompenserats för sina kostnader för hemspråksundervisning genom att de veckotimpris som gäller för basresurser också fått avse statsbidraget till hemspråksundervisning.

Regeringen bygger sitt påstående om kommunernas överkompensation för hemspråksundervisningskostnader på en undersökning utförd av SCB som dock inte redovisas i propositionen, varför uppgiften inte låter sig analyseras och värderas. Vårt parti anser att det fordras betydligt grundligare studier av hur och under vilka villkor hemspråksundervisningen bedrivs ute i

Torsdagen den
15 april 1982

*Anslag till det
obligatoriska skol-
väsendet m. m.*

kommunerna. Det finns all anledning att anta att behovet av hemspråksundervisningen ute i landets skolor är oändligt mycket större än det som täcks in med de nuvarande statsbidragsreglerna. Detta borde ses över, bl. a. därför att här finns massor med belägg, både i form av vetenskapliga undersökningar och i form av vittnesmål från lärare ute på fältet.

Det som med säkerhet kan fastslås är att den besparing på 45 miljoner som hela utskottet, inkl. socialdemokraterna, har tillstyrkt kommer att kraftigt minska möjligheterna till hemspråksundervisning. Den kommer att försämra invandrarbarnens redan mycket svåra skolsituation.

Herr talman! Hans Nyhage talade om invandrapolitiken. De motioner som har väckts av moderaterna i dessa frågor och de reservationer som har avgivits av moderaterna ger mig anledning att säga att hade jag varit moderat skulle jag skämmas för att försvara en sådan invandrapolitik.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till samtliga vpk-motioner.

Anf. 79 KERSTIN GÖTHBERG (c):

Herr talman! I mitt inlägg kommer jag att uppehålla mig vid reservationerna 1, 2, 3 och 4. Övriga reservationer i betänkandet kommer att kommenteras av Ylva Annerstedt.

I reservation 1 begär moderaterna en översyn av resursanvändningen i grundskolan. Det är alldeles riktigt som Hans Nyhage sade, att vi satsar stora resurser på grundskolan. Det är naturligtvis, som Hans Nyhage också påpekade, viktigt att fördelningen och användningen av de resurserna sker på bästa sätt och med utgångspunkt i de lokala behov som finns.

Jag förmodar att när man begär den här översynen är det skolöverstyrelsen som man räknar med skall göra den. Nu hör det till saken att detta är en arbetsuppgift som skolöverstyrelsen skall syssla med kontinuerligt.

F. n. är två stora utredningar klara. En är gjord kommunvis och en rektorsområdesvis. Man räknar också med att till hösten göra en utvärdering av resursanvändningen, speciellt när det gäller elever med särskilda behov. I och med detta är de krav som ställs i motionen och i denna reservation redan tillgodosedda.

I reservation 2 föreslår socialdemokraterna att ytterligare 20 milj. kr. anslås till studie- och yrkesorientering. Lars Svensson sade här att vi alla är överens om vilken stor och viktig roll studie- och yrkesorienteringen spelar när det gäller elevernas möjligheter att övergå från skola till arbetsliv samt när det gäller skolans uppföljningsansvar för elever upp till 18 år. Där råder det inga delade meningar.

När vi hösten 1981 beslöt om det nya statsbidraget till SYO-verksamheten, var avsikten att detta bidrag i framtiden skulle anknyta till det allmänna statsbidraget till skolformen. I dag uppgår den icke undervisningsbundna delen till 114 milj. kr. i budgetpropositionen.

Såsom har påpekats här i dag och även tidigare vid olika tillfällen har vi även på skolområdet skyldighet att vara aktsamma om utgifterna. Vi måste se till att prioriteringar och besparingar får slå igenom också på detta område, lika väl som inom andra sektorer av samhället. Med den utgångspunkten

anser utskottets majoritet att det i dag inte finns något ekonomiskt utrymme för ytterligare tillskott till denna verksamhet.

I reservation 2 begärs också att SÖ skall utarbeta en modell för vägledningen ute i kommunerna. När vi i höstas behandlade det betänkande som rörde just studie- och yrkesorientering, sade utskottet bl. a. att det, om kommunerna behöver hjälp med organiserandet av detta arbete, kan bli nödvändigt att SÖ framställer ett material för att ge exempel på hur arbetet ute i kommunerna skall läggas upp. Utskottet underströk – det gjorde även Lars Svensson – att det inte är meningen att man på något sätt skall detaljstyra. Kommunerna har det lokala ansvaret. De känner bäst till var behovet finns och kan planera därefter. Men ingenting hindrar att SÖ kan vara kommunerna behjälplig med just denna form av service.

I reservationerna 3 och 4 tar moderata samlingspartiet upp den samlade skoldagen. I reservation 3 föreslår man att eleverna skall kunna befrias från viss del av den samlade skoldagen, och i reservation 4 föreslår man att det särskilda statsbidraget till den samlade skoldagen skall avskaffas.

Hans Nyhage sade här att man har missbrukat dessa pengar och inte följt de intentioner som fanns när SIA-beslutet fattades. I någon mån kan jag hålla med honom om detta. Skoldelegationen, som hade till uppgift att följa upp denna del av SIA-reformen, hade i sin verksamhet tillfälle att i olika sammanhang och på skilda ställen i landet uppleva hur man hade planerat och genomfört den samlade skoldagen. Det fanns utomordentligt fina exempel på hur man verkligen hade lyckats och fått en fin anda i skolan. Men det fanns även exempel, där resultatet inte blivit fullt så lyckat utan där man, *precis som Hans Nyhage sade, hade missuppfattat själva grundtanken med den samlade skoldagen.* Detta medförde att skoldelegationen i mars 1980 skrev till regeringen och påtalade just dessa missförstånd samt framhöll att det kanske behövdes litet klarare riktlinjer och regler så att sådana här missförstånd inte skulle behöva uppstå.

I den nya läroplanen, Lgr 80, anges just vad den samlade skoldagen skall innehålla. Jag tycker att det om något är en garanti för att man inte skall vara ovetande om att skolans mål och den pedagogiska verksamheten skall vara grundläggande för aktiviteterna. I sammanhanget skall det också finnas en helhetssyn på verksamheten, och det innebär att mycket av de här aktiviteterna bör ha en klar anknytning till lektionerna.

När det gäller lågstadiet har det sagts, och det framgår också av läroplanen, att den samlade skoldagen ger barnen litet mera tid att syssla med sådant som de gjorde i förskolan. Det tror jag i sin tur kan innebära att övergången från förskola till lågstadium blir mjukare och mindre fylld av problem än vad den är i dag.

Till sist, herr talman, skulle jag vilja säga några ord om det särskilda yrkande som centerledamöterna har fogat till betänkandet. Där anser vi att den utveckling som skett inom grundskolan successivt måste följas upp med vissa förändringar. Den nya läroplan som kommer att träda i kraft i höst öppnar ju möjligheter till årskurslösa stadier och därmed också ökat lokalt ansvarstagande. Mot den bakgrunden anser vi att det nuvarande statsbi-

Torsdagen den
15 april 1982

*Anslag till det
obligatoriska skol-
väsendet m. m.*

dragssystemet skall vidareutvecklas och så småningom kunna bli elevrelaterat.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 80 LARS SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Det finns kanske inte så stor anledning att på nytt föra den debatt om syon som vi hade strax före jul i fjol. Jag konstaterar bara att jag nu har fått svar på den fråga som jag ställde vid det tillfället, när statsrådet Tillander inledde debatten, nämligen om avsikten med det förslag som lades fram var att också syon skulle drabbas av besparingsåtgärder. Kerstin Göthberg har nu erkänt att även denna bit av skolans verksamhet får vidkännas besparingar.

Här har vi en helt annan uppfattning. Vi anser det angeläget att stödja ungdomarna när de går i skolan och att vid uppföljningen efter grundskolan se till att de får en fast förankring i arbetslivet eller kanske i första hand kommer in på någon typ av utbildning. I de fall vi lyckas klara ungdomarna vid den tidpunkten kommer vi att kunna göra besparingar på andra områden där vi annars blir tvingade att sätta in resurser.

Vi tror alltså att insatser här innebär minskade utgifter vid andra tillfällen. Vi ser också – det slogs fast i propositionen i december månad – att man begär ökade insatser av syon fr. o. m. budgetåret 1982/83. Vi vet även vad praon kommer att betyda. Men nu går man fram med ett förslag som innebär minskade resurser för att klara dessa uppgifter.

Därför säger vi: Detta betyder antingen att man vältrar över kostnaden på kommunerna eller att ungdomarna inte får det stöd och den hjälp de behöver.

Ungdomarna kommer att känna att de inte har någon uppgift att fylla i samhället. Därför anser vi att det är en felaktig besparingsåtgärd. Vi kommer att få betala den om igen. Vi föreslår en ökning av resurserna för att slippa betala vid en annan tidpunkt.

Anf. 81 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Det är riktigt att skolöverstyrelsen granskat effekterna av det nya statsbidragssystemet, men vi har begärt att få en översyn av hur de statliga och kommunala medlen används ute i skolorna. Inte minst anser vi att man bör se över personaltillväxten. Avsikten är att försöka komma till rätta med och undvika resursslöseri genom att få en vägledning för skolor och kommuner av hur medlen bör användas på bästa sätt. Det är angeläget att en sådan översyn snabbt kommer till stånd.

När det gäller den samlade skoldagen är jag också helt medveten om att man på många håll tillämpar bestämmelserna helt korrekt, att man har läroplanens syfte och det pedagogiska målet klart för sig. Men det finns alltför många exempel som vittnar om att man inte följer dessa intentioner. Det leder mig till slutsatsen att det finns anledning att ompröva hela systemet med det särskilda statsbidraget. Jag tror det medverkar till den missuppfattning som fortfarande efter fem år råder när det gäller innehållet i den samlade

skoldagen. Då är det bättre att man ordnar den samlade skoldagens fria aktiviteter inom förstärkningsresursens ramar. Det är skälet till att vi yrkat avslag på det särskilda statsbidraget.

Nr 120

Torsdagen den
15 april 1982

*Anslag till det
obligatoriska skol-
väsendet m. m.*

Anf. 82 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Herr talman! I budgetpropositionens bil. 15, arbetsmarknadsdepartementet, står på s. 171 stod följande att läsa: "Men många av dem som tillhör den andra generationen invandrare har betydande problem vad gäller identitetsutvecklingen och större svårigheter än andra barn och ungdomar vad gäller utbildning och arbete. Olika undersökningar tyder på att många av dessa barn och ungdomar i mindre utsträckning än andra går vidare till utbildning efter den obligatoriska skolan, tenderar att ärva föräldrarnas yrkesmönster samt har en högre arbetslöshet och därmed utsätts för risken av olika sociala problem. De åtgärder som vidtas för den andra generationen invandrare måste syfta både till att ge dessa barn och ungdomar samma möjligheter till utbildning och arbete som andra barn och ungdomar och till att ge dem reella förutsättningar att känna förankring och trygghet i två språk och kulturkretsar."

I dagens betänkande har ett enigt utskott beslutat om att skära ned anslagen till hemspråksundervisning med 75 milj. kr. Jag skulle vilja fråga Kerstin Göthberg i första hand, men även övriga ledamöter av utskottet: Är denna nedskärning med 75 milj. kr. en åtgärd som främjar det syfte som framställts i budgetpropositionen, nämligen att ge dessa ungdomar en trygghet och en förankring i två språk och två kulturer?

Anf. 83 KERSTIN GÖTHBERG (c) replik:

Herr talman! Till Lars Svensson skulle jag vilja säga att det i och för sig är möjligt att satsa hur mycket pengar som helst på vilken verksamhet som helst för att få fina resultat. Det låter på Lars Svensson som om man skulle utarma hela den här delen. Men i budgetpropositionen anslås ändå 114 milj. kr. till den icke undervisningsbundna delen av verksamheten.

Vi har tagit vårt ansvar när det gäller besparingar för att klara detta lands finanser. Detta ställningstagande är en del av detta ansvar.

Här har vi samma mål och samma inriktning, men det är naturligtvis litet annorlunda med ansvaret när det gäller den finansiella delen.

Hans Nyhage sade att man vill ha en betydligt mera grundlig utredning av hur statsbidragen används, och att kommunerna borde kunna få råd, anvisningar och påpekanden. Det är också meningen att när man i skolöverstyrelsen har utvärderat den undersökning som har gjorts skall man i det kommentarmaterial osv. som sänds ut till kommunerna och skolorna också påpeka de här eventuella missförhållandena.

Sedan säger Hans Nyhage att det egentligen blivit flera missförstånd än goda resultat av den samlade skoldagen och att detta statsbidrag är ganska meningslöst, eftersom det används på ett felaktigt sätt. Men jag tycker ändå att även om en del misstag har begåtts och man har använt statsbidraget fel, så är det väl bättre att vi försöker rätta till misstagen. I Lgr 80 talas det klart

Torsdagen den
15 april 1982

*Anslag till det
obligatoriska skol-
väsendet m. m.*

om vad denna del av den samlade skoldagen skall användas till. Dras däremot det extra statsbidraget för den samlade skoldagen in, kan man naturligtvis inte räkna med någon kvalitet alls.

Till Alexander Chrisopoulos skulle jag vilja säga att jag inte vill kommentera hans inlägg, beroende på att vi har en sådan fördelning av ärendena att det är Ylva Annerstedt som tar upp de reservationer som handlar om hemspråksundervisningen.

Anf. 84 GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Låt mig börja med att något kommentera Hans Nyhages anförande. Jag tycker att det på sitt sätt är ganska avslöjande för moderaternas situation i skoldebatten i dag. I dag är den moderata debatten inriktad på att vi har en hög lärartäthet i skolan – t. o. m. så hög att vi kan gå fram med kraftiga besparingar. Men det är inte så värst många år sedan moderaterna hade den rakt motsatta uppfattningen. Då var det för få lärare i skolan. Det gick t. o. m. så långt att det år 1976, i den första regeringsförklaring som de borgerliga åstadkom, skrevs in att man skulle öka lärartätheten ute i skolorna. Detta var ett moderat krav, som drevs ganska länge under 1970-talet. Nu har man bytt fot: nu säger man att det finns för många lärare i skolan, och därför skall man dra ner på resurserna. Jag tycker att detta är ganska avslöjande.

Likadant är det när Hans Nyhage talar om "den av socialdemokraterna påstådda" nedrustningen i skolan. Jag kan tala om för Hans Nyhage att de resurser som de borgerliga regeringarna under de senaste budgetåren har plockat bort från skolan uppgår till 1,5 miljarder kronor. Nu säger Hans Nyhage att det inte har varit så farligt och att man skall gå vidare. I och för sig är de där deklARATIONERNA ganska bra därför att de är tydliga. Och det är väl nödvändigt att både jag och Hans Nyhage försöker göra dem kända för så många som möjligt, eftersom de visar var moderaterna står i dagens skoldebatt och vad vi har att vänta oss, om de i framtiden skulle få inflytande på resurstilldelningen till dagens skola. Moderaterna är inte att lita på i skoldebatten, och de är inte heller att lita på när det gäller att förse dagens skola med resurser. – Detta om detta.

För socialdemokratin är invandrarbarnens situation en utmaning, där det viktigaste är att förhindra att de blir halvsvåkiga och inte känner trygghet i någon kultur. Förskolan och skolan måste motverka de oroväckande tendenserna till en skiktning mellan barn med olika bakgrund.

Under andra hälften av 1970-talet har det allt tydligare framträtt vilka långtgående effekter på samhällsutvecklingen som invandringen till vårt land har haft. Inte minst för förskolan och skolan har det gällt att finna nya vägar att tillgodose invandrarbarnens rätt till en trygg och rättvis utveckling.

De reformer på invandrarområdet som genomförts under senare delen av 1970-talet bygger alla på den socialdemokratiska regeringens förslag till riktlinjer för invandrarna och för minoritetspolitiken. Förslaget antogs av en enig riksdag 1975. Riktlinjerna kan sammanfattas i begreppen jämlikhet, valfrihet och samverkan.

Ett exempel på att de här riktlinjerna getts ett konkret innehåll är hemspråksreformen, som initierades av den socialdemokratiska regeringen. Reformen innebär ett ökat samhällsansvar för att ge invandrabarn möjlighet att lära sig sitt hemspråk och få en trygg förankring i den egna kulturen. Målet med reformen är att främja aktiv tvåspråkighet på olika nivåer i det svenska utbildningsväsendet. Hemspråksreformen har under de år den varit i kraft gett goda resultat. Mer än dubbelt så många elever får nu undervisning i hemspråket jämfört med 1975. Ett ökat antal lärarveckotimmar per elev tas ut för undervisning i hemspråk, vilket indirekt ger bevis för att eleverna nu får mer undervisning i hemspråk än tidigare. Intresset för hemspråksundervisning bland invandrarföräldrar har ökat starkt sedan 1975.

Inom förskolan kan samma utvecklingstendens iakttas. Även om framgångar kan konstateras, kvarstår emellertid många olösta frågor innan invandrabarn i förskola och skola kan uppleva en situation lik den de svenska barnen har. Ökade ansträngningar måste göras för att förebygga en situation där invandrabarnen ändå kan komma att sakna social trygghet, självtillit och en kulturell identitet. Riskerna för detta är stora.

Vi ser invandrabarnen och deras föräldrar som en resurs i vårt samhälle. För skolans del innebär detta att de kunskaper, erfarenheter och kulturbegrepp som invandrarna för med sig ses som en tillgång, vilken måste utnyttjas i undervisningen. Det är viktigt att detta klart kommer till uttryck i skolans arbete.

Mot bakgrund av denna principiella syn och vikten av att alla invandrabarn tillförsäkras en tillräckligt hög kvalitet på sin skolgång var det med oro vi tog del av årets budgetproposition. I den föreslog statsrådet Tillander att bidraget till hemspråksklasserna skulle tas bort. I dag finns 550–600 hemspråksklasser. 75 % av dessa har finska som hemspråk. Med några undantag återfinns deras elever i våra fattigaste kommuner, vilka redan tidigare hårt drabbats av regeringens attacker. Det räcker om jag i detta sammanhang nämner kommuner som Botkyrka, Eskilstuna, Olofström och Göteborg.

De här kommunerna har ambitiöst och målmedvetet byggt upp en verksamhet med hemspråksklasser. Det har varit i överensstämmelse med statsmakternas intentioner, ja, man kan faktiskt säga i enlighet med statsmaktens önskan. Det här har också understötts av de stora invandrarorganisationerna med Finska riksförbundet i spetsen. Verksamheten utvärderas just nu, och vi kan vänta resultat till hösten.

I det här läget lade regeringen fram sitt förslag om borttagande av hemspråksresursen i hemspråksklasserna. Man ansåg att det förelåg, som man uttryckte det, en dubbelfinansiering. Alla som sysslar med frågan var lika förvånade. Vad menade egentligen statsrådet? Att förslaget dessutom hade spetsen riktad mot i första hand de finskspråkiga eleverna och de invandrarbarn och fattigaste kommunerna gjorde inte saken mer begriplig. Anledningen sades vara att man ville uppnå en besparing. Det hade centerpartisterna lovat herr Bohman när man bildade den sista Fälldinregeringen. Här trodde man sig ha funnit ett sätt att ta hem drygt 40 milj. kr.

Torsdagen den
15 april 1982

*Anslag till det
obligatoriska skol-
väsendet m. m.*

Tyvär, för regeringen, visade det sig att förslaget var så konstruerat att man ute i kommunerna kunde välja annan organisationsform för hemspråksundervisningen och då också i fortsättningen inkassera minst nuvarande statsbidrag, även om man då skulle få slå sönder ett tusental låg- och mellanstadieklasser i landet.

I korthet kan man sammanfatta regeringsförslaget på följande sätt. Det var för det första en attack mot finländarna. Det var för det andra en attack mot de fattigaste och invandrantätaste kommunerna. För det tredje medförde det ingen statlig besparing, utan troligen ökade statsutgifter. Och för det fjärde skulle förslaget, om det genomförs, skapa väldiga problem för de drabbade eleverna, lärarna och kommunerna, med åtföljande stegrade kommunala kostnader.

Låt mig, för att exemplifiera denna galenskap, beskriva hur propositionen skulle ha slagit i två invandrantäta kommuner, Södertälje och Eskilstuna. I Södertälje skulle hemspråksklasserna ha fått avskaffas och eleverna integreras i svenska klasser. Då skulle hemspråksresursen, på grund av förslagets konstruktion, ha utgått igen. Dessutom skulle alla elever ha varit tvungna att omedelbart intensivstudera svenska för att kunna följa undervisningen i klasserna. Detta skulle ha ökat statens kostnader för bidrag till kommunen för svenska som främmande språk. Troligen skulle det ha blivit en fyrdubbling. Antagligen skulle detta ha medfört en ökning av de statliga kostnaderna bara i Södertälje med i runt tal 2,5 milj. kr. Dessutom skulle det säkert ha blivit en ökning av de kommunala utgifterna. Ett trettiotal lärare skulle ha fått sluta och ett trettiotal andra skulle fått anställning. Allt skulle dessutom ske under de få månader som återstår av läsåret och under sommarmånaderna. Resultatet skulle troligen ha blivit kaos och ett berättigat förakt för de politiker som drivit igenom förslaget.

I Eskilstuna skulle man ha varit tvungen att slå sönder ett sjuttioital låg- och mellanstadieklasser. Ungefär 1 500 elever i en känslig ålder skulle ha ryckts ut ur sin invanda skol- och kamratmiljö.

Jag tror att de här två exemplen räcker. Regeringsförslaget var så illa underbyggt att inte ens de egna i utskottet kunde stödja det. Det hedrar centerpartister och folkpartister i utskottet att de tog sig samman och stödde oss, när vi yrkade avslag på propositionen i denna del.

Egentligen skulle man med detta kunna släppa frågan, men jag skall tillfoga ytterligare en sak. Det är anmärkningsvärt att ett sådant här förslag ser dagens ljus. Det är ännu mer anmärkningsvärt att ett statsråd gör det till sitt eget. Det är egentligen katastrofalt att statsrådet inte omger sig med mer kompetenta rådgivare än att förslaget läggs fram i propositionsform. Detta, herr talman, är i själva verket också ett uttryck för regeringsmaktens förfall.

Låt mig så gå över till moderaterna och deras agerande i hemspråksfrågan. De framhärdat i sina sparkrav. Vi har nyligen hört Hans Nyhage berätta om hur angeläget det är att spara på detta område, 40 milj. kr. skall bort. Hur lyckas moderaterna inte riktigt klara ut. Deras nonchalanta behandling av frågan illustreras väl bäst av att besparingsförslagen inte är särskilt väl

genomtänkta utan tycks ha kommit till under utskottsbehandlingen. Att ett förverkligande dessutom skulle drabba en av de svagaste grupperna i grundskolan bekymrar tydligen inte heller moderaterna. Det här är allvarligt. De moderata attackerna mot hemspråket sätts inte bara in mot resurserna. Ämnet hemspråk ifrågasätts av moderaterna. Detta framgår klart av deras partimotion, som har nr 2018 och som sägs vara moderaternas stora partimotion till detta riksmöte.

Först och främst säger man att man vill föra hemspråket till tiden för de fria aktiviteterna. Man skall inte som i dag i första hand jämka timplanerna för att få rum med lektionerna. Praktiskt betyder det här att invandrareleverna skall ha den fulla kurs som de svenska barnen deltar i för att därefter delta i hemspråksundervisningen. Vi vet att utvecklingen av hemspråkskunskaperna är avgörande och grundläggande för den fortsatta skolgången. Dessa studier vill moderaterna hänskjuta till tiden för de fria aktiviteterna. Där skall alltså hemspråket konkurrera med t. ex. hobbybetonad verksamhet.

När det gäller att uppnå det andra målet med hemspråksundervisningen, att ge en kulturell identitet, är moderaterna ännu hårdare. Denna del av undervisningen bör, menar man, förläggas helt utanför skoldagen.

Med de här förslagen äventyrar moderaterna hemspråkets skolmässighet. De kvalitativa kraven på undervisningen skjuts åt sidan. Tanken att man skulle behandla ett annat ämne i skolan på samma sätt visar hur omöjligt det moderata förslaget är. En rak fråga till moderaternas företrädare: Vilket annat ämne i skolan skulle ni kunna tänka er att behandla på samma sätt? Det vore intressant att få svar på den frågan.

Låt mig, herr talman, avslutningsvis peka på att ett genomgående drag i både propositionen och moderaternas motion är att man är bekymrad över de stigande kostnaderna för hemspråksundervisningen. Vi vet att det finns många barn och ungdomar som har rätt till hemspråksundervisning, men som inte utnyttjar sin möjlighet härvidlag. Om de söker sig till hemspråksundervisningen, ökar naturligtvis statens kostnader. Min fråga till Hans Nyhage och regeringsföreträdarna blir då: Är det bra om statens utgifter stiger till följd av att fler barn och ungdomar deltar i hemspråksundervisningen, eller är det i dag tillräckligt många som får hemspråksundervisning? Också beträffande den frågan kunde det vara intressant att få en redovisning av moderaternas ståndpunkt.

Herr talman! Frågan om hemspråkets framtid är nu skjuten till andra sidan valdagen. Det är bra. Det ger dem som vill slå vakt om hemspråksundervisningen möjlighet att uttrycka den meningen i höstens val.

Låg mig slutligen kort kommentera vår reservation nr 8. Vi menar att tekniska justeringar av schablonberäkningar uppåt eller nedåt aldrig kan ses som reformkostnad eller besparing. Det ankommer, enligt vår uppfattning, på regeringen att fastställa veckotimpriset beroende på löneutvecklingen för berörda grupper. Mot bakgrund av den åtgärd regeringen föreslår vill vi emellertid framhålla att det bör uppmärksammas att genomsnittskostnaderna kan variera mellan kommuner, bl. a. beroende på andelen behöriga lärare, varför hänsyn måste tas till detta. Regeringen måste därför noggrant

följa utvecklingen, så att de kommuner som har relativt stor andel behöriga hemspråkslärare och därför relativt sett högre genomsnitt i veckotimpris inte får svårigheter att klara den läraruppsättning som kommunen enligt riksdagsbeslut har rätt till.

Detta är innebörden i vår reservation 8, och jag yrkar bifall till densamma.

Anf. 85 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Göran Perssons inlägg vittnar till stora delar om att han inte har minsta känsla för nödvändigheten av att vi på alla områden iakttar besparingar och gör begränsningar där så kan ske. Det är helt nödvändigt, om vi över huvud taget skall komma ifrån de ekonomiska bekymmer som vi lever med. Jag trodde faktiskt att detta hade slagit igenom hos de flesta. Men Göran Perssons inlägg vittnar om att han inte har insett det.

Göran Persson vidhåller beskyllningarna om nedrustning, och då kan jag bara tala om vad som har skett under borgerlig regeringstid.

I löpande priser var statsbidraget till driftskostnader per elev 4 700 kr. läsåret 1975/76, då vi fortfarande hade en socialdemokratisk regering. Nu är bidraget 8 500 kr. per elev. Om man då även tar hänsyn till det förändrade kostnadsläget och ett annat penningvärde och redovisar skillnaden i fasta priser, skall man finna att staten betalade ut 6 157 kr. per elev 1975/76, mot 8 500 kr. nu. Siffran 6 157 för läsåret 1975/76 är f. ö. den i särklass lägsta siffran under hela 1970-talet, då vi alltså hade socialdemokratisk regering. Redan 1972 var motsvarande belopp 7 000 kr., uttryckt i samma fasta priser. Då om någonsin borde man ha talat om att staten minskade sitt bidrag till skolväsendet.

Om vi gör en annan jämförelse och ser på statens bidrag till driften av grundskolor i procent av bruttonationalprodukten, skall vi finna att det utgick 1,6 % 1975/76 mot 1,9 % nu. Även där skedde alltså en markant ökning. Man skall ha detta klart för sig när socialdemokraterna beskyller oss för nedrustningar.

Det är typiskt för socialdemokraterna att mäta effektiviteten endast i miljarder och inte i faktiska resultat eller i kvalitet. Var tar f. ö. Göran Persson och socialdemokraterna sina många miljarder, som de på område efter område plussar på? Var hämtar ni dem någonstans? Vilka skatter skall höjas? Hur många procent skall promsen omfatta? Hur mycket skall arbetsgivaravgifterna höjas? Vilka andra skattechöjningar kommer ni med, för att klara de mångmiljardbelopp som ni på område efter område plussar på, och inte minst på detta område?

När det gäller hemspråksundervisningen vill jag bara säga att vi klart och tydligt har uttalat oss för rätten för kommuner att inrätta hemspråksklasser. Vi har klart och tydligt uttalat oss för att man skall kunna använda de fria aktiviteterna till att ge invandrareleverna den förstärkning i undervisningen som de kan behöva. Det ligger helt i linje med vad vi från moderat håll och vad man från utredningen har pläderat för, nämligen att den samlade skoldagen skall användas till stöd i pedagogiskt syfte.

Torsdagen den
15 april 1982

*Anslag till det
obligatoriska skol-
väsendet m. m.*

Anf. 86 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill bara säga till Göran Persson att jag faktiskt finner det anmärkningsvärt och samtidigt ledsamt att socialdemokraternas allmänna välvilja och förståelse för invandrarnas och invandrarbarnens problem – arbetet med dem är, som Göran Persson uttryckte det, ett kall för socialdemokratin – inte kan motsvaras av praktisk handling. I dagens debatt kan vi konstatera att socialdemokraterna tillsammans med de övriga i utskottet har accepterat en nedskärning av anslaget till hemspråksundervisningen med 75 milj. kr. genom att de i sin reservation nr 8 har anfört att det i utskottets yttrande borde stå att tekniska justeringar av schablonberäkningar uppåt eller nedåt enligt utskottets – eller socialdemokraternas – mening inte kan uppfattas som reformkostnad eller besparing. Socialdemokraterna vill med andra ord inte kalla de här 75 milj. kr. för besparing, fastän det är en besparing, och så accepterar de nedskärningen, samtidigt som de fäster regeringens uppmärksamhet på att den noggsamt bör följa utvecklingen. Detta anser jag som sagt vara anmärkningsvärt och samtidigt också ledsamt. Med vackra och förståelsefulla ord från talarstolen säger man sig slå man vakt om invandrarnas intressen, men i praktiken accepterar man en nedskärning som förmodligen kommer att få mycket svåra konsekvenser för invandrarbarnens skolgång i framtiden.

Anf. 87 GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Först till Alexander Chrisopoulos: Det är socialdemokraterna som har byggt upp hemspråksundervisningen. Det är vi som har skaffat resurser till den, och det är vi som slår vakt om den. Att Alexander Chrisopoulos väljer att angripa oss i den här debatten i stället för att rikta udden mot de borgerliga visar hur förvirrad den kommunistiska politiken just nu är – därför är det stöd som vpk enligt opinionsundersökningarna nu tycks inhösta inget att förväna sig över.

Vad beträffar reservation nr 8 har vi sagt, Alexander Chrisopoulos, att detta inte påverkar organisationen ute i kommunerna. Reservation nr 8 behandlar helt enkelt, som vi ser det, en ren teknisk beräkning av det belopp som skall utgå till kommunerna för att de skall ha en riktig och rimlig organisation av hemspråksundervisningen. Blanda inte ihop de två sakerna!

Till Hans Nyhage: Vi har redovisat exakt hur vi skall täcka de merutgifter på skolområdet som vi föreslår i vårt budgetalternativ. De är till sista kronan finansierade, och så har det varit hela tiden. Det pinsamma för moderaterna i sammanhanget är att när de enbart har talat om satsningar på skolområdet, så har vi i våra budgetalternativ kunnat plocka fram pengar för att satsa på väsentliga områden inom skolan, framför allt inom grundskolan. De förslagen har moderaterna här i kammaren tillsammans med de övriga borgerliga röstat ner lika troget varje år. Det är helt enkelt fråga om en skillnad i grundsyn. Vi har haft förmågan och kraften att prioritera det här området. Ni har saknat den kraften.

Jag ställde två konkreta frågor till Hans Nyhage. Den första frågan löd:

Torsdagen den
15 april 1982

*Anslag till det
obligatoriska skol-
väsendet m. m.*

Vilket annat ämne i skolan skulle ni moderater kunna behandla på samma sätt som ni behandlar ämnet hemspråk i er partimotion 2018? Om hemspråksundervisningen ökar och fler ungdomar får möjlighet att delta i den, då ökar givetvis de statliga kostnaderna. Då blir den andra frågan: Är det en bra eller en dålig utveckling?

De två raka frågorna borde jag kunna få ett svar på av Hans Nyhage.

Anf. 88 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Herr talman! Göran Persson säger att det är socialdemokraterna som har byggt upp hemspråksundervisningen genom den invandrarpolitik de fört. Menar Göran Persson att det därför skulle vara anledning att nu minska anslaget med 75 miljoner?

Det handlar inte om besparing, utan om tekniska justeringar av schablonbeloppet uppåt eller nedåt, säger Göran Persson vidare. Men detta kostar ju 75 miljoner, och det har ni accepterat. De 75 miljonerna innebär en neddragning av hemspråksundervisningen. Det kommer att drabba invandrarbarnen och hemspråksundervisningen i skolan. Det är ett faktum som måste påtalas. Mot vilka vi skall rikta udden i vår kritik bestäms varken av Göran Persson eller någon annan, utan det bestäms av vad vi anser vara riktigt i det här fallet ur invandrarpolitisk synpunkt.

Anf. 89 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Göran Perssons senaste inlägg vittnar också om att han uteslutande mäter effektiviteten i pengar och inte i kvalitet. Jag konstaterar det på nytt.

Vi har sänkt ersättningen för invandrarundervisningen från 1,1 veckotimme till 1,0 veckotimme. Kan detta verkligen vara avgörande för undervisningens kvalitet och innehåll?

Vi har anvisat möjligheter att använda de fria aktiviteterna till att göra förstärkningar på området, och vi har sagt att med den kulturella identiteten kan vi få hjälp av invandrarorganisationerna. Vi har definitivt inte sagt att den helt skall läggas utanför skolans område. Lagg märke till detta!

Frågan om lärartätheten hann jag inte beröra i min förra replik. Låt mig bara fråga Göran Persson: Var och när har jag sagt att lärartätheten skall minska? Jag påvisade däremot i positiv bemärkelse vad som skett under den borgerliga regeringstiden just på lärartäthetens område. Jag har sagt att det är viktigt att man utreder hur detta bäst skall tillämpas för att vi skall kunna undvika ett resursslöseri och använda resurserna på bästa sätt. Men tala om för mig var och när jag eller vi har sagt att lärartätheten är för hög och att vi därför kan göra stora besparingar på detta område.

Anf. 90 GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Först till Alexander Chrisopoulos. Den justering som görs av veckotimpriset är en teknisk justering. Veckotimpriset skall täcka de kostnader kommunerna har för denna undervisning. Har det utgått en överkompensation skall det självfallet rättas till. Svårare än så är inte den

diskussionen, och det borde också Alexander Chrisopoulos förstå.

Till Hans Nyhage vill jag säga följande beträffande lärartätheten. Det är klart att man får intrycket när man hör moderaterna att lärartätheten i Sverige är för hög. I nästa andetag sägs att det här finns utrymme för ytterligare besparingar. Här finns det utrymme för att vara statsfinansiellt ansvarsfull eller någonting sådant, som Hans Nyhage formulerade det. Om man ställer det uttalandet i relation till de mycket frikostiga löften som moderaterna spred omkring sig i början av 1970-talet får man inte direkt intrycket att det är någon konsekvent linje som moderaterna drivit. När jag märkte att Hans Nyhage under den här debatten återigen har intagit den gamla ståndpunkten att vi nu skall ha fler lärare i skolan och satsa mer pengar på den sidan vill jag naturligtvis hälsa honom välkommen att lägga fram sådana förslag. Vi får se vad moderaterna orkar med därvidlag.

Sedan ställde jag två frågor till Hans Nyhage om hemspråksundervisningen. Dem har han inte svarat på.

Den ena frågan var om det var bra om det kom till fler ungdomar som ville ha hemspråksundervisning. Den frågan fick jag inget svar på, men det kanske Hans Nyhage kan återkomma till senare.

Det andra jag frågade Hans Nyhage om var vilket annat ämne i skolan man skulle kunna behandla på samma sätt som moderaterna nu behandlar hemspråksundervisningen i partimotionen. Det är ingen oviktig fråga. Hemspråksundervisningen i grundskolan står och faller med den status som ämnet har. Vi har i flera år fått kämpa hårt för att ge ämnet en högre status i skolan. Skulle man nu hänvisa hemspråksundervisningen till i första hand tiden för fria aktiviteter och dessutom hänvisa undervisningen när det gäller den kulturella identifikationen till tid helt utanför skoldagen, raserade man helt hemspråksundervisningens skolmässighet, och det tycker jag är en oerhört allvarlig attack mot hemspråksundervisningen. Det är faktiskt – och det har inte uppmärksammats förut i debatten – egentligen den avgörande moderata attacken på detta område. Den förtjänar alltså att lyftas fram och ställas ut på det här viset. Moderaterna skall inte slippa undan med enbart en debatt om neddragningen av statsbidragen, även om detta är nog så viktigt. Där kan jag återigen påpeka för Hans Nyhage att ni skött även den frågan ganska märkligt. Det är först under utskottsbehandlingen som ni kommit på hur ni skall spara dessa 40 milj. kr. Det visar egentligen hur nonchalant moderaterna behandlat frågan. Det är ändå en av de svagaste grupperna i grundskolan som det här gäller. Tydligare än så kan väl inte ett parti markera sin klassinriktning.

Talmannen anmälde att Hans Nyhage anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 91 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Jag skall något kommentera reservationerna 5–8, som alla behandlar hemspråksundervisningen.

I propositionen finns det ett förslag om besparing på 73 milj. kr. för

Nr 120

Torsdagen den
15 april 1982

*Anslag till det
obligatoriska skol-
väsendet m. m.*

Torsdagen den
15 april 1982

*Anslag till det
obligatoriska skol-
väsendet m. m.*

1982/83, vilket skulle betyda ca 42 milj. kr. för budgetåren därefter.

Det kan finnas anledning att något erinra om de regler som gäller för statsbidrag till hemspråksundervisning och studiehandledning på hemspråket. Nu utgår – som vi hörde tidigare – en resurs på 1,1 veckotimme per elev och läsår. Om särskilda skäl föreligger kan länskolnämnden besluta om ytterligare 0,3 veckotimmar per elev.

Om man i en klass på lågstadiet har fem invandrarelever utgår alltså en basresurs, en förstärkningsresurs och en extra resurs på 5,5 timmars undervisning per vecka. Om man har en klass med 25 elever från samma språkgrupp och bedriver undervisningen på hemspråket utgår också en basresurs, en förstärkningsresurs och dessutom 25 gånger 1,1 veckotimmar, dvs. 27,5 extratimmar. Självfallet kan emellertid dessa elever förutom ordinarie undervisning på 25 timmar per vecka inte ha ytterligare 27,5 timmar hemspråksundervisning. Kommunerna använder då dessa resurser för att t. ex. bilda hemspråksklasser för språkgrupper med färre antal elever. Det är detta som man i propositionen benämner dubbelfinansiering.

Mellan läsåren 1970/71 och 1977/78 har undervisningsvolymen för hemspråksundervisning och stödundervisning i svenska sexdubblats. Under de fyra år som gått sedan hemspråksreformen trädde i kraft den 1 juli 1977 har undervisningsvolymen i grundskolan ökat med ytterligare 40 %. Och man kunde då tänka sig – som någon nämnde tidigare – att ett stort antal ytterligare elever har kommit till och fått del av hemspråksundervisningen. Men så är inte fallet, utan det är ett obetydligt ökat antal elever med annat hemspråk än svenska som tillkommit. Det är alltså för i stort sett samma antal elever som undervisningsvolymen på fyra år har ökat med 40 %. Om en så väsentlig ökning kommit till stånd är det klart att det kan finnas anledning att ställa sig frågan: Är pengarna använda på rätt sätt? Är resurserna utnyttjade på bästa möjliga sätt? Får vi ut så mycket vi kan av vad vi sätter in för elevernas bästa?

I ett ekonomiskt trängt läge är det mot denna bakgrund naturligt att regeringen har ansett att man måste visa återhållsamhet också på detta område.

De informationer som utskottet har fått har emellertid visat att det råder stor osäkerhet om dels hur propositionens förslag skulle utfalla i olika kommuner, dels om det över huvud taget skulle innebära en besparing. Utskottet har därför valt att begära en översyn av nuvarande statsbidragssystem för hemspråksundervisningen och ett nytt förslag som kan tillämpas från läsåret 1983/84. Utskottet framhåller också att de krav på återhållsamhet med samhällsresurser som ställs på andra områden också bör komma till uttryck vid denna översyn. Det är både socialdemokraterna, centerpartiet och folkpartiet eniga om. Samtidigt erinrar utskottet om de erfarenheter som kan komma fram dels i arbetet i språk- och kulturarvsutredningen, dels genom skolöverstyrelsens uppdrag att utvärdera hemspråksundervisningen.

Göran Persson tog till väldiga brösttoner när han talade om besparingar på det här området. Vad han däremot inte talade om är att också den

Torsdagen den
15 april 1982

*Anslag till det
obligatoriska skol-
väsendet m. m.*

socialdemokratiska motionen i princip innehåller ett likartat besparingsförslag, och jag skulle vilja citera ur den: "Också elcver i enspråkiga klasser bör därför få del av hemspråksresursen. Detta bör dock inte ske som ett generellt resursuttag på 1,1 lärarveckotimme per elev utan som ett uttag som motsvarar det extra stödbehov hos enskilda elever som kan finnas i en enspråkig klass utöver vad som för övrigt kan mötas genom att den vanliga förstärkningsresursen används."

Litet senare i den socialdemokratiska motionen säger man:

"Såsom vi redan anfört bör det inom kort föreligga underlag för summering av de gångna årens verksamhet och för ställningstagande till förändringar. I det sammanhanget måste också statsbidragsreglerna prövas."

Det är uppenbarligen så att också socialdemokraterna inser att man måste ta ställning till en verksamhet som är en försöksverksamhet och som är föremål för utvärdering. Man måste se i vilken mån man kan göra förändringar – sådana skall göras – samt undersöka under vilka förhållanden verksamheten inte har fungerat på bästa sätt.

Moderaternas reservation 5 gäller bestämda regler för rätten till hemspråksundervisning. Utskottet hänvisar dels till att det ankommer på regeringen att vidta åtgärder på kort sikt, dels till att språk- och kulturarvsutredningen förväntas lägga fram förslag på lång sikt. Utskottets yrkande i detta avseende framförs i mom. 7.

Moderaternas reservation 6 gäller försöksverksamheten med hemspråksklasser på mellan- och högstadierna. Också här hänvisar utskottet till att det vi nu har är just en försöksverksamhet och till att skolöverstyrelsen har i uppdrag att före den 1 oktober 1982 inkomma med en utvärdering. Frågan om en utvidgning av försöksverksamheten förutsätts bli prövad först därefter.

Moderaternas reservation 7 gäller en nedskärning från 1,1 till 1 veckotimme hemspråksundervisning per elev. I detta avseende har jag tidigare kommenterat utskottets ställningstagande. Vi vill alltså ha ett nytt förslag, baserat på de utredningar och utvärderingar som kommer till nästa år.

Socialdemokraternas reservation nr 8 beträffande veckotimpriset för statsbidraget i fråga om hemspråk är fullkomligt obegripligt. Förslaget överensstämmer ju helt med vad som sägs i propositionen. Socialdemokraterna uttalar i denna reservation att veckotimpriset för detta statsbidrag bör beräknas enligt de grunder som riksdagen beslutat och i övrigt enligt den teknik som gäller för beräkning av veckotimpriset inom grundskolan. Man säger också att det ankommer på regeringen att fastställa veckotimpriset beroende på löneutveckling för berörda grupper. Ja, det är precis vad regeringen har gjort.

Av statistiska centralbyråns senaste undersökning framgår att det skett en överkompensation i fråga om veckotimpriset för hemspråksundervisningen, just när man jämför med kommunernas lönekostnader för berörda grupper. Alltså har den justering skett som socialdemokraterna i reservation 8 märkligt nog efterlyser.

Torsdagen den
15 april 1982

*Anslag till det
obligatoriska skol-
väsendet m. m.*

Också Alexander Chrisopoulos tog upp frågan om veckotimpriset. Det finns en förordning som säger att veckotimpriset skall följa kommunernas lönekostnader. Så har nu inte skett i det här fallet. Därför har man gjort en rättelse. Alexander Chrisopoulos tog även upp frågan om obligatorisk hemspråksundervisning. Vi har vid flera tillfällen tagit avstånd från en sådan bestämmelse, just därför att föräldrar och elever själva skall kunna välja. Vill eleverna lära sig sitt hemspråk, har de full frihet att göra det. Kommunerna är skyldiga att inrätta hemspråksundervisning, men avgörandet ligger hos föräldrarna. Vi anser att det står i överensstämmelse med vad många invandrargrupper här i Sverige tycker. Jag vill understryka att det inte på något vis har att göra med vilken uppfattning man har när det gäller vikten och behovet av att utveckla den kulturella identiteten. Men den enskilde får själv avgöra om och på vilket sätt det skall ske. Det är inte skolan som skall bestämma det.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 92 GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Bara kort med anledning av Ylva Annerstedts beskrivning av vår motion. Jag skall lägga saker och ting till rätta, så att det blir en riktig beskrivning. Motionen går ut på att kommuner som väljer att anordna enspråkiga klasser på låg- och mellanstadiet måste garanteras tillräckliga resurser, så att denna undervisningsform kan bibehållas med god kvalitet och så att en verklig tvåspråkighet för eleverna kan uppnås. Det är tanken med motionen. Självfallet är vi också öppna för att diskutera statsbidragets konstruktion, sedan de utvärderingar som nu pågår är slutförda. Men vi har aldrig sagt att det här finns besparingsutrymme av det slag som regeringen har framhållit i sin proposition. Det förslaget har vi avstyrkt, och där har vi fått med oss Ylva Annerstedt och centerpartisterna i utskottet, vilket vi är glada för. Det tycker jag att vi skall framhålla också här i debatten.

När det sedan gäller reservation nr 8 så har den tillkommit helt enkelt därför att vi är oroliga för att om man inför ett schablonbelopp på timpriset, kan de kommuner som medvetet satsat på och lyckats rekrytera behöriga lärare komma i ett läge, där de inte får full täckning för sina kostnader. På så sätt skulle man indirekt från statsmakternas sida komma att straffa de kommuner som tagit på sig högre kostnader till följd av att de har behöriga lärare. En sådan utveckling är inte bra. Vad vi säger i vår reservation är att man måste ta hänsyn till den saken, när man väger ihop schablonerna. Därför måste regeringen följa den här frågan särskilt noga. Där skiljer vi oss från utskottsmajoriteten och har därför reserverat oss. Ytterst är detta en fråga om kvalitet i undervisningen, eftersom vi väl alla har den uppfattningen att en behörig lärare ger en kvalitativt sett bättre undervisning än en icke behörig.

Anf. 93 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Herr talman! I och för sig är jag tacksam för att Ylva Annerstedt berört våra krav om att modersmålsundervisningen skall göras obligatorisk, oavsett om hon har samma uppfattning som utskottet har haft tidigare, då man avstyrkt sådana krav.

När det gäller kravet på obligatorisk modersmålsundervisning motive-
rades tidigare avslagsyrkande – liksom i dag – med påståendet att en sådan konstruktion skulle strida mot valfrihetsmålet i riksdagsbeslutet 1975 om riktlinjer för invandrarpolitiken. Med detta menas att invandrarna fritt får välja om de vill behålla och utveckla eller förkasta sin nationella identitet, sitt kulturella arv. Därför bör, menar man, modersmålsundervisningen vara frivillig.

Vi är av den bestämda uppfattningen att en förutsättning för invandrarbarn och invandrarungdomar att kritiskt granska, positivt påverka, utveckla, förkasta eller bibehålla – delvis eller helt – sitt kulturella arv och sin särart är att de har ett modersmål, att de känner till den kultur som de bestämmer sig för att eventuellt förkasta. Detta borde vara självklart. När invandrarungdomarna fått ett utvecklat modersmål och en utvecklad personlighet har de verkliga valmöjligheter att kritiskt granska, förkasta eller bibehålla – delvis eller helt – den svenska kulturen. Utskottet är medvetet om detta förhållande. Något annat kan inte vara möjligt. Därför är det självklart att modersmålsundervisningen är obligatorisk för de svenska barnen. Ingen kan komma på idén att göra den frivillig. Den är obligatorisk, och så kommer den att förbli oavsett den ekonomiska konjunkturen.

Valmöjligheten framställs här som ett slags privilegium för invandrarna, som svenskarna saknar. Då vill jag fråga Ylva Annerstedt: Varför skall ni diskriminera den svenska befolkningen? Varför skall invandrarna ha privilegier som inte svenskarna kan få? Kan ni tänka er att göra modersmålsundervisningen för svenska barn valfri? Eller är modersmålet mindre betydelsefullt för invandrarbarnen än det är för de svenska barnen? Har det förhållandet att de bor i Sverige och inte i sitt hemland någon betydelse när det gäller undervisningen i modersmålet?

Kan ni någonsin svara på alla de här frågorna?

Anf. 94 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Först några ord till Göran Persson: I sitt inlägg framställer han det hela som om socialdemokraterna inte från början hade avsett att göra någon förändring i det system vi har i dag utan vill slå vakt om det.

Anledningen till att jag citerade ur den socialdemokratiska motionen var naturligtvis att jag ville visa att också socialdemokraterna har planer på att göra förändringar. Det är inget fel i det. Jag tycker nämligen att man i alla sammanhang skall vara öppen för att göra förändringar i en verksamhet, om det visar sig, att vissa delar kanske inte utnyttjas på bästa sätt eller inte fungerar. Man skall alltså försöka göra verksamheten bättre och utnyttja sina resurser på ett så effektivt sätt som möjligt.

När det sedan gäller veckotimpriset vill jag göra en kommentar. Det

faktum att man har gjort ett tillrättaläggande i propositionen är en följd av att man noga har följt kostnaderna. Kostnaden per veckotimme i lågstadiet var förra året 3 200 kr., och det beloppet utgick till samtliga veckotimmar i lågstadiet, också hemspråksundervisningen. Men undersökningen visar att kostnaden för hemspråksundervisningen var 2 700 kr., och det utgick alltså en överkompensation på 500 kr. per veckotimme.

När kostnaderna för personalen ökar avspeglar det sig givetvis i sådana här undersökningar, och det är självklart att regeringen följer utvecklingen.

Jag skall återigen bemöta det Alexander Chrisopoulos säger om den obligatoriska hemspråksundervisningen. Alexander Chrisopoulos vill få det att framstå som om han är representativ för samtliga invandrargrupper i landet. Så är inte fallet. Det finns flera grupper som inte vill ha någon obligatorisk hemspråksundervisning. Då är väl ändå det bästa att låta invandraren själv välja i vilken utsträckning han eller hon vill läsa hemspråk eller avstå från det.

Till sist: Att på Alexander Chrisopoulos sätt likställa en invandrades hemspråksundervisning med modersmålsundervisningen för infödda svenskar i Sverige går inte.

Anf. 95 ANNA ELIASSON (c):

Herr talman! Jag kommer i mitt inlägg att beröra den fråga som redan har ägnats en hel del uppmärksamhet i debatten kring utskottets betänkande, nämligen hemspråksundervisningen. Jag kommer dock att göra det från en annan utgångspunkt än tidigare talare.

I motion 1351 har jag hemställt att riksdagen skall begära att regeringen skyndsamt tar initiativ och lägger fram förslag i syfte att stärka det samiska språkets ställning i skolundervisningen.

Bakgrunden till motionen är det samiska språkets utsatta ställning och de många problem som i praktiken fortfarande finns för samiska barn och ungdomar att få del av den undervisning de sedan länge är berättigade till.

Jag har i motionen velat fästa uppmärksamheten på några av de större problemen, som är gemensamma för undervisningen i sameskolorna och hemspråksundervisningen i samiska, nämligen bristen på lärare i samiska, de stora informationsbehoven och svårigheterna att med geografiskt mycket stora upptagningsområden finna praktiskt fungerande organisatoriska lösningar på frågor om hur och var undervisningen skall bedrivas.

De yttre förutsättningarna för att tillgodose samiska behov kan sägas ha skapats genom 1962 års nomadskolereform och 1976 års beslut om hemspråksundervisning. Betydelsefulla är också de ökade möjligheter som den nya läroplanen för grundskolan ger att bl. a. i form av tillvalskurser och fria aktiviteter lägga in samisk undervisning i skolarbetet.

De principuttalanden som gjorts av riksdag och regering i samiska utbildningsfrågor är också klara och långsyftande till sin innebörd. I propositionen 1976/77:80 om insatser för samerna – som riksdagen ställt sig bakom – slås t. ex. fast att man bör eftersträva inslag av samiskt språk och

samisk kultur på alla utbildningsstadier och i den omfattning som motsvarar samernas berättigade önskemål.

I dag varierar möjligheterna att få hemspråksundervisning i samiska starkt från kommun till kommun. Bristen på lärare som kan undervisa i samiska och på samiska är stor. Särskilt svårt är det för de små språken sydsamiska och lulesamiska. Som bekant är det samiska språket inte ett enhetligt språk. I praktiken handlar det här om tre språk: nordsamiska, lulesamiska och sydsamiska.

Det råder också brist på läromedel. Läromedel för undervisning på samiska om samiska levnadsförhållanden och samisk kultur saknas nästan helt.

Det kan också finnas skäl att framhålla att hemspråksundervisningen från kommunal synpunkt många gånger är resurskrävande, inte minst för kommunerna i fjällområdet. För samiska barn och ungdomar blir det ofta fråga om att organisera långa skolskjutsar. Vidare kan eleverna ha högst olika förkunskaper i samiska – en del befinner sig på nybörjarnivå, medan andra inte bara förstår utan också sedan länge är vana att tala samiska i sin hemmiljö och behärskar språket. Också det gör att det många gånger är en krävande organisatorisk uppgift för kommunerna att ordna hemspråksundervisningen.

Sameskolan är en utbildningsväg som står öppen för alla samebarn. Den omfattar sju skolenheter med låg- och mellanstadium och ett högstadium. I min motion har jag tagit upp högstadiefrågan som en fråga som kräver en snar lösning. Det högstadium som i dag finns ligger i Gällivare och har hela riket som upptagningsområde. Detta är ett orimligt förhållande. Huvuddelen av eleverna som kommer från det sydsamiska området, och då i första hand från sameskolan i Änge i Jämtland, får alltså resa ända till Gällivare för att kunna få sin högstadieutbildning i sameskola. Dessutom sker den undervisning som där ges i samiska främst på nordsamiska. Viss undervisning ges på sydsamiska, men det är problematiskt att klara detta på lärarsidan. Med de stora avstånd det handlar om – från Idre långt i söder – kan eleverna inte resa hem annat än vid längre sammanhängande lov, vanligtvis tre gånger per läsår.

Önskemålen från sydsamiskt håll att få ett högstadium förlagt till det sydsamiska området har hittills inte kunnat förverkligas. Nu har sameskolstyrelsen i sin anslagsframställning för budgetåret 1983/84 fört fram förslag till en lösning som innebär att högstadieundervisning skall inledas i Åre kommun i Jämtland fr. o. m. budgetåret 1983/84 och att man därvid bl. a. skall kunna utnyttja lokalresurserna i Änge. Jag hoppas att detta förslag också skall leda till resultat.

Utbildningsutskottet berör i sitt betänkande kortfattat lärarfrågan genom att omnämna den utbildning som f. n. finns vid högskolan i Luleå, där studerande med förkunskaper i samiska tas in på en särskild kvot.

Det är gott och väl att det finns ett särskilt samiskt inslag i grundutbildningen av lärare vid högskolan i Luleå. Men ser man på situationen i dag ute i kommunerna kan man bara konstatera att det råder stor brist på lärare som

Nr 120

Torsdagen den
15 april 1982.

*Anslag till det
obligatoriska skol-
väsendet m. m.*

Torsdagen den
15 april 1982

*Anslag till det
obligatoriska skol-
väsendet m. m.*

kan undervisa i samiska och på samiska. För att komma till rätta med dagens problem kan grundutbildningen behöva förbättras. Men det vore orimligt att blunda för möjligheterna att klara akuta behov genom fortbildningsinsatser av olika slag. Behovet av fortbildningsinsatser gäller också sameskolorna, eftersom de flesta lärare som där undervisar i samiska ämnen inte har haft detta som en del av sin lärarutbildning och endast ett fåtal lärare vid sameskolorna har gått den särskilda utbildningsväg som lärarhögskolan i Luleå tillhandahåller.

Riksdagen tog år 1980 beslut om den fortsatta administrationen och ledningen av sameskolorna. Det är nu lätt att konstatera att det är en betydande och ingalunda enkel arbetsuppgift som lagts på sameskolstyrelsen.

Samernas möjlighet att välja mellan sameskola och kommunal grundskola gör det t. ex. svårt att bedöma elevrekryteringen till sameskolorna, eftersom bedömningarna i hög grad måste bygga på utvecklingstendenser i valet av skolform. Bl. a. sådana förändringar kommer enligt sameskolstyrelsen under 1980-talet att kräva andra organisatoriska lösningar än hittills. Det förutskickas från sameskolstyrelsens sida att det för framtiden kommer att behövas nya samarbetsformer mellan sameskolstyrelsen och kommunerna och det allmänna skolväsendet.

Herr talman! Jag har med mitt inlägg i dag och med min motion velat rikta uppmärksamheten på de problem som finns i fråga om det samiska språkets ställning i skolundervisningen. Jag vill gå så långt att jag ifrågasätter om det, med hänsyn till de aktuella omständigheterna, finns en samisk utbildningsväg som i realiteten står öppen för alla samiska barn och ungdomar i vårt land. I varje fall borde det framstå som en självklar uppgift, en rättvisefråga, att de trängande behov av fortsatta insatser som finns uppmärksammas och att arbetet med att lösa dessa frågor kraftfullt understöds. Statsmakternas tidigare beslut och uttalanden förpliktar till detta.

Herr talman! Jag hade för min del hoppats att utbildningsutskottet vid sin behandling av motionen skulle, om jag så får uttrycka det, på ett mer konkret sätt medverka till att dessa frågor kan föras närmare en lösning. Utskottet har emellertid ganska utförligt behandlat motionen och hänvisar till åtgärder som vidtagits under senare år i undervisningen för att säkerställa samernas eget inflytande. Utskottet anser för sin del att riksdagen inte nu bör ta några ytterligare initiativ på området. Med hänsyn till de ståndpunkter som riksdagen tidigare har intagit anser jag mig ha fog för att tolka utskottets skrivningar så, att utskottet förväntar sig att det närmast ansvariga statsrådet, sameskolstyrelsen och berörda kommuner känner sitt ansvar för att aktivt driva dessa frågor vidare och att dessa också kan påräkna riksdagens stöd för detta.

Med dessa ord vill jag, herr talman, ställa mig bakom vad ett enigt utbildningsutskott anfört i denna del av betänkandet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 1

Mom. 2 (översyn av resursanvändningen i grundskolan)

Utskottets hemställan bifölls med 220 röster mot 59 för reservation 1 av Hans Nyhage m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (statsbidrag till studie- och yrkesorientering m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 141 röster mot 138 för reservation 2 av Stig Alemyr m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 (befrielse från viss del av samlad skoldag)

Utskottets hemställan bifölls med 218 röster mot 61 för reservation 3 av Hans Nyhage m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 6 (statsbidrag till samlad skoldag)

Utskottets hemställan bifölls med 220 röster mot 59 för reservation 4 av Hans Nyhage m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 7 (översyn av bestämmelserna om rätt till hemspråksundervisning)

Utskottets hemställan bifölls med 220 röster mot 59 för reservation 5 av Hans Nyhage m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 9 (försöksverksamhet med tvåspråkiga hemspråksklasser)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 6 av Hans Nyhage m. fl. med 71 röster mot 15 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 312 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 195 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 220 röster mot 59 för reservation 6 av Hans Nyhage m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 10 (statsbidrag till undervisning i hemspråksklass)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 7 av Hans Nyhage m. fl. med 64 röster mot 15 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 1829 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 200 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 219 röster mot 58 för reservation 7 av Hans Nyhage m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 11 (veckotimpris för hemspråksundervisning)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 8 av Stig Alemyr m. fl. med 121 röster mot 14 för motion 1829 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 143 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 140 röster mot 124 för reservation 8 av Stig Alemyr m. fl. 16 ledamöter avstod från att rösta.

Nr 120

Torsdagen den
15 april 1982

*Anslag till det
obligatoriska skol-
väsendet m. m.*

Nr 120

Torsdagen den
15 april 1982

*Meddelande om
frågor*

Mom. 13 (benämningen hemspråk m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 264 röster mot 14 för motion 312 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 15 (visst besparingsförslag)

Utskottets hemställan bifölls med 264 röster mot 14 för motion 1375 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 17 (upphävande av visst beslut om besparing)

Utskottets hemställan bifölls med 264 röster mot 14 för motion 1375 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2-7

Utskottets hemställan bifölls.

12 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

13 § Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1981/82:147 Dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Ungern

1981/82:192 Ett reformerat kyrkomöte m. m.

1981/82:204 Ändring i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott,
m. m.

14 § Anmäldes och bordlades

Motion

1981/82:2430 av *Mårten Werner*

Vissa åtgärder mot prostitutionen (prop. 1981/82:187)

15 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 15 april

1981/82:343 av *Karl-Erik Häll* (s) till statsrådet Ulla Tillander om visst skolbygge i Gällivare kommun:

Skolstyrelsen i Gällivare kommun har beslutat att bygga en ny låg- och mellanstadieskola i Puoltikasvaara. Denna nya skola avses ersätta de båda gamla och utdömda skolorna i Puoltikasvaara och Skaulo. Avståndet mellan

de båda byarna är 3–4 kilometer, och elevunderlaget motiverar att bygga en ny skola i detta område.

Över beslutet att bygga skolan har anförts besvär, och besvären har av såväl länsstyrelse som regeringsrätt lämnats utan åtgärd.

Sedan en månad tillbaka hungerstrejkar en privatperson i byn Skaulo i syfte att åstadkomma en folkomröstning i skolbyggnadsfrågan. Vid sammanträde den 5 april 1982 beslöt Gällivare kommunfullmäktige enhälligt att uppmana den hungerstrejkande, att av omsorg om sin hälsa avbryta sin hungerstrejk.

Personen i fråga har skrivit brev till skolminister Ulla Tillander och fått svar. I svaret av statsrådet uppmanas han bl. a. till fortsatt politisk kamp i skolbyggnadsfrågan med hänvisning till "att det är valår i år".

Jag vill med anledning härav ställa två frågor till statsrådet:

Har statsrådet något att erinra mot det i demokratisk ordning fattade beslutet om skolbygget?

Vad avser statsrådet att den hungerstrejkande skall uppnå med den av statsrådet tillradda fortsatta politiska kampen?

1981/82:344 av *Hans Pettersson* i Helsingborg (s) till statsrådet *Karin Andersson* om invandrarnas situation:

Arbetslösheten bland invandrare är avsevärt högre än bland infödda svenskar. Infödda svenskar med invandrade föräldrar och invandrare som är svenska medborgare är i stort sett i samma situation som invandrargrupperna som helhet.

Att förhållandena är sådana sägs huvudsakligen bero på språksvårigheter och dålig grundutbildning. Detta är inte hela sanningen. En starkt bidragande orsak till att invandrarna har svårare att komma in på fasta kvalificerade arbeten är att det sker en klar diskriminering av invandrare. T. o. m. inom invandrarverket har sådan diskriminering konstaterats. Andra exempel kan tas från skolan, där invandrarbarn ofta behandlas annorlunda än sina svenska kamrater.

Ansvariga politiker har sagt att de tror på en attitydförändring i det svenska samhället som skulle förbättra invandrarnas situation. Någon sådan har inte kunnat skönjas. Fortfarande går akademiskt utbildade invandrare på okvalificerade arbeten i stor utsträckning. Vi måste ge invandrarna en chans att på lika villkor få tillträde till de arbeten de är kvalificerade för. Det får inte vara ett "osvenskt" utseende som faller avgörandet.

Jag frågar:

Har invandrarministern försökt påverka skolan för en bättre behandling av invandrarnas barn?

Har invandrarministern försökt påverka de offentliga myndigheterna så att alla behandlas lika vid anställning av medarbetare?

Har invandrarministern studerat den amerikanska antidiskrimineringslagstiftningen, t. ex. Equal Opportunity Recruitment Program från 1964 eller The Civil Service Reform Act of 1978?

Nr 120

Torsdagen den
15 april 1982

*Meddelande om
frågor*

Tror invandrarministern att det skulle vara lämpligt med en sådan lagstiftning i Sverige?

16 § Kammaren åtskildes kl. 18.10.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert